

Secundus liber Moysi qui inscribitur Exodus

<https://hdl.handle.net/1874/428904>

2
SECUNDVS LIBER

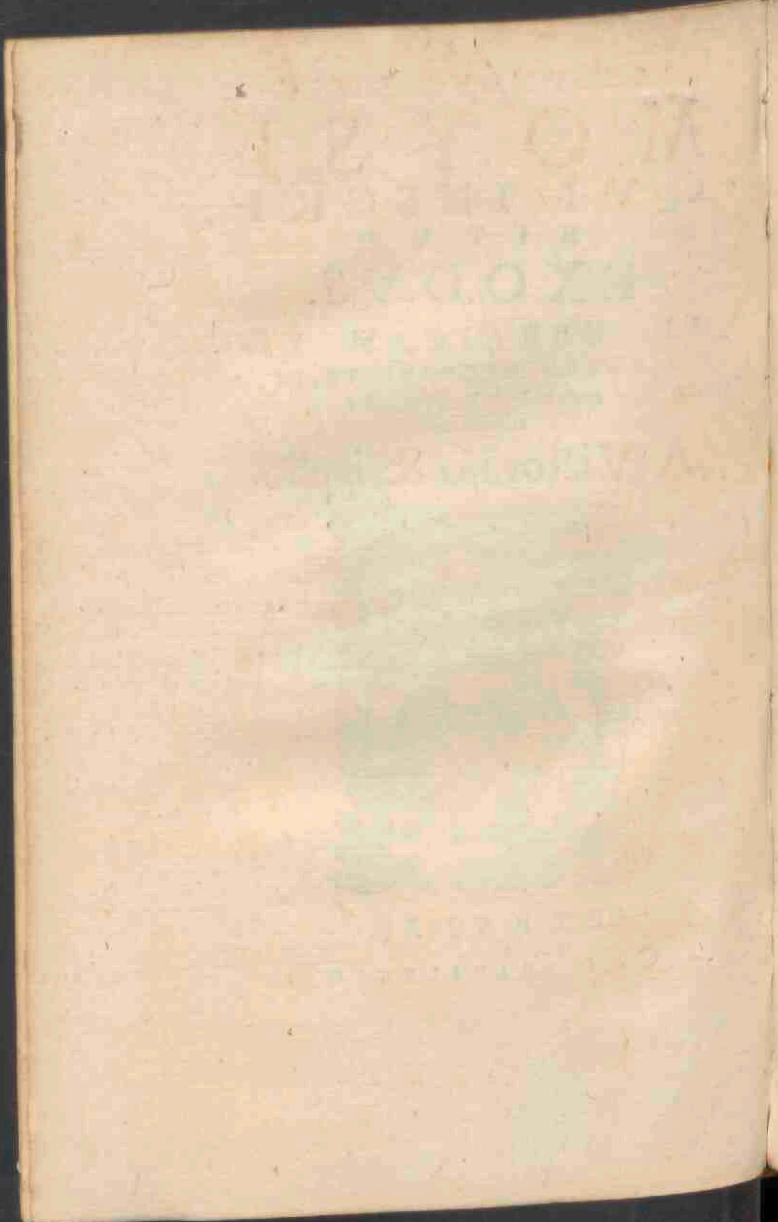
MOYSI,
QVI INSCRIBITVR
EXODVS.

AD EBRAICAM VERITATEM RECOGNITVS, ET
argumentis atque scholiis
illustratus

A Victorino Strigelio.

LIPSIÆ.
CVM PRIVILEGIO.

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMI-
NO DOMINO GEORGIO FRI-
derico Marchioni Brandenburgensi, Stetini
& Pomeraniae, &c. duci, &c. Burg-
grauio Noribergensi, Domino
suo Clementissimo
S. D.

MAGNUM ET INENARRABILE
opus Dei est liberatio populi
Israël ex Aegypto, & traductio
per mare rubrum, & per vastas solitu-
dines deserti in terram patribus sanctis
promissam. Sed non minus miraculum
est restitutio purioris doctrinae Euan-
gelij, qua nunc singulari Dei beneficio
Ecclesia senescens fruitur. Quam enim
tristis fuit seruitus corporum in Ae-
gypto, quae durauit annos octoginta,
tam misera & luctuosa fuit conscientia-
rum carnificina aliquot seculis in re-
gno Pontificio. Nam vt de alijs idolis,
erroribus & abusibus Pontificijs non
dicam, quis sine lacrimis recordari po-
test infinitam confusionem & inextric-
cables labyrinthos doctrinae de poeni-
tencia? Finxerunt enim doctores pon-
tificij

E P I S T O L A

tificij oportere contritionem sufficientem esse, & hanc mereri gratiam seu remissionem peccatorum, cumq; nemo sciat quando contritio sit sufficiens, perpetuo dubitandum esse de remissione peccatorum. Deinde flagitarunt scrupulosam enumerationem singulorum delictorum in confessione, quam ipsi nominarunt auricularem. Iam vero constat multos ambigentes an satis pure confessi essent, in magnis mœoribus fuisse. Postremo finxerunt remitti quidem culpam propter contritionem & confessionem sufficientem, sed pœnas æternas mutari in pœnas temporales, & harum partem remitti potestate clauium, partem redimendam esse satisfactionibus. Vt autem Christus in hac tota fabula esset muta persona, quinque gradus satisfactionum constituerunt, quorum primus complectebatur opera non debita, id est, non mandata lege Dei, sed opera supererogationis, vt verbi causa, peregrinationes, seu discursationes ad statuas, ieiunia certorum dierum, recitationes certarum precum.

Secundus gradus erat cooptatio in
collegi-

DEDICATORIA.

collegium Monachorum, quæ vulgo fraternitas nominabatur. Etsi enim non omnes se illis sodalitijs Monachorum adiungebant: tamen plerique magno are redimebant merita talium sodalitorum, & post mortem cucullis monachorum induti sepeliebantur, quo facilior ipsis ad cælum pateret aditus. Nam de his cœtibus hypocritarum persuasum habebant plerique, idque inhæsitanter credebant, sic eos bonis operibus affluere, vt riuulis meritorum redundantium alienos hortulos irrigare possent.

TERTIVS gradus continebat merita sanctorum, qui ex hac vita discesserant. Hæc non gratis, sed certo precio in foro indulgentiarum emebantur.

QVARTVS gradus erat ignis purgatorius, quem sic amplificabant pontificij doctores, vt dicerent eum tanto ardentiorẽ esse igne naturali, quanto naturalis ardore suo pictum ignem superat. Testis huius asseuerationis est Longobardus lib. 4. distin. 20. Ignis purgationis etsi æternus non est, miro tamen modo grauis est. Excellit enim omnem pœnam, quam vnquam pati-

E P I S T O L A

tur aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta, & multi latrones horrenda saepe sustinuerint supplicia.

POSTREMVS gradus satisfactorum erant vigilia & Missæ funebres. Deniq; infinitum chaos est commentum de satisfactione.

QVIS igitur non iure miretur veritatem tam abdite latentem & tantis tenebris circumfusam potuisse agnosci atq; in lucem proferri? Non est hominum ratione & consilio, sed Dei ope & auxilio res tanta perfecta. Nec vero ad repurgationē doctrinæ satis erat mentes doctorum diuina luce gubernari, sed etiam magna animi firmitate opus erat, & quadam excelsa constantia, quæ difficilins à veritate quàm Sol à suo cursu dimoueri potest. Vt enim Moses eduxit populum Israëliticum ex Aegypto Pharaone ignem & fulmina spirante: sic repurgatio doctrinæ facta est frementibus, & bella, vastationes, exilia, supplicia, incendia minitantibus cum Pontifice plurisq; regibus & principibus, qui opiniones de religio-
ne tot

DEDICATORIA.

ne tot seculorum consensu firmatas
 conuelli nolebant. Sed nec mens, nec
 animus tantas res efficere potuisset si-
 ne eloquentia diuina atq; admirabili,
 quæ omnes partes doctrinæ ex intrica-
 tissimis sophistarum labyrinthis quasi
 euolutas voce & scriptis illustrauit.
 Quare cum & mentes docentium luce
 diuina accensæ fuerint, & animi con-
 firmati contra metum in periculis, &
 linguæ in differendo diuinitus guber-
 natæ, reuerenter agnoscamus benefici-
 um Dei, & pro hac luce doctrinæ Deo
 gratias agamus, & gratitudinem de-
 claremus in confessione & studio con-
 seruandæ huius puritatis, qua extincta
 nec discrimen est inter Ecclesiam & ali-
 as sectas, nec consolatio alia est retra-
 hens nos ex morte æterna, nec inuoca-
 tio vera fieri potest. Semper etiam ar-
 dentibus votis & gemitibus petamus,
 vt cum accenderit Deus doctrinam &
 lucem suam in Ecclesia senescente, ad-
 iuuet hæc salutaria initia, & doctri-
 nam latius propagari curet, idq; faci-
 at, vt feruetur & crescat & non fundi-
 tus intereat Ecclesia.

E P I S T O L A

AD TVAM vero Celsitudinem Illustriſſime princeps ſecundum librum Moyſi, qui continet hiftoriam de educatione populi Iſraëlitici ex Aegypto, & imaginem illuſtrem proponit reſtitutæ doctri-næ mitto, & quia pater Celsitudinis tuæ Georgius Marchio Brandeburgenſis laudatæ memoriæ hoc Dei beneficium magnificet, & quia Cel. T. exemplo paterno benigne fouet Eccleſias & ſtudia doctri-næ. Oſtendit enim optimus & ſanctiſſimus princeps pater Cel. T. in conuentu Auguſtano anno Chriſti 1530. vnâ cum alijs pijs & laudatis principibus, quantum doctri-næ repurgatæ tribueret. Eſſi enim non ignorabat quanto cum periculo conſeſſio Euangelij coniuncta eſſet: tamen vt vir ſapiens & vera pietate Deum colens ſtatuebat omnibus priuatis & publicis periculis anteferendam eſſe gloriam Dei. Quare vicifſim ei Deus benefecit, & ſtudium Euangelij compenſauit in hac vita maiore luce & ſapientia ſpirituali, robore fidei, conſolatione, ſucceſſibus in gubernatione, & poſt hanc vitam præmia æterna daturus eſt, quando faciet ipſum participem reſurrectionis.

DEDICATORIA.

rectionis sanctorum suorum. Tuam
vero Cel. vt Deus æternus Pater Do-
mini nostri Iesu Christi Spiritu suo san-
cto gubernet, seruet ac defendat per &
propter æternum filium suum Domi-
num nostrum IESVM CHRISTVM
ardentibus votis & toto pectore oro.
Lipsiæ, Cal. Iunij ANNO Christi
1566.

Cel. T.

subiectissimus

*Victorinus
Strigelius.*

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

LIBRARY

UNIVERSITY OF
MICHIGAN

ORATIO DE
 MOYSE VIRO DEI
 ET DVCE CHORI
 Prophetici.

A *ANNVS hic est termillesimus & tricesimus quintus, postquam Moyses vir Dei & dux chori prophetici Calendis Martijs ex sua statione diuinitus euocatus est, qui & vivus annos quadraginta populum Israël fideliter & salutariter gubernavit, & relictis utilissimis monumentis erudit Ecclesiã perpetuo. De hoc tanto viro, quo peperit maius fœmina nulla decus (Christum semper excipio) cum me dies admonuisset, nulla de re alia potius quam de Moysse dicendum esse iudicavi, præsertim cum eius historia nos de providentia diuina, de pœnis impiorum, de Ecclesiæ forma, erumnis & defensione multa doceat. Est autem historia summum oratoris opus est, ut verissime Cicero pronunciauit: tamen omne quod de re bona dilucide dicitur, eidem præclare dici videtur. Quare si multo tenuior erit oratio mea, quam ut respondeat argumenti magnitudini, vos oro, ut pro vestra pietate & candore vestro hanc qualemcumq; operam boni consulatis. Sequar autem in dicendo rerum & temporum seriem, qua ipsum Moysen*

*Moyſen in quatuor libris uſum eſſe uide-
mus. Non enim probo conſuetudinam eorum,
qui de perſonis dicturi initio partiuntur bo-
na in tria genera, & dum ad hæc ſingulas par-
tes hiſtorie accommodare uolunt, rerum or-
dinem confundunt.*

*Cum Eccleſia in Aegypto poſt mortem
Ioſeph ſingulari benediſtione Dei creuiſſet,
tantus Diaboli furor in regibus Aegyptijs
exarſit, ut omnem regni ſui conatum in Ec-
cleſia perniciem pararent atq; meditarentur.
Neq; enim illis quicquam deliberatiuſ fuit,
quàm uniuerſum ſemen Abraha quacunq;
ratione poſſent delere. Itaq; cum tentaſſent
omnes uias premendi & delendi populi Iſra-
el, tandem ediſta crudeliſſima non arramen-
to ſed ſanguine ſcripta propoſuerunt, ut recens
editi foetus necarentur. Sed non eſt uis ty-
rannorum ualentior quàm conſilium Dei.
Ut enim Eccleſia ſemper in perſecutione cre-
ſcit & maxime floret, & tanquam ilex duris
tonſa bipennibus, per damna, per cedes, ab
ipſo ducit opes animumq; ferro: ſic populus
Iſraël tunc mirando opere Dei ſeruatus &
auctus eſt. Interea dum hæc atrociffima cru-
delitas in populum Iſraël exercetur, naſcitur
Moyſes patre Amram nepote Leui &
matre Iochabed anno ſexageſimo quinto poſt
mortem*

mortem Ioseph, hoc est, octogesimo anno ante
 exitum Israëlitarum ex Aegypto. Hic even-
 tus congruit cum prædictione diuina, quæ ex-
 rat Genesis 15. Prædixerat enim Abrahæ
 Deus futurum esse, ut generatione quarta,
 videlicet post descensum Iacob in Aegyptum,
 Israëlites liberarentur à seruitute Aegyptia-
 ca. Est autem Moyses septimus ab Abra-
 ham & quartus à Leui filio Iacob, quem
 Deus in aquam abiectum mirabiliter serua-
 uit, & post annos octoginta illustribus testi-
 monijs ad educcionem populi Israël ex Agy-
 pto vocauit. *Quaquam enim parentes Moy-
 si fide præstantes non veriti sunt edictum re-
 gis, ut epistola ad Ebraeos inquit, & menses
 tres natum infantem occultarunt, propterea
 quod viderent elegantem puellum: tamen
 cum illum amplius abscondere non possent, ar-
 cule inclusum in ripa Nili exposuerunt. In
 hoc periculo, quod humano consilio discuti non
 poterat, Deus ostendit se esse ἀνθρώπων σωτήρα
 ὁτι ζυγὸς ἰδὲν ἐόντων, id est, seruatorem homi-
 num versantium in acie nouacule, & tunc
 vere velle opitulari, cum à creaturis deserti
 sumus, sicut Psalmo 72. dulcissime dicitur:
 Liberavit pauperem cui non erat adiutor.
 Impulit enim mentem filie Pharaonis, quam
 Iosephus Thermuthin appellat, ut cum Gy-
 necæo*

necao in eadem ripa, in qua infans *Moyſes* expoſitus erat, ambularet, & pediſſequæ negotium daret, ut arculam tolleret, qua aperta vidit infantem non ſine ſenſu miſericordiæ. Hæc eſi *Democritus* diceret caſu accidiffe: tamen *Eccleſia* certo ſcit tales motus à Deo gubernari. Nec vero tantum miſericordiæ infantis ærumnoſi affecta eſt, ſed etiam extractum ex aquis tradidit in manum *Iochebed*, quam ignorabat eſſe matrem infantis, eiꝰ mercedem pro nutricatione promiſit.

Cum autem *Moyſes* ex domo paternæ in aulam translatus eſſet, *Thermuthis* in filij loco eum habuit, & omni ſapientia *Egyptiorum* erudiri curavit, ut *Stephanus* in *Actis* teſtatur. Norat enim pueros imbui debere bonis artibus, quas ſi dum ſunt teneri combiberint, ad maiora venturos eſſe paratiores. Eſt enim illa vera & vobis, qui in ſtudijs doctrine verſamini, non ignota oratio. Nemo ſine cognitione *Philosophiæ* ad ullam rem illuſtriorẽ ſatis ornatus poteſt accedere. Præclare ergo *Baſilius* in quadam oratione inquit, cui titulus eſt, *Quæ utilitas ex lectione ſcriptorum Ethnicorum capiendã ſit*, Dicitur etiam *Moyſes* ille, cui omnes homines maximam ſapientiæ laudem tribuunt, *Egyptiorum* doctrinis mentem excoluiſſe, atq; ita ad
contem-

contemplationem veri Dei accessisse. Hoc exemplum meminerint studiosi contra quosdam indoctos, qui artes vituperant hoc pretextu, quod pietati officere videantur. Magis enim inscitia literarum, quam cognitio philosophiæ omnibus atatibus Ecclesiæ nocuit.

Narrat præterea Iosephus libro secundo τὸν ἀγχιουδογίας Moysen versantem in aula Ægyptia duxisse exercitum contra regem Æthiopiæ, & illustre specimen virtutis in eo bello ostendisse. Sed quoniam nulla huius rei fit mentio in sacris literis, relinquo narrationem Iosephi in medio, & ad ea quæ certissima & verissima sunt accedo. Moyses anno ætatis suæ quadragesimo, teste protomartyre in Actis, inuisens fratres suos filios Israël, cum vidisset Israëlitam iniuria affici, defendit eum percusso Ægyptio. Existimabat autem intelligere fratres suos, quod Deus per manum ipsius daturus esset salutem illis. At illi non intellexerunt. Altero die egressus vidit duos viros sue gentis inter se rixari, dixitq; ad iniuriæ autorem, quare percutis popularem tuum? Cæterum is qui faciebat iniuriam proximo, repulit eum dicens, Quis constituit te principem & iudicem super nos? Num occidere tu me vis, sicut heri occidisti Ægyptium. Hac voce audita, fugit Moyses, & pere-

& peregrinatus est in terra Midian. Brevis quidem est & simplex haec narratio, quam Stephanus ex secundo libro Moysi repetiuit. Sed tamen de maximis rebus lectorem admonet. Primum enim illustre exemplum fidei proponit, de qua Ebraeos 11. scribitur: Moyses grandis factus negauit se esse filium filiae Pharaonis pluris faciens societatem afflictionum populi Dei, quam exigui temporis delicias et maiorem opulentiam estimans thesauro Aegyptiorum probrum Christi. Respiciebat enim ad compensationem. Etsi autem videtur amentis esse ipsum sibi malam facere fortunam: tamen satius est participem esse erumnarum Ecclesie, quam ad florentem fortunam impiorum se adiungere. Nam bona externa, cuiusmodi sunt opes, honores & voluptates, aut deserunt impios in vita, aut ab eis deseruntur in morte, ut Seuerus Imperator moriturus Eboraci in Britannia dixit, Omnia fui & nihil mihi prodest. Et Saladinus Asiae, Syriae atq; Aegypti rex iussit, ut post mortem suam interior lineus amictus, quo indui solebat, haste praelonga impositus per castra portaretur, & is qui eum ferebat, magna voce omnibus diceret, Saladinum Asiae domitorem ex tantis opibus quantas pepererat unum hunc lineum ami-

amictum secum in morte auferre. At bona Ecclesie propria nec eripi nec surripi possunt unquam, neq; in morte amittuntur, nec fortuna permutatione mutantur.

Deinde factum Moysi defendentis suum popularem & interficientis Egyptium ostendit quam vere à poëta de excellenti eximiâq; virtute dictum sit :

Ingenium cœleste suis velocius annis

Surgit & ingrata fert male damna mora.

Non enim progressum ætatis expectavit Moyses, sed ineunte ætate declaravit se natum esse ad Ecclesiam iuvandam, tutandam, conservandam. Scio de hoc facto Moysi varias esse doctissimorum hominum & discrepantes sententias. Sed haud dubie verissima est, quæ heroica facta supra regulam collocat, & mediocres homines admonet, ut se intra regulæ metas contineant.

Postremo exilium Moysi, quod duravit annos quadraginta docet præcipua lumina Ecclesie, ut Ioseph, Moysen, Davidem, Daniele & alios non collocari ad gubernacula, nisi prius magnas calamitates certo Dei consilio tulerint. Nam crux est schola Spiritus sancti, in qua Dominus amicos sibi charissimos erudit, ut in Psalmo dicitur, Bonum est mihi Domine, quod humiliasti me, ut disce-

B

rem iu-

rem iustificationes tuas. Quemadmodum enim metalla in ignem coniecta aut purgantur, aut probantur, aut preparantur ad usus necessarios: ita crux aut purgat, aut probat, aut preparat pijs, ut postea maiore cum fructu Ecclesie & Reip. seruire possint. Qui enim non est tentatus, ut ait Siracides, qualia scit? Sed hec doctrina de cruce suo loco uberius enarrari solet. Redeo igitur ad historiam. Non solum imperia, sed etiam coniugia fato seu ordinatione diuina constituuntur. Regit enim Deus occasiones & animorum impetus in contrahenda societate, quae quasi seminarium est Ecclesie & Reip. Huius asseuerationis illustre exemplum in historia Moysi proponitur. Cum enim Moyses exulans venisset ad quendam puteum, contentio & disceptatio extitit inter pastores & filias sacerdotis Midian de aquatione, cumque pro amore iusticiae in natura sua insito imbecillio rem sexum aduersus iniuriam pastorum defendisset, hac occasione in sacerdotis noticiam venit, qui admiratus viri virtutem non modo officia sua prolixè ad eum detulit, sed etiam filiam tanquam pignus arctioris necessitudinis ei in matrimonium tradidit. Suscepit autem Moyses filium, quem appellauit Gersonem, ut mentione ipsa nominis admo-

admoneretur de suo exilio, in quo cum pas-
cendis ouibus & cognitioni rerum deditus es-
set, peruenit ad montem Arabia Sina, qui
natura saxeus & abruptus in cœlum exurgit,
adeo ut difficilem laboriosissimumq; ad cacu-
men euadentibus ascensum præbeat.

Anno igitur ætatis suæ octogesimo &
exily quadragesimo vidit in deserto montis
Sina angelum Domini in flammeo incendio
rubi, & hanc vocem Domini audiuit, Ego
sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham,
& Deus Isaac, & Deus Iacob. Solue calcea-
mentum pedum tuorum. Locus enim in quo
stas terra sancta est. Maxime intentis ocu-
lis contemplatus sum afflictionem populi mei,
qui est in Ægypto, & gemitum eorum audi-
ui, & descendi ut eripiam eos ex manu Ægy-
ptiorum. In hac narratione primum conside-
retur persona loquens cum Moysè, quæ haud
dubie est filius Dei λόγος. Ipse enim, ut ait
Tertullianus aduersus Praxean, ad humana
semper colloquia descendit, ab Adam vsq;
ad patriarchas & prophetas, in visione, in
somnia, in enigmate, in speculo, ordinem su-
um præstruens ab initio semper. Sic Ireneus
dulcissime inquit, filium propterea dici λόγος,
quod sit persona loquens cum patribus, &
semper assit suæ Ecclesie. Vocatur autem an-
gelus,

gelus, quia est persona missa ad Ecclesiam, quae profert Euangelium ex sinu aeterni patris, & nos alloquitur, seruat ministerium Euangelij, colligit Ecclesiam, & mentibus nostris ostendit voluntatem aeterni patris, ac dicit consolationem quam sonat vox Euangelij & assertionem confirmat.

Deinde obseruetur illustre testimonium de resurrectione mortuorum, quo Christus Dominus noster Sadduceos refutat: Deus est Deus uiuorum. Deus nominat se Deum Abrahae postquam ex hac vita discessit. Uiuu itaque Abraham & resurget.

Quid porro ad consolandos animos efficacius dici aut cogitari potest, quam quod filius Dei affirmat se intentis oculis contemplari afflictiones piorum, & exaudire gemitus & uota confluentium cum arumnis? Nullus enim aurifaber sic desigit oculos in massam auri, quam igne probat, ut filius Dei nostra mala contemplantur. Nec uero animus hominis unquam tam auidus est ad accipiendum, quin filius Dei multo auidior sit ad dandum, ut praecclare Taulerus dixit, qui ante annos ducentos Argentine docuit, & libros Ecclesiae utiles reliquit.

Post hanc narrationem sequitur gloriosa Moysi uocatio. Ideo enim propheta illustri-

lustribus testimonijs vocati sunt, ut sciat Ec-
 clesia verbum, quod amplectitur & profite-
 tur, diuina autoritate traditum esse. Ito, in-
 quit filius Dei, quia mittam te ad Pharao-
 nem ut educas populum meum, filios Israël ex
 Egypto. Moyses vero modestissime respon-
 det, *Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem,*
 & educam filios Israël ex Egypto? Non
 imitatur Moyses philosophos, qui in illis ip-
 sis libellis, quos de contemnenda gloria scri-
 bunt, nomen suum inscribunt, & in eo ipso, in
 quo prædicationem nobilitatemq; despiciunt,
 prædicari de se, ac nominari volunt, sed sine
 ulla simulatione agnoscit suam infirmitatem,
 intelligit se nequaquam parem esse oneri gu-
 bernationis, & tamen propter vocationem
 non recusat subire tantam molem, & hanc fi-
 de sustinet, expectans auxilium à Deo, quod
 quidem mox ei promittitur. Ego, inquit fi-
 lius Dei, ero tecum, & de nomine Dei inter-
 roganti respondetur, Sum qui sum, qui est
 misit me ad vos, & additur, Deus patrum
 vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, &
 Deus Iacob misit me ad vos, Hoc est nomen
 meum in æternum & memoriale meum in ge-
 nerationem & generationem. Cur querit
 Moyses de nomine Dei? Ut afferat testi-
 monium aliquod sue reuelationis. Traditur

ergo doctrina maxime salutaris eo loco. Testatur ille Deus, qui cum Moysse loquitur, se vere Deum esse. Qui est, id est, is qui unus est vere Deus, discernendus à commentitijs dijs, & hoc titulo discernendus, quod sit Deus Abrabæ, Isaac, Iacob, id est, ille Deus, qui ipsis verbum suum tradidit, quo agnosci vult & discerni à dijs aliarum sectarum, sicut hic luculenta & insigni descriptione dictum est, hunc titulum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, fore sempiternum memoriale. Insignis reuelatio & promissio continetur in his verbis, Deus testatur se perpetuo seruaturum esse hoc unum & idem verbum, quod patribus tradidit. Semper ergo patrum Ecclesia mansura est.

Sape & hoc cogito hac descriptione significari, Qui est, id est, Ille ipse filius Dei, qui iam antea vobis est promissus. Idem hic iam misit me, hic idem iam quoque liberator erit. Nec ab hac interpretatione procul abest, quod alienarrant futuri temporis vocem urgentes. Ego ero qui ero, id est, Ego ille promissus vobis liberator adero, qui aliquanto post ero frater vester, assumpta humana natura, & vos vere liberabo à peccato & à morte, & inter vos in carne resurgens à morte, regnum eternum inchoabo. Hæc interpretatio de

tio de filio Dei loquente & significante futurum aduentum, simul admonet auditorem de natura diuina in Christo, & apte congruit ad promissiones, quasi dicat, quid dubitas de liberatione? Ego ero qui ero, id est, Ego cum promiserim me futurum fratrem vestrum, & os ex ossibus vestris, & collecturum mihi Ecclesiam aeternam, nunc etiam adero, vos seruabo, ne hic tyrannus vos opprimat. Ego ille ipse Deus, qui postea ero frater vester, nunc affuturus sum. Sic quadrabit & illud, Qui erit, misit me, id est, ille noster liberator, qui erit frater noster assumpta carne, qui vobis promissus est, misit me. Recensui interpretationes loci in Moyse pijs, ex quibus deligat lector quam volet, etsi vicine sunt omnes, sed postrema accommodatior est ad Christi personam.

Ut autem Moyse haberet illustria testimonia sue vocationis, Deus mutat baculum Moysi in serpentem, & manum eiusdem leprosam in integrum restituit, & aquam ex flumine haustam vertit in sanguinem, quae tantum naturae omnipotentis opera sunt, cui soli creaturae cedunt & obediunt. Nam transmutatio naturarum inter se, vel vnius in alteram conuersio subita solo iussu effecta, non differt à creatione. Hae vero & alia

B 4 miracu-

miracula non propter illum tantum exhibitae sunt, sed testimonia sunt utilia toti Ecclesiae, quae ostendunt doctrinam propheticam vere esse vocem Dei, & Deo cura esse suos ministros. Ac saepe mihi de vocatione Moysi cogitanti venit in mentem dicti, quod apud Herodotum in Polymnia extat. Sic enim Artabanus ad Xerxen dicit: ἀνὴρ δὲ ὄντω ἀν' εἰς ἀγίους, εἰ βουλευόμενος μὴ ἀγῶν δέει τῶν ὀπίσθεν ἄριστων ἡμίονος χεῖμα. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις δραστήριος. Eum virum esse praestantissimum, qui inter cogitandum & deliberandum timidus sit, colligens omnia mala, quae euenire posse videntur, in agendo vero confidentem sese praebeat. Angitur Moyses iturus ad Pharaonem de facultate dicendi, & de socio tanti laboris, cum unius manus sit imbecillis pugna. Denique sollicitus est de defensione. His curis & sollicitudinibus opponit Deus consolationes maxime congruentes. Pollicetur enim Moysi facundiam & defensionem, & adiungit ei fratrem Aharonem, sicut oratores proxime regibus adiuncti sunt. In hanc imaginem Moysi intuentes, simus amantes tranquillitatis, & tunc cum necesse est aliquid gerere, acres, non turbulenti in mouendo, & in agendo segnes, ut apud Thucydidem sapientissime praecipitur.

Quam

Quam porro difficile sit retinere fidem & spem, quoties non omnes euentus respondent nostris imaginationibus, historia Moysi perspicue ostendit. Etsi enim populo persuasum erat Moysen diuinitus missum esse, & audita voce Aharonis de spe libertatis non presens omnium modo effusa leticia fuerat, sed per multos dies gratis & cogitationibus & sermonibus reuocata, ut facile appareret, nihil omnium bonorum multitudini gratius libertate esse: tamen cum sentit se durius premi & exerceri quam antea, mergitur in dubitationem, & fremit aduersus Mosen & Aharonem. Nec vero populus duntaxat in hoc genere peccat, sed etiam Moyses dux populi cum Deo exoptulat inquiens, Quare misisti me, nec liberaisti populum tuum? Hac exempla dubitationum & impatientie proponuntur nobis propter duas causas, quarum prior est, ut agnoscamus vere peccata reliqua esse in renatis in hac vita, & vere doleamus nos circumferre tantam caliginem & infirmitatem, nec efferamus nos, quasi nihil in nobis vitij sit. Altera causa est, ut cum videmus populum & Moysen quanquam infirmos receptos & sanatos esse, sciamus & nos vere recipi & sanari, sicut Esaie 42. dulcissime dicitur, Arundinem quassatam non franget, &

linum fumigans non extinguet. Hec consolatio pijs grata & necessaria est.

Cum igitur Moyses probe paratus & armatus esset contra impia terriculamenta, venit unâ cum fratre Aharone in aulam, & regem Egyptium hac oratione compellat: Sic ait Dominus Deus Israël, Dimitte populum meum ut festum mihi celebrent in deserto. Aharon vero proiecit virgam suam coram Pharaone & seruis eius, & versa est in serpentem. Hoc miraculum etsi Diabolus per incantatores & magos Egyptios vicunque representavit: tamen ut vanitas harum prestigiarum appareret, deuorauit virga Aharonis virgas magorum. Sed ut mordacitas nitri augetur affusione aceti: sic in Pharaone creuit rabies audita voce mandati diuini, cui additum erat ingens miraculum. Quare cum hoc leni pharmaco nihil proficeretur, Deus iussit opponi extremo morbo extrema remedia, quorum decem ordine in historia commemorantur.

Ac primum quidem fuit conuersio aque in sanguinem. Hec pœna, que durauit totos dies septem, congruit ad dictum, quod in Apocalypsi legitur cap. 16. Quia sanguinem sanctorum effuderunt, sanguinem eis dedisti bibere. Digni enim sunt.

Secun-

Secunda pœna fuit innumerabilis multitudo ranarum, de qua venuste dixit Augustinus Tractatu primo in Ioannem, *Museas & ranas, non urfos & leones Deus Pharaoni & seruis eius immisit, ut rebus vilissimis superbia domaretur.*

Tertia pœna fuit phtiriasis, hoc est, morbus pedicularis in hominibus & iumentis. Etsi autem magi Egyptij, quorum nomina Eusebius lib. 9. preparationis Euangelice ponit Iannem & Iambrem ex Numenio Pythagorico philosopho, umbras prima & secunda pœna suis prestigijs utcumq; representarunt: tamen tertiam imitari nullo modo potuerunt, sed exclamarunt, *Digitus Dei hic est.* Hec ingenua confessio magorum admonet nos de discrimine inter miracula Dei & prestigias Diaboli. Nam Ecclesia habet miracula peculiaria & propria, longe supra demonum vires posita. Deinde Ethnica miracula sunt ad manifestas turpitudines stabi- liendas. At miracula Ecclesie directa sunt ad confirmationem vere doctrine tradite di- uinitus & verorum cultuum, & consentiunt cum verbo ante patefacto de vero cultu & fi- lio Dei.

Quarta pœna fuit varietas insectorum, que totum regnum Egyptium vastarunt.

Quin-

Quinta lues sauiens in pecora. Sexta uehementis exulceratio in corporibus hominum & iumentorum. Septima Grando noua, inaudita & inusitata, quae omnibus plantis & bestijs & hominibus in agro versantibus perniciem attulit. Octaua incredibilis multitudo locustarum depascentium quicquid à grandine intactum fuerat. Nona poena fuit tristissima caligo, quae totam Aegyptum sic obscurauit, ut per triduum nemo hominem homo agnosceret. Carendo igitur Aegyptij intellexerunt quam chara res sit lux Solis, mundum qui illustrat uniuersum. Cum enim quarto die sol illuxisset, tum sibi reuixisse uidebantur. Sed haec commemoratas poenas longe superauit decima, cuius simile exemplum non legitur in omnibus historijs. Media enim nocte, quae Israëlitae celebrant primum pascha, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti à primogenito Pharaonis usque ad primogenitum captiui & singulorum iumentorum, nec ulla fuit domus, in qua non iaceret prostratum ante oculos cadauer.

Quemadmodum autem in poenis, quae Aegyptios oppresserunt, conspicitur ira Dei aduersus idola, magiam, libidines & alios horrendos furores: Ita conseruatio populi Israël

raël, qui harum pœnarum expers fuit, est illustre testimonium misericordie & presentie Dei in Ecclesia. Etsi enim Egyptiorum primogenita interfecta sunt: tamen Deus pepercit familijs Israëlitarum, quorum limina conspersa erant sanguine agni. Eodem modo transit Deus omnibus temporibus per mundum puniens horribiliter contemptum ministerij Evangelici & contumaciam in atrocibus delictis, & tamen parcens reliquijs Ecclesie conspersis sanguine filij sui.

Cum igitur Pharaos & Egyptij tantam cladem accepissent, accidit eis, quod plerumq; hominibus nimia pertinacia atq; arrogantia usu venire solet, ut eò recurrant, & id cupidissime petant, quod paulò ante contemserant. Nam Pharaos, qui antea ignem & fulmina spirauerat, & seuerissime edixerat ne Moses deinceps in conspectum suum veniret, quasi cum stupore consternatus vocauit Mosén & Aharonem noctu, eosq; hunc in modum allocutus est: Surgite, exite de medio populi mei vos & filij Israël, Ite seruite Domino. Egyptij vero urgebant populum, ut primo quoq; tempore ex agro atq; finibus Egypti exirent. Dixerunt enim, omnes moriemur. Quis autem non iure miretur fidem & animi magnitudinem in Mose, cui mandatum erat ut e-

duce-

duceret populum Israëliticum ex *Aegypto*
 inuito & repugnante rege? Tantam rem
 nec *Scipio*, nec *Annibal*, nec *Alexander*
Magnus suscipere ausus fuisset. Non enim
 potuit educi populus sine ingenti motu & per-
 turbatione totius regni, quod hac mutatione
 grauiter afflictum est. Ad tantum facinus
 requiritur profecto excelsa constantia despi-
 cians omnia pericula & fidei certitudo, quam
 in *Moyse* fuisse epistola ad *Ebreos* testatur:
 Fide reliquit *Aegyptum* haud veritus fero-
 ciam regis. Perinde enim quasi vidisset eum,
 qui est inuisibilis, ita celso & magno animo
 fuit. Quod si imperator aliquis eiusmodi mi-
 lites haberet constantes in fide & spe auxilij
 diuini, haud dubie totum mundum parua ma-
 nu debellaret. In talibus enim non solum con-
 temtus mortis & periculorum est, sed & ani-
 mus certus de victoria & gubernatione *Dei*,
 qui docet manus eorum ad praelia & digitos
 ad bellum, ut *Psalmi* verbis utar. Hec non
 sunt in *Alexandro*, qui quanquam magno
 animo praeditus est, tamen gerit omnia sine
 fide & inuocatione. *Abraham* vero, *Io-*
seph, *Moyse*, *Iosua*, *Dauid* & alij p̄i duces
 firma & non dubitante fide & spe in pugnam
 ruunt, & victoria diuinitus ornantur.

Obseruetur etiam in hac narratione 20-
 200-

voluntaria exitus Israëlitarum ex Aegypto, quam probant Eusebius in Chronicis & Augustinus in questionibus super Exodum. Dicit autem textus in Exodo cap. 12. Ebraeos fuisse hospites in Aegypto annos 430. Inde Paulus numerum sumsit inquit Galat. 3. Post promissionem Abrahae datam usq; ad legis promulgationem annos esse quadringentos & triginta. Sunt igitur anni in Exodo & Paulo non numerandi à descensu Jacob in Aegyptum, sed à prima migratione Abrahae ex Haran. Est igitur populus Israël eaductus ex Aegypto anno mundi 2453. post conflagrationem Sodomae annis 406. Ante fabricationem templi Salomonis annis 480. Ante resurrectionem Christi 1542.

Fuit autem fama rerum gestarum in educatione populi Israël ex Aegypto tam celebris, ut & Manethon sacerdos Aegyptius describebat profectionem Ebraeorum ex Aegypto, teste Eusebio libro decimo preparationis Evangelice, & Strabo libro decimo sexto secutus priscas narrationes dicat, Mosen ducem fuisse, qui magne multitudini persuaserit non recte coli Deum ab Aegyptiis, ac simulachra execratus sit, & docuerit quomodo Deus invocandus sit.

Nec vero tacitus præterire possum particulam

culam historie de spolijs *Egypti* & de columna nubis & ignis. Eisi enim disputari solet, An recte fecerint *Israëlitæ* spoliantes *Egyptum*: tamen non difficilis dyndicatio est consideranti regulam, Prima tabula moderatur secundam, ut cum precipit *Deus* *Abrahe*, ut filium interficiat, aut cum precipit *Israëlitis*, ut auferant vasa *Egyptiorum*: Talia mandata valent propter autoritatem diuinam, cum quidem etiam probabilem rationem habeant, quia *Deus* est magis *Dominus* nostri corporis & nostrarū rerum quam nosipsi.

Est autem pulcherrima imago in spolijs *Egypti* proposita, quam *Augustinus* lib. 2. de doctrina *Christiana* cap. 40. hoc fere sensu explicat: Quemadmodū *Israëlitæ* vasa *Egyptiorum* ad vsus *Deo* placentes contulerunt: ita *Christiani* philosophiam, literas & linguas ad iustum predicandi *Euangelij* vsus transferre debent. Nam sobria philosophia, que non miscetur cum *Euangelio*, est ornamentum & presidium hominis docti in *Ecclesia*. Sed de studijs philosophie sepe aliās duci solet. Nunc igitur in proposito cursu perseueret oratio.

Narrat historia populum *Israël* interdum nube tectum, & noctu lucentibus flammis circumdatum fuisse. Hec pictura dulcissimam
conso-

nostros, & statuamus nos ab ipso seruari, regi & protegi. Et hac fide & spe constantes simus in confessione & omnibus officijs uocationis nostrae.

Profecti autem Israëlita ex Aegypto quartis castris peruenierunt ad mare rubrum, quod cum fama & auditione Pharaeo accepisset, regium exercitum ducens Israëlitas persecutus est, qui erant inclusi partim mari, partim montibus, ne effugere possent. In hoc periculo, quod nullus humanis consilijs discuti poterat, Moyses clamat, Nolite timere, & videte salutem, quam Deus hodie vobis allaturus est, quasi dicat, Maior est Dominus ad protegendum quam Diabolus ad impugnandū. Quare in persecutionib. nemo cogitet quod periculum Diabolus importet, sed consideret quod auxilium Deus praestet, nec mentem labefaciat humana infestatio, sed corroboret fidem diuina protectio. Tantum enim unusquisq. de Dei ope accipit, quantum se credit accipere, nec est quod omnipotens prestare non possit, nisi accipientis fides caduca defecerit. Libet enim mihi eisdem verbis uti, quibus Cyprianus in exhortatione ad Martyrium usus est. Etsi autem fides Moysi fuit victrix omnium paucorum: tamen cor ipsius in his angustijs haud dubie sensit haec venenata tela Diaboli: Hic totus populus hodie

hodie peribit. Nam Pharaon instat & urget, & quo te cunq; verteris persequitur, ut nulla ratione liceat periculum effugere. Huius tanti mali tu solus es autor, quia eduxisti multitudinem Israëlitarum ex Aegypto. Ad hec spectra Diaboli accessit clamor populi. Cum igitur inenarrabili gemitu Deū imploraret: Domine tuo iussu eduxi tantam multitudinem ex Aegypto, Quare fer nobis opem in extremo periculo atq; discrimine constitutis, Deus qui multò promptior est ad audiendum quam nos ad clamandum, exaudiuit gemitus & preces Moysi, & diuisit aquas maris rubri longo spacio per aliquot dies. Continet enim latitudo maris rubri ea parte, qua Israëlite transferunt, milliaria Germanica viginti in Aegypto. Nec vero tanta multitudo subito traduci potuit per mare rubrum, sed consumti sunt in transitu dies sex aut octo, praesertim cum alij paruulos humeris suis impositos gestarent, alij grandiusculos liberos manu prebentos secum ducerent, coniuges item aut grauide difficulter procederent, aut sub pondere recens editi infantis ingemiscerent. Interea diuisi undarum fluctus montium instar constituerunt, & Israëlite fide transierunt, quod cum tentassent impij regis copie miraculosa inundatione oppresse atque ab-

scripta sunt. Semper autem Ecclesia similis est populo Israël transeunti per mare rubrum. Ut enim hic populus montibus & mari inclusus non humanis consilijs aut presidjs, sed mirando opere Dei seruetur ac defenditur: Ita Ecclesia omnium temporum versatur in periculis, que humano consilio extricari non possunt, & tamen experitur diuinam liberationem ac defensionem. Conspicitur etiam in pœna Egyptiorum horribile exemplum ire Dei aduersus peccatum. Regnum illud omnium toto orbe terrarum florentissimum subito tumultu dissipatur & euertitur, consumit a maxima parte hominum continuatis cladibus multiplicibus, deleto rege & principibus in mari rubro, deniq; mutata tota regni forma. He tragice calamitates fuerunt pœne idolatrie, magie, libidinum & crudelitatis aduersus sanctos.

Et quoniam dato beneficio postulat Deus gratiarum actionem, ut in Psalmo dicit, Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te & glorificabis me, Moyses & filij Israël hoc carmen Domino cecinerunt: Cantabo Domino, quia fecit rem gloriosam, equum & sessorem eius precipitauit in mare. Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem, & que in eodem carmine sequuntur.

Maria

Maria quoque soror Moysi & Aharonis ornata dono prophetia sumsit tympanum in manum suam, & carmen à fratre compositum in choro muliebri repetiuit.

Moses vero profectiōnem Israëlīs sic gubernabat, ut relicto mari rubro progredientur in desertum Sur, cumque tridui iter confecissent, non inuenerunt aquas. Et cum venissent quintis castris in Mara, non potuerunt bibere aquas propter amarum saporē. Clamauit ergo Moses ad Dominum, qui ostendit illi lignum, quo in aquam coniecto sapor aquae mutatus est. Hec amara aqua significat afflictiones, quas omnes homines naturaliter fugiunt & reformidant. Sed arumne aliquo modo dulcescunt p̄ys, qui Christum pendentem in ligno crucis aspiciunt, & postquam fide beneficia huius Domini amplexi sunt, exemplum eiusdem ad imitandum sibi proponunt, ut Petrus inquit, Christus passus est pro nobis relinquens nobis exemplum, ut vestigia ipsius sequamur. Est & illa sententia consideratione dignissima, quam his senarijs Nazianzenus expressit:

ὅταν ποθ' ὑβρις ἐκκάνῃ τὴν σὺν φρένα
 μνήδῳτι χειροδ, τῶν κείνου πταυμάτων
 πόση δὲ μοῖρα ταῦτα τῶν τῆ διαπότῃ
 ὡς δ' ἂν τὸ λυποδν ὥσπερ ὕδατι σβέσους.

*Quando iniuria inflammat tuum animum
Veniat tibi in mentem Christi & vulne-
rum illius.*

*Et cogita quota hec pars sit collata ad
passionem Domini.* (gues.)

*Tunc dolorem quasi aqua infusione extin-
Cum autem tricesimo die post exitum ex
Egypto populus Israël duce Moyse peruenis-
set in desertum Sin, quod est inter Elim & Si-
nai, & fame laboraret, Deus eodem die ve-
speri misit intra castra magnam vim coturni-
cum, & postridie manna de caelo sparsit, quo
innumerabilem multitudinem Israëlitarum,
annos totos quadraginta in deserto aluit, ut
testaretur non casu spargi res necessarias vite
corporis, sed has ipsas res etiam Deo guber-
nante offerri, praesertim Ecclesiae. Diserte
enim textus inquit, Ego Dominus pluam vo-
bis panem de caelo.*

*Postea cum Israëlita venissent in Raphi-
dim multi homines omnium aetatum siti con-
tabuerunt. Hac tanta calamitate Deus ali-
quandiu multitudinem puniuit, sed tamen ut
Ecclesiam seruaret iubet Moysen ferire petra,
ac promittit se inde effusurum esse flumina
praebitura potum vniuersa multitudini. Hac
narratio de Moyse feriente petram proponit
imaginem Christi percussi à lege. Cum enim*
Moses

Moses petram percussit singulari & ineffabili consternatione animi, significatum est, lege percuti Messiam, id est, in populo legis & propter legem percuti filium Dei, mirando temperamento iusticia & misericordia. Est enim recepit Deus genus humanum per misericordiam: tamen tantum malum est peccatum, ut iusticia Dei postularit poenam & compensationem equivalentem seu ἀποδοῦν, ut in Euangelio nominatur.

Eodem in loco precibus Moysi victus est exercitus Amalechiticus, qui vagantes in deserto Israëlitas opprimere conabatur. Sic Esaiä precante liberatur obsidione Ierosolyma, & multa similia exemplaguntur, ut Iacobus Episcopus servat Nisibin, cum oppugnaretur à rege Persico, ut narrat Theodoretus libro secundo historiae Ecclesiasticae cap. 30. Praclare ergo Macarius homilia 43. inquit: Si fuerint demones robustis montibus fortitudine pares, tanquam ab igne cera, comburentur ab oratione. Nam precibus depelluntur Diaboli, reprimuntur tyranni, imo ex ipsis regnis excutiuntur, profligantur exercitus. Sed de efficacia piæ precatationis alio quodam loco plura dicentur. Nunc ad historiam redeo. C V M populus adhuc haberet in

C 4

Raphi-

Raphidim, venit ad generum Moysen socer Ietro sacerdos in Midian, cui, non solum gratulatus est Dei presentiam & auxilium, sed etiam saluberrimum consilium dedit de alienanda mole gubernationis. Etsi autem Moyses tantas res gesserat in Aegypto, in mari rubro & in deserto, & tanta sapientia praeditus erat, ut consilio egere non videretur, tamen socero bene monenti obtemperavit, ut exemplo suo nos admoneret non contemnendum esse fidele consilium propter persona inferiore[m] statum & conditionem.

Die quinquagesimo post exitum ex Aegypto, videlicet post primum pascha populi Israël in monte Sina inter tonitrua & fulgura sonuit vox Dei edens Decalogum, & uniuersa multitudo fuit spectatrix flammarum in monte, & sonantem vocem in monte magno cum pauore audiuit. Hec illustris patefactio exhibita est audientibus sexcentis millibus virorum, ut de Deo & de lege certa testimonia haberemus, & statueremus omnibus denunciari iram & poenas contemnentibus aut violantibus legem Dei. Commoratus est autem populus Israël in solitudine ad montem Sinai integrum fere annum, & tabernaculum cum omnibus vasis ad sacrificia necessarijs iuxta Dei praescriptum fabricauit.

Sed nimis verum est quod dixit Euripides, Otiosus exercitus similis est incendio. Nam populus otiosus & securus iussit fabricari vitulum haud dubie imitatione Aegyptiorum, qui coluerunt Apin specie tauri propter agriculturam. In hoc exemplo consideretur quanta sit hominum miseria, quod post tanta miracula populus tamen recipit idoli cultum, quem sciebat à Deo damnatum esse, & quod Aharon assentitur. Ac de populo quidem textus inquit in Exodo cap. 32. Sedit populus manducare & bibere & surrexit ludere, id est, in luxu & in otio homines frigidius inuocant Deum, & maiore audacia fingunt opiniones de Deo. Aharon vero permittit fabricationem vituli, ut populum sistat, id est, insecutur religionem ad sistendum tumultum, ut nunc reges attemperant religionem ad splendorem aularum suarum. Propter hanc idolatriam Deus tantas irae flammam concepit, ut vniuersam multitudinem vnà cum Aharone deleturus fuerit, nisi Moyses ardentissima precatioe Dominum placasset, in qua sunt duo argumenta, vnum à causa impulsiva, alterum à causa finali, & insigne *uàdes*. Urget enim promissionem iureiurando Dei confirmatam, & petit se exaudiri propterea, ut sit aliqua pars generis

humani, in qua Deus agnoscat & inuocetur, & ut blasphemi confundantur, qui magnos triumphos acturi essent si Deus sineret funditus interire suam Ecclesiam. Addit etiam insigne & memorabile uadimonium: Aut mitte populo peccatum, quo pollutus est, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. O admirabilem & pene incredibilem vim amoris erga inobedientes & ingratos, qui toties vociferati sunt se ipsius tyrannide ex Aegypto eductos esse. Mauult enim Moyses cum popularibus suis in aeternum abiectus esse, quam sine illis salutem consequi. Sic Paulus optat fieri anathema pro fratribus. Haec exempla animo colligentes infirmitatem nostram deprecemur, & a Deo petamus ut nobis det Spiritum dilectionis erga Deum & proximum.

Cum autem Deus iusta ira aduersus populum Israël propter idolatriam commotus, negaret se populo praecurum esse per desertum, & tanquam abiecta eius cura, iam Moysi omnem gubernationem commenderet, ac promitteret se illi additurum esse angelum, qui esset dux populi, nec amplius cum populo, sed tantum cum Mose loqueretur. In hoc colloquio primum petit Moses, ut Deus ipse assit gubernator & dux huius populi, cui dedit uerbum & promissiones. Sic
igitur

igitur inquit: *Nisi tu ipse precedas nos, ne educas nos de hoc loco. Deinde cum perit, Ostende mihi gloriam tuam, hic respondet Deus, Faciem meam videre non poteris. Sed ecce locus apud me, ubi consistes innixus petra, cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petra, & protegam te dextra mea, donec transfero, & auferam manum meam, & videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.*

Hanc admirandam historiam, qua nulla abstrusior est in toto Mose, quidam sic exponunt: Petit Moses, ut Deus praeostret cursum totius huius gubernationis populi. Etsi enim Moses educens populum ex Aegypto norat parendum esse voci divinae, & sciebat hos labores non fore irritos: tamen omnes casus tanquam futuras tempestates non providebat, minimeque cogitabat quadraginta annos tantam multitudinem inter Arabum saxa & in vasta solitudine circumducendam esse sine certa sede. Deus vero respondet Moyse, nolle se cerni faciem, id est, consilia sua ante finem consummata Ecclesiae, sed videre nos posteriora, id est, in consummatione visuros esse gloriam, interim latere Ecclesiam in foramine petrae, id est, in pra-

in presenti statu subiectam cruci, & tamen
tegi eam manu Dei. Hęc sententia gratissi-
mam consolationem nobis proponit, quia te-
statur Ecclesiam nunc tegi manu Dei, & po-
tētia gloriificandam esse, latere autem in fora-
mine petre, id est, in presenti statu innixam
petre Christo.

Alij vero, inter quos est Augustinus
enarrans Psalmum 138. & in questionibus
super Exodum, intelligunt Mosē sustinere
personam sui populi, & hanc interpretationem
tradunt. Petit Mosēs conspectum filij Dei,
qui est splendor glorię aterni patris, Pater
vero respondet, Ego faciam transire coram
te, id est, coram populo tuo omne bonum me-
um. Nam in Christo sunt omnes thesauri
sapientię, & in eo habitat omnis plenitudo
diuinitatis oꝩuatiōis. Ipse etiam filius affir-
mat se assumpta natura humana fore mini-
strum & doctorem huius populi, Prędicabo,
inquit, in nomine Domini coram te, & qua-
le genus doctrinę allaturus sit, his verbis o-
stendit, Miserebor cuiuscunq; me miseret,
ac miserabor quemcunq; commiserator, id
est, docebo Euangelium, quod excludit omni-
um hominum dignitatem, & affirmat cre-
dentes gratis recipi per solam misericordiam
propter mediatorem. Sed faciem meam vi-
dere

de e non poteris, scilicet in hac vita mortali. Nam in vita eterna omnes electi fruuntur clarissimo conspectu Dei. Interea seruabit Deus hanc politiā innixam petre, donec transferit Christus de mundo ad Patrem. Post hunc vero transitum delebitur politiā Mosaica, & Ecclesia collecta ex Iudeis & gentibus videbit posteriora Christi, id est, in verbo agnoscet eum visura faciem tunc cum glorificabitur in fine.

Altero die cum Moses ascendisset in montem gestans manu sua duas tabulas lapideas similes prioribus, quas iratus propter erectum vitulum aureum fregerat, descendit Dominus in nube, & stetit iuxta Mosē, & predicauit in nomine Domini, & transiit coram eo, & clamauit, Dominator Domine Deus, miserator & clemens, lentus ira & multa bonitatis & verax, qui custodis misericordiam in mille generationes, & remittis peccata, delicta & preuaricationes, & coram quo nemo est innocens, visitans iniquitates patrum in filiis & posteris vsq; in tertiam & quartam generationem.

Hec narratio testatur filium Dei descendisse in nube, & stantem iuxta Mosē specimen edidisse eius doctrine, quā postea assumpta natura humana illustrauit. Summa au-

tem concionis hæc est: Sicut lex per Moſen data eſt, ita gratia & veritas per Chriſtum facta eſt. Nam Pater placatus obedientia filij gratis remittit peccata, delicta & prauaricationes. Aſpernantur hæc homines profani. Sed nos in Eccleſia non aſpernemur filium Dei. Hunc unum ſciamus conſtitutum eſſe propitiatorem, nec ullam eſſe ſapientiam & iuſticiam humanam anteferendam huic mediatori.

Post hanc concionem commoratus eſt Moſes in monte ſine cibo & potu quadraginta diebus, quibus exactis redijt ad populum, cumq; descenderet de monte, facies ipſius ſparſit fulgorem, ut aſpici à populo non poſſet, ac propterea cum loqueretur ad populum, texit faciem velamine, quod tamen ingrediens ad Dominum & loquens cum eo amouit. Huius hiftorie ſignificationem Paulus in poſtiori epiftola ad Corinthios exponit: Populus inuictur faciem Moſi velatam, id eſt, legis opera externa utcumq; audit & imitatur, & hæc imitatio eſt iuſticia poliitica & Phariſaica, ſed fulgorem Moſi ferre natura hominum non poteſt, id eſt, iudicium & iram Dei aduerſus peccatum, que deſcribitur lege Dei, nequaquam poteſt natura hominum tolerare. Quod vero dicitur Moſen

sen amouisse velamen ingredientem ad Deum & loquentem cum eo, & completum esse luce diuina, significatum est aliam esse iusticiam, qua Deo sumus accepti, & qua Deum sustinere possumus, scilicet quando filius Dei loquens in nobis communicat nobis lucem suam. Ita velum legi detrabitur & tollitur hypocrisis, & sunt in nobis iusticia & vita, quam lex describit, sed non exhibet, verum filius Dei exhibet, Ideo inquit Paulus, velum aboleri per Christum.

Ceterum anno secundo post exitum populi ex Aegypto mensis primi die primo, absolutis omnibus, que Moses iussus erat ad tabernaculi cultum & ornatum & sacrorum usum fabricare, tabernaculum nouum erectum, & dedicatum est, quod statim maiestas Domini repleuit, nube densa per diem, & late fulgente flamma per noctem incubante tabernaculo. Ut autem tunc Deus approbavit testimonio presentie sue opera & cultus congruentes ad normam quam ipse tradiderat: ita omnibus temporibus efficax est in predicatione Euangelij, & in vsu legitimo sacramentorum, & semper aliquos regenerat ad vitam aeternam. Si enim promulgatio legis non fuit inanis, sed habuit suos effectus, constitutionem politie Mosaicae, & mul-

& multa testimonia presentie Dei: Quanto magis vox Euangelij erit efficax, & vere afferet eterna bona, que promittit, cum propter hoc ministerium priora omnia facta sint.

Mensis secundi die prima post exitum ex Agypto anno secundo Dei iussu Moses & Abaron numerarunt populum in deserto, & repererunt sexcenta tria millia quingentos quinquaginta viros egressos annum etatis vicesimum, non annumeratis Leuitis, quorum erant viginti duo millia, que multitudo uniuersa in deserto extincta est propter inobedientiam & ingratitude, nec plures de tanta turba quam duo Iosua & Caleb in terram patribus promissam introducti sunt. Et si autem consilia Dei omnia in gubernatione Ecclesie enarrari non possunt: tamen consentaneum est iussisse Deum numerari populum, ut veritatem sue promissionis demonstraret. Cum enim ad Abraham dixisset: Multiplicabo semen tuum tanquam stellas cœli, & sicut arenam, que est in littore maris, nunc ipso facto ostendit sue promissionis veritatem, quia sexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri numerati sunt bello idonei, utraq; semota etate tam immatura, quam procretare, similiter & genere femineo & leuitica tribu, que non est ceteris annumerata. Voluit

luit etiam Deus conspici suam potentiam & libertatem, qua non est alligatus causis secundis, quia tantam multitudinem in sterili & deserto loco annos totos quadraginta pavit, & mirabiliter protexit.

Cum autem populus Israël ad montem Sinai consedisset undecim menses & viginti dies, die vicesimo secundi mensis anno secundo post exitum ex Aegypto nube eleuata à tabernaculo, signum profectiois accepit, & motis castris à monte Sinai processit tridui viam in deserto. Semper autem velut in deserto vagatur Ecclesia, exul & errans sine certa sede, sine humana defensione. Pertinet igitur imago populi Israël ad Ecclesiam omnibus temporibus, que ducitur per desertum, & tegitur nube et flammis celestibus, & adest ei Christus, ut illis affuit. Quare confirmemus animos, & certo teneamus hanc sententiam, quod Deus sit seruaturus Ecclesiam, que retinet doctrinam traditam à Christo, prophetis & apostolis.

Eiusdem mensis die vicesimo secundo populus mediocrem laborem itinerum recusauit ferre, & murmurare cepit contra Moysen. Quare Deus iratus fulmine accendit postremam partem castrorum, ubi cum ignis grassaretur ita atrociter, ut videretur vniuersa

D castra

castra semel absumturus esse, egre tandem precibus ad Deum, & lachrymis Moysi ac trepida multitudinis incendium restinctū est.

Eodem anno Moses sentiens se imparem esse moli gubernationis, septuaginta seniores legit tanquam socios consiliorum & laborum. Unius enim manus, ut ait Euripides, est imbecillis pugna. Hic senatus mansit ad omnem posteritatem, ac fuit collegium doctissimorum hominum, quod nominarunt Sanhedrin.

Etsi autem populus non laborabat fame, sed habebat mediocrem copiam victus: tamen fastidiens manna appetiuit carnes. Hanc intemperantiam, ad quam & alia peccata accesserunt, Deus grauius puniuit, ut scribitur in capite undecimo Numerorum.

Porro ne quid deesset de cumulo miserationum & difficultatum Moysi, frater Aharon & soror Maria concipiunt flammam emulationis, & certant cum Moyse de antecellentia. Sed Deus iram suam aduersus hoc peccatum publica pœna declarauit. Mariam enim subita lepra percussit, quæ hæsit in ea septem diebus. Ut autem Moyses & David rulerunt emulationem in fratribus suis: ita nos eleganter toleremus collegas morosos, suspicaces, inuidos, auidos gloriæ, egre ferentes si negligi se putent.

Postea

Postea missi sunt exploratores in terram Canaan, qui omnes præter Iosuaam & Caleb subita nece coram populo diuinitus interfecti sunt, quia in concionem introducti populum consternatum reddiderant exaggerata & amplificata Cananæorum potentia & munitione urbium.

Hactenus continua historia primi & secundi anni post exitum ex Ægypto breuiter indicata est, quæ satis declarat quanta fuerit moles negotiorum & periculorum in gubernatione Moysi. Fuit enim gubernatio prophetarum difficilior quam apostolorum. Nam propheta duas res sustinuerunt, politicam gubernationem, & propagationem doctrinae de promissionibus, de Messia, & de vita æterna. Apostoli vero liberi à gubernatione politica, tantum circumtulæunt Euangelium, etiam si habuerunt infinita pericula corporum, & arcana certamina cum Diaboli spectris & insidijs, & contentiones sine fine cum fanaticis doctoribus. Ac ut de ceteris prophetis non dicam, quam difficilis fuit gubernatio Moysi, qui annos quadraginta continuos in deserto conflictatus est cum populo duræ cervicis, qui multoties negavit Moysen esse ducem à Deo constitutum, sed vociferatus est eum esse impostorem. Et quanquam non est

leue onus ferre contumelias : tamen Moyses multo durius exercuerunt animi dolores. Agnoscebat Moyses iram Dei aduersus populi peccata, lugebat populi interitum, pugnat oratione pro populo, rixabatur cum seditiosis, perturbabatur exorientibus subinde scandalis. Deniq; nulla oratio exponere potest difficultates, quas habuit gubernatio Moysi, presertim in populo inquieto, seditioso, & ex alijs peccatis in alia ruente, & attrahente pœnas, sicut Cecias ventus nubes ad se trahere dicitur.

Sequitur historia triginta septem annorum, que tribus capitibus numerorum recitatur, videlicet 15. 16. & 17. Quæ enim à capite vicesimo eiusdem libri vsq; ad finem, & in Deuteronomio exponuntur, pertinet ad annum quadragesimum, quo Abaron mortuus est, cum vixisset annos centum & viginti tres. Ac in capite quidem decimo quinto Numerorum proponitur exemplum, quod ostendit quantopere Deus irascatur violationi Sabbati. Nam violator Sabbati iussu Dei saxis obruitur. Capite vero decimo sexto describitur pœna horrenda Core & aliorum seditiosorum, qui sacerdotium sine vocatione inuadere conati sunt. Nam factio Core hiatis terre absorpta est, & quatuordecim millia homi-

hominum & septingenti perierunt cœlesti flamma. Porro capite decimo septimo extat narratio de virga Aharonis, quæ contra naturæ ordinem floruit, & genuit amygdalas. Hec summa est earum rerum, quæ annis triginta septem in deserto ante mortem Aharonis acciderunt, & à Moysse literis mandata sunt.

Restat igitur postremus seu quadragesimus annus, quo Aharon mortuus est, & serpens aeneus erectus, & victi duo reges Sihon rex Amorceorum, & Og rex Basan, quorum regna familijs Ruben & Gad & dimidiæ tribui Manasse assignata sunt.

Cum autem Israëlita castra locassent in campestri regione Moab, conduxit Balac rex Moabitarum prophetam Mesopotamiæ Bileam, ut malediceret populo Dei seu diras contra eum recitaret. Etsi autem hic propheta initio pietatis speciem præ se tulit, & populo benedictionem pronunciauit, & pulcherrima vaticinia edidit de maximis rebus, videlicet de Messia, quem nominat stellam orituram ex Jacob, & de Alexandro Magno, & de Romano imperio: tamen postea horribiliter lapsus est, & mercedem iniquitatis dilexit, ut Petrus loquitur, quia regi Balac dedit consilium de proponendo idolo Baal, quod fuit oc-

casio tristissime ruina in populo Dei. Nam propter idolatriam & scortationem occisa scribuntur viginti quatuor millia hominum & suspensi omnium tribuum principes.

Et quoniam mentio vaticiniorum Bileam facta est, breuiter de eis dicendum videtur. Quod enim Bileam de Messia loquatur cum inquit Numerorum 24. Orietur stella ex Iacob, testatur Chaldaica versio, qua his verbis eandem sententiam explicat, Cum surrexerit rex ex Iacob, & natus fuerit Messias ex Israël, interficiet duces Moab, & dominabitur omnibus filiis hominum. Intelligatur autem hoc vaticinium de ea sententia, de qua Esaias cap. 11. concionatur, Percutiet terram virga oris sui. Non enim armis constituitur regnum Christi, sed voce Euangelij colligitur Ecclesia. Deinde vaticinatur Bileam, venturas esse classes ex Kittim, qua Assyrios & Ebraeos deletura sint. Hic regna in Europa intelligit, & complectitur Alexandrum & Romanos. Nam Alexander non deleuit Ebraeos. Sciamus ergo Kittim gentes esse in Europa, ortas à filio Iauan Kittim, tum in locis Graeciae vicinis, tum in Italia.

Quod vero ad pœnam populi & principum attinet, hoc nobis persuasum sit, idq; exploratum omnino ducamus, Deum duobus generi-

generibus peccatorum horribiliter irasci, videlicet idolatriæ & confusioni libidinum, & aduersus utrunq; iram suam tragicis calamitatibus inde vsq; ab initio declarasse. Quare cogitatione mandati diuini & pœnarum nos ad verum cultum Dei & ad castitatem excitemus. Non enim dubium est præcipue puniri Turcica seruitute idola & libidines, quæ putantur esse concessæ voluptates non dignæ pœna. Imitentur etiam p̄y Magistratus Nemesin Pinehas interficientis stupratorem in tollendis idolis & illis duris portentis, quæ & iram Dei irritant, & polluunt genit̄s humanum tetr̄is libidinum confusionibus, quia certissimum est Deum horribiliter irasci & ipsis libidinum confusionibus, & negligentie gubernatorum, qui eas non puniunt, nec fontes e medio tollunt.

Eodem anno iussit Deus populum denuo numerari, ut ostenderet sublatis etiam patribus eundem superesse numerum. Iussit etiam sorte diuidi terram, ut litem & controuersiam omnem tolleret. Iussit præterea Iosuaam impositione manuum ordinari ad gubernationem populi Dei.

Nec vero silentio prætereundum est illustre testimonium præsentia Dei exhibitum in pugna contra Midianitas. Nam maxima

hostium multitudo interfecta est, nullo Israë-
lita amisso. In ea clade Bileam quoque impie-
tatis sue iustas pœnas persoluit. Eadem enim
pœna digni sunt qui sequuntur alterum, & qui
qui ipsi fuerunt impietatis duces, ut in Psal-
mo 125. scriptum est: Declinantes ad pravi-
tates suas ducet Dominus cum operantibus
iniquitatem.

Eiusdem anni mense undecimo prima die
cepit Moses repetere legem coram iis, qui pro-
mulgationem legis factam in monte Sinai non
audierant. Nam illi qui ab ipso Domino
eam audierant omnes in deserto perierant.
Vocatur ergo quintus liber Moysi Deutero-
nomium, id est, secunda lex, non quod alia sit
quam ea, quæ in monte Sina promulgata est,
sed quod repetita sit nouo pacto per ministeri-
um Moysi.

Et quoniam Moyses non tantum mini-
ster est veteris testamenti, sed etiam prophe-
ta noui, intertextit huic repetitioni velut gem-
mam insignem promissionem de Messia, quam
Apostoli in Actis sepe citant & illustrant:
Prophetam, inquit Dominus, suscitabo eis
de medio fratrum suorum, sicut te, & ponam
verba mea in ore eius, loqueturque ad eos om-
nia, quæ præcepero illi. Qui autem verba mea
quæ loquetur in nomine meo audire noluerit,
ego re-

ego requiram ab eo. Ideo autem diserte Dominus inquit, Ponam verba mea in ore eius, ut constet promissionem gratiæ & vite æternæ decretum esse immotum totius diuinitatis, nec Christum afferre doctrinam à se uno excogitatam, sed tanquam legatum voluntatem Patris arcanam exponere. Particula vero in qua fit collatio Moysi & Christi dextre intelligatur. Primum enim ingens discrimen est personarum. In Moysse tantum erat humana natura obnoxia peccato & morti. In Christo non est tantum humana natura, sed etiam diuina. Deinde discernantur officia & beneficia Moysi & Christi. Moyses tantum fuit doctor & politicus gubernator & mediator typicus, non deleuit peccatum & mortem. Messias autem non tantum est doctor, sed etiam propitiator & verus mediator inter Deum & hominès tollens peccatum & mortem, nec est politicus gubernator, sed est victima pro peccato, & perpetuus sacerdos dans remissionem peccatorum, Spiritum sanctum, novam iusticiam & vitam æternam. De hoc discrimine Baptistæ inquit, Lex per Moysen data est, Gratiæ & veritas per Christum facta est, quasi dicat, Lex est ministerium ostendans horrendum iudicium & iram Dei aduersus pecca-

tum. At vox Euangelij annunciat donari reconciliationem & vitam aeternam propter Christum mediatorem. His differentiis consideratis, non difficile est intelligere particulam, Sicut te. Quemadmodum enim Moyses immediate à Deo vocatus est, & ornatus miraculis, quæ erant testimonia doctrina: Ita Christus est persona ab aeterno Patre missa, & ornata testimoniis quæ ostendunt Patrem aeternum fontem esse doctrinae, quam hic doctor sonat, & approbatorem ac defensorem. Deinde sicut à Moysse reliqui prophetae, sacerdotes & omnes doctores in illo populo acceperunt doctrinam de Deo, de lege, de moribus & cultibus, & contemnentes Moysen horrendis pœnis oppressi sunt, ut ordine historia indicat: Ita à Christo non solum apostoli, sed omnium temporum ministri in Ecclesia vocem Euangelij acceperunt, & aspernantes hanc vocem pœnas presentes & aeternas sibi accersunt.

Porro ut cycni dicuntur cum cantu mori: sic Moyses vir Dei vocatus ad vitæ exitum canit præclarum carmen de beneficiis populo Israël exhibitis, & de alijs rebus magnis, & benedictiones singulis tribubus pronunciat, inter quas maxime excellit ea, quæ ad tribum leuiticam pertinet. Sic enim Moses tribum sacer-

sacerdotalem compellauit : Integritas tua & lux tua secundum virum sanctum tuum, quem reuocasti in Massa, & cum quo litigasti ad aquas contradictionis. Qui dicit patri suo & matri sue, non noui eum, & ad filium suum, Ignoro, hi custodiunt eloquium tuum & patrum tuum seruant. Hi docebunt Iacob iudicia tua, & Israël legem tuam. Hi ponent incensum in ira tua, & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine robori eius, & opera manuum eius approba. Vulnere lumbos insurgentium contra eum & hostium eius ne erigantur. Hac forma verborum alligat sacerdotes ad certum genus doctrine diuinis testimonijs traditum per Mosen, prophetas, Christum & apostolos. Monet etiam quales debeant esse doctores, videlicet armati tali robore fidei contra metum in periculis, ut anteferant confessionem omnibus rebus humanis, vite, fame, paci publica, beneuolentie principum. Denique promittit defensionem huic sacerdotio diuinitus ordinato, & minatur poenas hostibus huius sacerdotij.

Cum igitur hic dux chori prophetici uixisset annos centum & viginti, & fuisset fidelis seruus in tota domo Dei, mortuus est Calendis Martij teste Iosepho in fine libri quarti, & ab ipso Domino sepultus est. Sic
enim

*enim Iosephus inquit: ἐτελεύτησε δὲ τῶ ὕδα-
 τῶ μὲν τῷ ἔτους, ἑσπέρῳ μὲν μακεδόνων, δὲ ἴσθου να-
 λουμῆου, ἀδδέγου δὲ ὑφ' ἡμῶν νομῆσι. Mor-
 tuus est postremo mense anni, qui à Macc-
 donibus Dystrus, à nostris Adar appellatur
 cum luna esset noua.*

*Recitavi qua potui breuitate & perspi-
 cuitate historiam de vita & rebus gestis Moy-
 si, de qua cogitantes primum omnium discer-
 namus Moysen à Platone, quem Numeni-
 us Pythagoricus philosophus vocat Mosen
 Attice loquentem, & à Solone, Lycurgo, Za-
 leuco & alijs legislatorib. Ethnicis. Eisi enim
 Plato & legislatores extra Ecclesiam Deca-
 logi particulam, quatenus de externa disci-
 plina concionatur: explicant: tamen prorsus
 ignorant promissionem de redemptore & de
 vita eterna. At Moses cum integra legis e-
 narratione coniungit promissionem de media-
 tore, ut Christus inquit, Si crederetis Moy-
 si, crederetis etiam mihi, quia de me ille scri-
 psit. Deinde discernamus Moysen tanquam
 ducem à reliquis prophetis. Quamquam enim
 eadem vox est omnium prophetarum inde
 vsq. ab Adam: tamen Deus ipse in capite 12.
 Numerorum sic distinguit Moysen à reliquis
 prophetis, ut dicat, Si fuerit inter vos prophe-
 ta Domini, huic in visione me patefaciam.*

aut

aut loquar cum eo in somnio. Sed non sic ser-
uus meus Moses, qui in uniuersa domo mea
fidelis est. Ore ad os loquor cum eo, & videt
Dominum in sua specie, non in enigmate aut
similitudine. Quid, quod Moses fecit maio-
ra miracula in Aegypto & in deserto, quam
quisquam aliorum prophetarum, ut Deutero-
nomij ultimo scribitur. Non surrexit dein-
ceps propheta in Israël, sicut Moses, quem
nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus
signis atq; portentis, ad que facienda Domi-
nus eum miserat in terra Aegypti coram
Pharaone & omnibus seruis eius, atq; coram
Uniuersa terra eius, & in omni manu robu-
sta, magnisq; visionibus quas fecit Moses co-
ram uniuerso Israël. Postremo considerantes
historiam Moysi Deo gratias agamus, quod
hunc excellentem doctorem Ecclesie dedit, cu-
ius vestigia ceteri propheta iusta ueneratione
sequuntur, & pro nostra mediocritate imite-
mur Moysi fidem, dilectionem, modestiam,
lenitatem (Nihil enim poterat illo fieri mi-
nius) & diligentiam in omni officio.

Nunc aliquid addendum est de Moysi
scriptis. Constat autem Moysen scripsisse quin-
que libros, quos primum nobis vetustas com-
mendat, deinde rerum bonitas. De vetustate
Tertullianus in Apologetico inquit, Omnes
libros

libros vnius prophetae scrinium seculis vincit,
 in quo videtur thesaurus collocatus totius Iu-
 daici sacramenti, & inde etiam nostri. Hanc
 sententiam multis argumentis confirmant Io-
 sephus contra Apionem, Iustinus in parane-
 tica oratione ad gentes, Eusebius in prepara-
 tione Evangelica, & Augustinus in libro 18.
 de C. D. capite tricesimo septimo. Rerum
 vero bonitatem ipsa lectio me tacente ostendit.
 Necessè est nosse vniuersam historiam Eccle-
 siae, quantum cognosci potest & propter testi-
 monia de doctrina, & propter dijudicationem
 controuersiarum. Iam vero constat Mosè
 complexum esse historiam duorum millium &
 quingentorum fere annorum ab initio mundi
 & generis humani vsq; ad Iosuaam, qui ter-
 ram Canaan occupatam sorte inter filios Is-
 raël diuisit. Hæc sola utilitas & poterat &
 debebat pios hortari ad assiduam lectionem
 scriptorum Moysi. Sed accedunt plures uti-
 litates, videlicet doctrina legis & promissio de
 mediatore, Miracula, quæ sunt testimonia de
 doctrina & de Ecclesia, Exempla confirman-
 tia fidem nostram, Typi seu imagines dulcissi-
 me Christi & Ecclesia. Quæ cum ita sint, ille
 se profecisse sciat, cui Mosès fons totius
 sapientia prophetica & Aposto-
 lica valde placebit.

F I N I S.

IVDICIVM SVM-
MORVM THEOLO-
GORVM DE HOC
LIBRO.

Augustinus Psalmo 72.

QUICQUID in eremo passus est
populus ille, & quicquid eis De-
us largitus est, quæcunq; illa flagella
fuerunt, quæcunq; dona, significatio-
nes sunt rerum, quas in hac solitudine
huius vitæ ambulantes & in Christo
quærentes patriam, & accipimus ad
consolationem, & patimur ad proba-
tionem.

Philippus Melanthon in oratio-
ne de Ecclesia.

MAXIME memorabilis est historia
liberationis populi Israël & educationis
ex Aegypto, & vt apparet omniū histo-
riarū, omnium ætatū à principio mundi
vsq; ad finē, excepta ipsa Christi passio-
ne & resurrectione, longe maxima. Nō
solum enim est imago Ecclesiæ omnium
temporum, sed etiam præcipua pars,
plena

plena ingentium miraculorum, quæ & cæteris temporibus insignia exempla monstrat, quæ testantur, & seruari Ecclesiam ac regi à Deo sine præsidijs humanis, & exerceri varijs calamitatibus. Quam horrendum est in hoc cœtu, qui gerit nomen Ecclesiæ Dei, qui habet tot & tam illustria testimonia diuinarum liberationum, tamen præcipuam partem populi, multos præstantes viros, principes & gubernatores horribilib. exemplis puniri, multitudinem toties plecti, donec propemodum vniuersa perit eorum qui ingenti numero ex Aegypto exierant. Et tamen seruantur aliqua populi reliquia, quæ manserunt incorruptæ, & retinuerunt doctrinæ puritatem, & expertæ sunt mirandas liberationes, sicut ordine historia indicat. Datū est manna, data carnes, percussa rupes virga Moyfi effudit largos fontes, Tecta est multitudo nube interdiu, & noctu flammis prælucentibus. In prælijs etiam exhibentur illustria testimonia præsentia Dei. Deniq; in deserto maior fuit gloria huius populi, quam vnquam florente regno in terra Chanaan.

DISPOSITIO
GENERALIS
EXODI.

SECUNDVS liber Moysi in quinque historias precipuas distribui potest, quarum **PRIMA** describit seruitutem populi tristissimam in Aegypto, & gloriosam vocationem Moysi plenam ingentium miraculorum. Continet autem capita duodecim.

SECUNDA, quæ capita sex complectitur, recitat miracula edita in exitu populi ex Aegypto, & in traductione per mare rubrum & in deserto usq; ad legis promulgationem.

TERTIA capitibus tredecim comprehendit Decalogi & aliarum legum partim forensium, partim ceremonialium promulgationem.

QUARTA tribus capitibus, videlicet 32. 33. & 34. exponit fabricationem vituli aurei, & colloquium Moysi cum Deo.

QUINTA & postrema historia differit de fabricatione vasorum & ornamentorum tabernaculi. Continet autem capita sex usq; ad finem libri.

E ARGV-

1840

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

ARGUMENTVM
 SECUNDI LIBRI
 MOYSI, QUI IN-
 scribitur

Exodus.

QUAE AD MODVM in Genesi re-
 petitur & illustratur promissio
 de venturo liberatore, & huic doctrinae
 exempla fidei illustria adduntur: Ita in
 Exodo doctrina legis promulgatur,
 quae non solum discernit iusta & hone-
 sta opera à contrarijs, sed etiam testa-
 tur quod sit Deus, & qualis sit, & quod
 iuxta hanc normam, quam in monte
 Sina proposuit, omnium hominum
 consilia & facta iudicaturus sit. Talis
 est enim Deus, qualem se in lege pin-
 xit, videlicet iustus, beneficus, castus,
 verax, damnans iniurias, libidines &
 mendacia. Et quoniam lex sine execu-
 tione nihil valet, ideo exempla horri-
 bilium poenarum in hoc ipso libro pro-
 posita sunt, quae vniuersum genus hu-
 manum de iusticia Dei & de futuro iu-
 dicio commonefaciunt. Sunt igitur
 praecipui loci in Exodo, Imago illu-
 stris

stris de gubernatione & conseruatione Ecclesiæ diuina, Miracula quæ sunt testimonia patefactionis & sigilla doctrinæ, promulgatio Decalogi, Exempla iusticiæ Dei proposita in pœnis.

CAPVT I.

Argumentum.

CVM IN Aegypto edictum à rege propositum esset, ut recens editi fetus necarentur, & tentarentur omnes via premendi & delendi populi Israël, annis totis octoginta, tamen Deus mirabiliter eam gentem seruauit & auxit. Hæc historiâ ostendit Ecclesiam assidue versari in periculis, quæ humanis consilijs discuti non possunt, & tamen seruari eam, restitui & erigi diuinitus.

TEXTVS.

HÆC sunt nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob, quisq; cum sua domo ingressus est. Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Isaschar, Zebulon & Benjamin, Dan & Naphthali, Gad & Aser. Fuerunt autem

tem omnes animæ, egressæ de femore Jacob, septuaginta animæ. Ioseph vero in Aegypto fuit, mortuusque est Ioseph & omnes fratres eius, atque tota generatio illa. Et creuerunt filij Israëli, & procrearunt numerosam sobolem, atque multiplicati sunt, & roborati sunt valde nimis, repletaque est terra ab eis.

Surrexit vero rex nouus super Aegyptum, qui non nouerat Ioseph. Di-

xitque ad populum suum, Ecce populus filiorum Israëli maior & fortior nobis est. Age, callide opprimamus eum, ne multiplicetur. Fieri enim posset, utamoto bello, sese hostibus nostris adiungerent, & contra nos pugnantes ex terra

Non longo tempore post mortem Ioseph reges Aegyptii abiecta doctrina Ioseph rursus idola coluerunt, & magicas artes amplexi sunt. Ita non diu retinent homines lucem veritatis, nisi diuinitus seruetur, sicut tunc veritas in populo Israëli conseruata est.

discederent. Constituerunt igitur super illum principes exactores operarum, ut affligerent illum oneribus suis, extruxeruntque vrbes Pithom & Raemes Pharaoni ad repositionem thesaurorum. Quanto autem magis afflixerunt

runt eum, tanto magis crescebat & augebatur, & auersati sunt faciem filiorum Israël. Et Aegyptij tristi seruitute opprefferunt filios Israël, & vitam eorum acerbissimam reddiderunt duris laboribus luti & laterum, & omnium operarum rusticarum. Nam omni genere laborum duriter exercebant eos.

Et dixit rex Aegyptius ad obstetrices Ebraeas, quarum vna nominabatur Siphra, altera Pua, Quando officium vestrum foeminae Ebraeorum parturientibus praestabitis, & videritis in ipsis fellis, quod sit filius, interficietis eum. Sin autem erit filia, finite eam viuere.

Sed obstetrices timuerunt Deam, & non fecerunt imperata regis Aegyptij, sed conseruarunt filios in vita. Et vocans rex Aegypti

obstetrices, dixit ad eas, quare fecistis rem istam, & conseruastis filios? Et responderunt obstetrices Pharaoni,
Non

Basiliius in epistola ad Alexandrinos: In persecutione Ecclesia crescit & maxime floret. *ἐν τοῖς παρὰ τῶν ἐχθρῶν διωγμοῖς πληθύνεται ἡ ἐκκλησία καὶ μᾶλλον θάλλει.*

Exemplum regule Act. 5. Oportet Deo magis obedire quam hominibus.

Non sunt Ebreæ sicut mulieres Aegyptiæ, Sunt enim vinaces, & priusquam ad eas venerit obstetrix, pariunt. Bene fecit itaq; Deus obstetricibus, & multiplicatus est populus, & in immensum creuit. Et quia timuerunt obstetrixes Deum, ædificauit eis domos. Præcepit ergo Pharao omni populo suo dicens, Omnem filium recens editum in flumen abijcite, & omnem filiam incolumem seruate.

Occultatio officiosa.

1. Tim. 4. Pietas habet promissiones præsentis & æternæ vitæ.

Edictum regis de necandis infantibus. Hæc calamitas durauit annos octoginta, videlicet a nato Moysè vsque ad exitum ex Aegypto. Est autem Moyses natus annis sexaginta quinque post mortem Ioseph.

C A P V T I I.

Argumentum.

Huius capituli tres sunt loci precipui. PRIMVS de miranda conseruatione Moysi, quæ est testimonium prouidentia Dei curantis Ecclesiam, & dantis ei gubernatores heroicos, quorum cursus est fælix & salutaris. SE-

vis. SECVNDVS exemplum fidei in Moyse, de qua Ebraeos II. scribitur, Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiae Pharaonis plaris faciens societatem afflictionum populi Dei, quam exigui temporis delicias maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum probrum Christi. Respiciebat enim ad compensationem. TERTIVS locus est dulce testimonium, quod Deus preces Ecclesie afflictae & miseris modis oppressae recipiat & exaudiat, & tandem suo consilio ex iniquissima conditione vitae dilectam animam suam eripiat.

TEXTVS.

A Bijt autem vir de domo Leui, & accepit filiam Leui. Et concipiens illa mulier peperit filium, cumq; videret eum esse pulchrum, abscondit eum tribus mensibus. Et cum illum amplius abscondere non posset, sumpsit arculam arundineam, quam liniuit luto atq; pi-

Amram pater
Moyfi, Iochabed
mater, Exodi 6.

Ebraeos II. Fide
natus Moyses oc-
cultatus est menses
tres a parentib. suis,
ppter ea quod viderent
elegantem puellum,
& non veriti sunt
edictum regis. ce, &

ce, & reposuit in ea infantem, exposu-
itq; in carecto ad ripam fluminis. Et
stetit soror eius eminus, vt cognosce-
ret quid de eo futurum esset. Descen-
dit autem filia Pharaonis, vt lauaret se
in flumine, & deambulabant puellæ
eius iuxta ripam fluminis, & videns ar-
culam in medio carecti, misit famulam
suam, vt tolleret illam, qua aperta vi-
dit infantem, & ecce puer flebat, & mi-
serta illius dicebat,

De pueris Ebræorū
est. Dixit autem so-
ror eius ad filiā Pha-

Circumcisio dif-
cernebat Iudæos ab
aliis gentibus.

raonis, Ego ne vadam, vt vocem ad te
mulierem nutricem ex Ebræis, quæ ti-
bi lactet puellum. Respondit ei filia
Pharaonis, vade. Abiens itaq; puella
vocauit matrem pueri, quam filia Pha-
raonis his verbis compellauit, Tolle
puerum istum, & lacta eum mihi, ego
dabo tibi mercedem, & accepit mulier
illa puerum & lactauit eum. Creuit au-
tem puer, & adduxit illum ad filiam
Pharaonis, eratque ei loco filij, & vo-
cauit nomē eius Mo-
se. Dicebat enim, ex
aquis extraxi eum.

Act. 7. Eruditus
est Moses omni sa-
pientia Aegyptiorū.

* Quodam autem tempore, cum Moses grandis factus esset, egressus est ad fratres suos, & vidit onera eorum, cumq; videret virum Aegyptium percutientem quendam Ebraeum, qui erat ex fratribus suis, respiciens huc atq; illuc & neminem videns, percussit Aegyptium, atq; abscondit in arena. Altero autem die egressus vidit duos viros Ebraeos inter se rixari, dixitq; ad iniuriae autorem, quare percutis socium tuum? Qui respondit, quis constituit te principem & iudicem super nos? Num occidere tu me vis, sicut heri occidisti Aegyptium, Et timuit Moses dixitq;, quomodo hac res innotuit? Et Pharaon hac de re certior factus, quarebat occidere Mosen, & fugiens Moses a facie Pharaonis commoratus est in Midian, feditque iuxta puteum. Erant autem sacerdoti Midian se-

Ebraeos II.

* Anno ætatis sue quadragesi. Act. 7.

Heroica facta sunt supra regulam. Quare mediocres homines continere se intra regulæ metas debent.

Augustinus Tractatu 15. in Ioan. Vnusquisque seruus Dei non peccat si secesserit in alium locum, videns furorem persequentium ptem

ptem filia, quæ venientes hauserunt aquam, impleueruntque canales, vt potarent oues patris sui. Et venerunt pastores & repulerunt eas. Itaque surgens Moses opem eis tulit, & potauit oues illarum, quæ cum re-

se, aut quærentium in malum animam suam, Videretur autem sibi seruus Dei peccare si faceret, nisi in faciendo Dominus præcessisset. Fecit hoc ille magister bonus vt doceret, non quod timeret.

Occasio coniugii diuinitus oblata.

dijsent ad patrem suum Reguel, dixit ille, quare hodie tam cito redijstis? Responderunt, Vir Aegyptius liberauit nos de manu pastorum, & hauriebat nobis & potabat oues. Dixit ergo ad filias suas, vbi est ille? Quare sic dimisistis virum illum, vt non inuitaretis eum ad conuiuium? Et consensit Moses habitare cum viro illo, deditque ille Zipporam filiam suam Mosi, quæ cum peperisset filium, vocauit ille nomen eius Gerson, Dixit enim, peregrinus fui in terra aliena.

Exul erat Christus, comites nos exulis huius

Esse decet cuius nos quoque membra sumus.

Longo autem tempore post mortuus est rex Aegypti, &

filij

filijs Israëli gemitu deplorantes seruitutem clamarunt, & clamor à seruitute ortus ascendit ad Deum, Audiuitque Deus gemitum illorum, & recordatus est Deus fœderis sui cum Abraham, Isaac & Iacob. Et respexit Dominus filios Israëli, & rationem eorum habuit.

Pfal. 65. Exaudis orationē, ideo omnis caro ad te veniet, id est, Deus est promptissimus ad audiendum, modo nos prompti simus ad clamandum.

Pfal. 10. Tu solus labores & dolores consideras.

CAPVT III.

Argumentum.

PRIMVS locus huius capituli est testimonium de presentia filij Dei in Ecclesia. Ipse enim, ut ait Tertullianus aduersus Praxean, ad humana semper colloquia descendit, ab Adam vsq, ad patriarchas & prophetas, in visione, in somnio, in enigmate, in speculo, ordinem suum praestruens ab initio semper. Sic Ireneus dulcissime inquit, filium propterea dici λόγον, quia sit persona loquens cum patribus, & semper assit suae Ecclesiae. *SECUNDVS* est insignis promissio, quae testatur Deum per-

um perpetuo seruaturum esse hoc unum & idem verbum, quod patribus tradidit. *Diferte enim inquit, Hoc est nomen meum æternum, & memoriale meum à generatione in generationem. Semper ergo patrum Ecclesia mansura est. TERTIVS est humilitas Moysi agnoscentis suam infirmitatem & tamen obedientis vocationi fiducia auxilij diuini.*

T E X T V S.

MOYSES autem Anno ætatis suæ
 pascebat oues octogesimo, Act. 7.
 Iethro soceri sui, sacerdotis Midian, & agens gregem in interiores partes deferti, venit ad montem Dei Horeb.

Et angelus Domini apparuit ei in flamma ignis de medio rubi, & videbat rubum ardere in igne & tamen non absumi. Dixit ergo Moyses, vadam & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem Do-

Persona loquens cum Moyse est filius Dei λόγος, qui affuit Ecclesiæ inde vsque ab initio. Vocatur autem angelus, quia est persona missa ad Ecclesiam, quæ profert Euangelium ex sinu æterni Patris, & nos alloquitur, seruat ministeriū Euangelij, colligit Ec-
 minus

minus quod iret videndi causa, vocauit eum de medio rubi & ait, Moses, Moses. Qui respondit, Ecce ego. At ille, Noli huc propius accedere, sed exue pedes tuos calceis. Nā locus in quo stas, terra sancta est. Et ait, * Ego Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, & texit Moses faciem suam, quia timuit Deum aspicere. Et dixit DOMINVS, Maxime intentis oculis † contemplatus sum afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui de exactoribus operarum. Cognoui dolores eius, ideoq; descendi vt liberarem eum de manu

clesiam, & mentibus nostris ostendit voluntatem æterni Patris, ac dicit consolationem quam sonat vox Euangelii, & assensionem confirmat.

Solutio calceorum est symbolum mentis non prophane, non occupate opinionibus aut affectibus pugnantibus cum verbo, sed pie & reuerenter accedentis ad verbum, vt in eo Deum loquentem audiat, & agnita Dei voluntate in ipsa voce diuina acquiescat.

* Testimonium de resurrectione mortuorum, quia Deus est Deus viuorum, Matth. 22.

† Deus multo vigilat acrius ad salutem, quam Diabolus ad perniciem Ecclesie.

Aegy-

Aegyptiorum, & educerem de terra ista in terram bonam & latam, in terram fluentem lacte & melle, videlicet in locum Chananai, & Hitthai, & Amorraei & Pharisai, & Hiuai atq; Iebusai. Cum igitur clamor filiorum Israël ad me peruenerit, & viderim afflictionem, qua Aegyptij eos premunt, ito nunc, quia mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum, filios Israël ex Aegypto. Et dixit Moses ad Deum, Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël ex Aegypto? Et respondit, Ego ero tecum, & hoc erit tibi signum, quod ego miserim te, cum eduxeris populum illum ex Aegypto, coletis Deum super montē istum. Et ait Moses ad De-

Deus non præbet se otiosum spectatorem calamitatum Ecclesiæ.

Moses agnoscit suam infirmitatem intelligit se nequam parem esse oneri gubernationis, & tamen propter vocationem non recusat subire tantam molem, & hanc fide sustinet, expectat auxilium a Deo, nõ iudicat se suis consiliis & viribus res tam periculosas regere posse, sed si quid feliciter gerit, scit se auxilio Dei gerere, nec despicit alia organa Dei.

um,

um, Ecce si venero ad filios Israël, ac dixerō eis, Deus patrum vestrorum misit me ad vos, ipsiq; responderint mihi, quod est nomen eius, quid dicam eis? Et respondit Deus Mosi, Ero qui ero, & ait, sic dices ad filios Israël, Qui Erit misit me ad vos. Et rursus dixit Deus ad Mosē, Sic dices ad filios Israël, **D O M I N U S** Deus patrū vestrorū, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos, Hoc est nomen meum sempiternum, cuius memoria omnibus seculis conseruabitur. Ito ergo & congrega seniores Israël, & dic ad eos, **D O M I N U S** Deus patrū vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Isaac & Iacob

Ego ero qui ero id est, Ego ille promissus vobis liberator adero, qui alquanto post ero frater vester, assumpta humana natura, & vos vere liberabo a peccato & a morte, & inter vos in carne resurgens a morte, regnum æternū inchoabo. Hæc interpretatio de filio Dei loquente & significante futurum aduentū, simul admonet auditore de natura diuina in Christo, & apte cõgruit ad promissiones, quasi dicat, Quid dubitas de liberatione, Ego ero qui ero, id est, Ego cum promiserim me futurū fratrem vestrum, & os ex osibus vestris, & collecturum mihi dicens,

dicens, Visitaui vos & (vidi) quæ vobis acciderint in Aegypto, & dixi, Educam vos ex afflictione Aegyptia in terrã Chanaanai, & Hitthai, & Amorrhai, & Pherisai & Hinai, atq; Iebusai, in terram fluentem lacte & melle. Et cum audierint vocem tuam, ingredieris tu & seniores Israël ad regem Aegypti, dicetisq; ad illum, Deus Ebraeorum vocauit nos. Sine ergo nos conficere iter trium dierum in desertum, vt sacrificemus D O M I N O Deo nostro. Sed ego scio, quod non concessurus sit vobis rex Aegypti vt abeatis, nisi in manu valida. Nam ego extendam manum meam & percutiam Aegyptum omnibus mirandis operibus meis, quæ facturus sum in medio eius, & postea dimittet vos. Illud etiam perficiam, vt hic populus valeat gratia apud Aegyptios, ne inde discedentes migretis vacui, sed postulabit mulier à vi-

Ecclesiam æternam, nunc etiam adero, vos seruabo, ne hic tyrannus vos opprimat. Ego ille ipse Deus, qui postea ero frater vester, nunc affuturus sum.

Prima tabula Decalogi moderatur secundam, vt cum præcipit Deus Abraham, vt filium interficiat, aut cum præcipit Israëlitis,

F cina

cina sua & domestica sua, vasa argentea & vasa aurea, atque vestimenta, quæ imposita liberis vestris eripietis Aegyptijs.

dicandi Euangelii vsum transferre debent. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 40.

vt auferat vasa Aegyptiorum. Vt autem Israëlita vasa Aegyptiorum ad vsum Deo placentes contulerunt: sic Christiani philosophiam ad iustū præ-

CAPVT IIII.

Argumentum.

PRÆCIPVVS locus huius capituli est imago bonitatis Dei tolerantis infirmitatem Moysi, & opponentis consolationes maxime congruentes curis & sollicitudinibus Moysi. Angitur Moses de testimonio vocationis sue, Non credent mihi. Imo, inquit Dominus, Instruam te talibus signis, quæ facile tibi fidem & auctoritatem conciliabunt. Angitur Moses de facultate dicendi, pollicetur Dominus facundiam, Ait enim, Quis dedit homini os, &c. Angitur præterea de socio tanti laboris. Adiungitur ergo Moysi Aharon, sicut oratores proxime adiuncti sunt regibus. Postremo sollicitus est Moyses de defensione. Affirmat Dominus mortuos esse, qui

qui querebant animam Moysi, & promittit defensionem. Hanc imaginem sepe multum- que intueamur, & agamus Deo gratias, quod recipit infirmos, ut Rom. 14. dulcissime dicitur, *Infirmum in fide assume. Deus enim assumpsit eum.*

T E X T V S.

Respondit vero Mosés cupit habere testimonium aliquod suæ vocationis.

Mosés & ait, Ecce, non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent, Non apparuit tibi **DOMINVS**. Et ait ad eum **DOMINVS**, Quid est quod tenes in manu tua? Respondit virga. Dixitq; **DOMINVS**, projice eam in terram, & proiecit in terram, & factus est serpens, fugitq; Mosés à conspectu eius. Et dixit **DOMINVS** ad Mosén, Extende manum tuam & apprehende caudam eius, Extendit igitur manum suam & apprehendit illum, factusq; est in manu eius virga. Hanc ob rem credent tibi, quod

bi, quod apparuerit tibi D O M I N V S
Deus patrum tuorum, Deus Abraham,
Deus Isaac, & Deus Iacob. Iterum ve-
ro D O M I N V S ad
eum dixit: Infer ma-

I I.

num tuam in sinum tuum, & intulit
manum suam in sinum suum, cumq; ite-
rum protulisset eam, ecce manus eius
erat leprosa quasi nix. Et dixit, Resti-
tue manum tuam in sinum tuum, & re-
stituit manum suam in sinum suum,
cumq; protulisset eam è sinu suo, ecce
similis erat reliquæ carni. Quod si non
crediderint tibi, neq; audierint vocem
tuam priori signo (permoti) credent
tamen voci tuæ propter signum poste-
rius. Quod si nec duobus his signis cre-
diderint, neque au-
dierint vocem tuam,

I I I.

sume aquam fluminis, & effunde eam
super aridam, & quicquid hauseris è
flumine vertetur in sanguinem. Dixit
autem Moses ad D O M I N V M, Inde vsq;
ab eo tempore quo mecum locutus es
non fui præditus facultate dicendi,
quoniam sermo grauis mihi est, & gra-
uis lingua. Cui respondit D O M I N V S,
Quis dedit os homini? Aut quis fecit
mutum,

mutum, aut surdum, aut videntem aut
cæcum? Nonne ego D O M I N V S ?

Nunc igitur vade, &
ego adero ori tuo,
& docebo te quæ lo-
quaris. At ille, ob-
secro, inquit, D O

Matth. 10. Non
vos estis qui loqui-
mini, sed Spiritus
Patris est qui loqui-
tur in vobis.

M I N E, mitte quem missurus es. Iratus
ergo D O M I N V S aduersus Mosen di-
xit, Scio, quod frater tuus Aharon na-
tus in tribu Leui, sit facundia prædi-
tus. Ecce prodibit tibi obuiam, & ma-
gnam ex conspectu tuo laticiam capiet.
Loqueris igitur ad eum, & pones hæc
verba in ore eius, Et ego adero ori tuo
& ori illius, doceboq; vos quid agere
debeat. Et loque-

tur ipse pro te ad po-
pulum, eritq; ipse os
tuum, & tu eris deus
ipsius. Et hanc vir-
gam in manum tuam
sumes, qua signa edi-
turus es.

Sicut ego tibi me-
um verbum tradidi,
Ita tu dabis manda-
ta Aharoni. Erit
ergo Aharon inter-
pres tuarum cogi-
tationū & tanquam
orator additus regi.

Abijt igitur Moses & reuersus ad
Iether focerum suum dixit, Sine me
quæso abire, vt redeam ad fratres me-
os qui sunt in Aegypto, & videam an
adhuc

adhuc sint superstites, cui respondit Iethro, vade in pace. Dixit quoque DOMINVS ad Moſen in Midian, vade & reuereſcere in Aegyptum. Nam mortui ſunt viri illi, qui quærebant animam tuam. Tulit ergo Moſes vxorem ſuam & filios ſuos, & impoſuit eos aſino, reuerſuſque eſt in Aegyptum, & ſumſit virgam Dei in manum ſuam. Et ait DOMINVS ad Moſen, Cum reuerſus fueris in Aegyptum, facies cuncta prodigia, quæ poſui in manu tua, coram Pharaone, Ego vero indurabo cor Pharaonis, & non dimittet populum.

Indurabo, id eſt, ſinam indurari. Nã phraſis Ebraica non poſtulat hæc verba durius exponi, vt

cum dicimus, Ne nos inducas in tentationem, id eſt, ne ſinas nos induci, aut inductos perire. Huius veræ explicationis teſtis eſt Auguſtinus in libro de bono perfeuerantiæ cap. 6. Nihil fit niſi quod Deus aut ipſe facit, aut fieri permittit. Quod itaque dicimus, Ne nos inducas in tentationem, quid dicimus, niſi, Ne nos inferri ſinas.

Et dices ad Pharaonem, Sic ait DOMINVS, Iſraël eſt filius meus primogenitus, Et ego præcipio tibi, vt dimittas filium meum, vt mihi ſeruiat. Hoc ſi facere recuſaris, interficiam filium tuum primogenitum.

Cum

Cum autem in itinere esset in hospitio, occurrit illi Dominus & voluit eum interficere. Et accepit Zipora petram, & circumcidit præputium filij sui, & tangens pedes eius dixit, Tu mihi es sponsus sanguinum. Tunc ille dimisit eum, & ipsa dicebat, sponse sanguinum propter circumcisionem.

Vicissitudo tentationum & consolationum.

Dixit autem DOMINVS ad Aharon, Ito obuiam Mosi in desertum, & abiens occurrit illi ad montem Dei, osculatusq; est eum. Et exposuit Moses ipsi omnia verba DOMINI qui miserat eum, & cuncta signa quæ præceperat ei. Abierunt ergo Moses & Aharon, & congregauerunt omnes seniores filiorum Israël. Et locutus est Aharon omnia verba quæ dixerat DOMINVS ad Mosen, fecitq; signa spectante populo, & populus credidit, cumq; audirent, quod visitasset DOMINVS filios Israël, & respexisset afflictionem illorum, inclinato vertice adorarunt.

C A P V T V.

Argumentum.

HISTORIA huius capituli docet quam arduum & difficile sit perseuerare in fide, spe & patientia. Etsi enim populo persuasum erat Moſen diuinitus miſſum eſſe, & inſtare tempus liberationis: tamen cum ſentit ſe durius premi & exerceri quam antea, mergitur in dubitationem, & fremit aduerſus Moſen & Aharonem. Nec vero populus tantum in hoc genere peccat, ſed etiam Moſes dux populi cum Deo expoſtulat inquiring, Quare miſiſti me, nec liberaſti populum tuum? Hec exempla dubitationum & impatientie proponuntur nobis propter duas cauſas, *PRIOR* eſt, ut agnoſcamus vere peccata reliqua eſſe in renatis in hac vita, & vere doleamus nos circumferre tantam caliginem & infirmitatem, nec efferamus nos, quaſi nihil in nobis vitij ſit. *ALTERA* cauſa eſt, ut cum videmus populum & Moſen quamquam infirmos receptos & ſanatos eſſe, ſciamus & nos vere recipi & ſanari, ſicut *Eſaia* 42. dicitur, Arundinem quaſſatam non franget, & linum fumigans non extinguet. Hæc conſolatio pijs grata & neceſſaria eſt.

TEXTVS.

Poſtea

Postea ingressi sunt Moses & Aha-
ron & dixerunt ad Pharaonem:
Sic ait DOMINVS Deus Israël, dimit-
te populum meum, vt festum mihi cele-
brent in deserto. Et dixit Pharao, Quis
est Dominus, vt audiam vocem eius, &
dimittā Israël? Non

noui Dominum, nec
Israël dimittam. Et
dixerunt, Deus E-
breorū vocauit nos.
Sine ergo nos con-
ficere iter trium die-
rum in desertum, vt
sacrificemus D o-

Salomon Prouer.
25. Canens bonum
carmen prauo cor-
di infundit acetum
super nitrum. Vt
enim mordacitas ni-
tri augetur affusio-
ne aceti, sic tyranni
audita vera doctri-
na fiunt rabiosiores.

M I N O Deo nostro, ne forte accidat
nobis pestis aut gladius. Et ait ad eos
rex Aegypti, Quare vos Moses & A-
haron liberatis populum ab operibus
suis. Ite ad labores vestros. Dixit quo-
que Pharao, Ecce nimis magna est mul-
tudo populi in terra, & vos reuocatis
eos à laboribus suis. Et illo die præce-
pit Pharao exactoribus populi atque
præfectis eius, dicens, Non dabitis de-
inceps stramen populo ad conficiendos
lateres sicut antea, sed ipsi euntes col-
ligant stramen, Et numerum laterum,

quem hæcenus fecerunt, imponetis eis, nec quicquam imminuetis. Nam otio torpent, ideoq; clamant dicentes, Ibiimus & sacrificabimus Deo nostro.

Hinc natum est tritum sermone pro uerbium, Quando duplicatur lateres, tunc venit Moyfes, hoc est, quando gubernatores onerant populum supra vires, impendet fatalis periodus.

Premantur homines mole laborum, vt aliquid agant, nec moueantur vanis sermonibus. Egrediuntur itaq; exactores populi & præfecti eius dixerunt ad populũ: Sic ait Pharaos, Non dabitur vobis stramen. Ite vosipsi & colligite stramen vbiunque id inuenieritis, nec propterea quicquã imminuetur de labore vestro. Dispersus est ergo populus per totam terram Aegypti, vt colligerent stramen. Et exactores vrgebant eos dicentes, Perficite laborem vestrũ diurnum, sicut antea cum haberetis stramen. Et percussi sunt præfecti filiorum Israël, quos constituerunt super eos exactores Pharaonis dicentes, Quare nec hodie nec heri perfecistis laborem diurnum & statutum in parandis lateribus? Et uenerunt præfecti filiorum Israël & clamauerunt ad Pharaonem dicentes, Quare sic

re sic tractas seruos tuos? Non datur
seruis tuis stramen, & tamen imperan-
tur nobis lateres, & ecce serui tui percu-
tiuntur, & populus

Supplicans tyran-
nus reatū sustinet. no perinde facit ac
si nauis supplicet
scopulo.

Qui ait, Otio vos
torpetis, otio inquā

torpetis, Ideo dicitis, Ibimus & sacrifi-
cābimus DOMINO. Nunc igitur ite &
facite operas, Stramen quidē vobis non
dabitur, & tamen summam laterū red-
detis. Et viderunt præfecti filiorum Is-
raël omnia in peius ruere, quia diceba-
tur, nihil minuetis de labore diurno nec
de summa laterū, cumq; à Pharaone di-
scederent, occurrerunt Mosi & Aharon,
& stantes in conspectu eorum dicebant,

Videat Dominus &
indicet vos, qui odo-
rem nostrum fœtidū
reddidistis corā Pha-
raone & coram ser-
uis eius, & tradidi-
stis eis gladium in
manum ad nos tru-
cidandos. Reuersus

Mora exercebat
Israëlitas, postquam
Moyse promisit li-
berationem, nec sta-
tim eduxit populū
ex Aegypto, imo ir-
ritauit tyrannum,
vt seruitutem exa-
speraret.

est autem Moses ad DOMINVM & di-
xit, Quare male fecisti populo tuo, &
quare

quare misisti me? Ex eo enim tempore quo veni ad Pharaonem, vt loquerer in nomine tuo, magis afflixit hunc populū, nec tu liberaſti populum tuum. Et dixit DOMINVS ad Moſen, Nunc videbis quæ facturū ſim Pharaoni, quoniam in manu valida dimittet eos, atque in manu robuſta eiſciet eos ex terra ſua.

CAPVT VI.

Argumentum.

TRADITVR in hoc capite doctrina maxime ſalutaris de modo, quo Deus vult agnoſci & inuocari. Nam de eſſentia diuina inquit, Ego ſum Iehoua, id eſt, eſſentia eterna, omnipotens, non obnoxia vlli corruptioni, ac conditrix rerum, que omnes natura ſua ſunt imbecilles & languide, nec poſſent durare, niſi à Deo conſeruentur. Vt autem Elobe nomen commune eſt, quo etiam gentes utebantur, ſic Iehoua proprium eſt, quo Deum ſola Eccleſia patrum & Iſraëliitarum compellabat, & ſeiungebat ſuam inuocationem ab Ethnica inuocatione. Deinde de voluntate inquit, Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob, id eſt, qui me certis testi-

monij pa-

nis patefecit Abrahæ, Isaac & Iacob, & tradidi eis promissiones. Quare in omni inuocatione alloquamur verum Deum, qui se in Israël patefecit, & verbum suum nobis tradidit.

T E X T V S.

ET locutus est Deus ad Moſen & dixit ad eum, Ego ſum D O M I N V S & apparui Abraham, Isaac & Iacob, vt eſſem ipſorum Deus omnipotens, ſed nomen meū I E H O V A non patefeci eis. Conſtitui quoq; ſcædus meum cum eis, vt darem eis terram Chanaan, in qua pegrinati ſunt. Audiui etiam gemitum filiorum Iſraël, quos Aegyptij ſeruilibus operis premunt, & recordatus ſum ſcæderis mei. Ideo dicas filijs Iſraël, Ego ſum D O M I N V S, & educam vos ex oneribus Aegypti,

Nomen I E H O V A non fuit ignotū patribus, ſed conferuntur hoc loco miſteria patrum & Moſi. Collegerunt quidem patres aliquam Eccleſiam ex Cananæis & Paleſtinis. Sed nequaquam conferendus eſt hic exiguus cætus cum maxima multitudine, quam Moſes ex Aegypto eduxit, & poſtea in deſerto gubernauit. Loquitur ergo textus de propagatione doctrinæ, non de gypti,

gypti, & eruam vos
de seruitute eorum
atq; redimam vos in
brachio extento, &
in iudicijs magnis,
& assumam vos vt

sapientia patrum,
qui semper hunc ve-
rum Deum inuoca-
uerunt.

Repetitio pro-
missionis de futura
liberatione populi.

fitis meus populus, & ero vester Deus,
vt cognoscatis quod ego sim D O M I N V S
Deus vester, qui vos eduxit ex
oneribus Aegypti & introduxit in ter-
ram, pro qua leuavi
manū meam, vt da-
rem eam Abraham,

Leuare manum
significat gestum iur-
antis.

Isaac & Iacob, Hanc vobis tradam ad
possidendum, Ego D O M I N V S. Et re-
tulit hæc Moses ad filios Israël, Sed
non audierunt Mo-
sen propter gemi-
tum & angustiam &
duram seruitutem.

Summa ars Chri-
stianorum est cre-
dere inuisibilia, spe-
rare dilata, & a-
mare Deum osten-

dentem se tanquam hostem & inimicum, &
sic ad finem vsque perseuerare.

Locutus est autem D O M I N V S ad
Mosen dicens, Ingredere & loquere ad
Pharaonem regem Aegypti, vt dimittat
filios Israël de terra sua. Et locutus est
Moses coram D O M I N O dicens: Ec-
ce filij Israël non audiant me. Quomo-
do igi-

do igitur Pharaon me audiet cum sim incircumcisus labijs? Et locutus est DOMINVS ad Mosen & ad Aharon, deditq; eis mandatum ad filios Israël & ad Pharaonem regem Aegypti, vt educerent filios Israël de terra Aegypti.

Hæc sunt capita in vnaquaq; familia patrum, Filij Ruben

primogeniti Israël, Hanoch & Phallu,

Hezron & Charmi.

Hæc sunt familiae Ru-

ben. Filij Simeon,

Jemuël & Iamin, O-

had & Iachin, Zo-

har & Saul, filius

Chananeæ, Hæc sunt

familiae Simeon. Et

hæc sunt nomina fi-

liorum Leui, in ge-

nerationibus suis,

Gerson & Kehath

atq; Merari, & anni

vita Leui fuerunt

triginta septem &

centum anni. Filij

Gerson, Libni, & Simehi, per familias

suas. Filij Kehath Amram & Iizhar,

Hebron

Genealogia Moy-
fi describitur pro-
pter congruentiam
prædictionum & e-
uentuum. Prædixit
enim Deus Gen. 15.
fore, vt generatione
quarta post descen-
sum Iacob in Aegy-
ptum Israelitæ li-
berentur a seruitu-
te Aegyptiaca.
Huic prædictioni
respondit euentus.
Nam Moses est se-
ptimus ab Abraham
& quartus a Leui
filio Iacob.

Abraham	
Isaac	Iacob
Leui	Kehath
Amram	Moses

Hæbron & Vziel. Anni autem vitæ Ke-
hath fuerunt triginta tres & centum
anni. Porro filij Merari, Mahli & Musi.
Hæ familiæ Leui per generationes su-
as. Accepit autem

Amram Iochæbed
amitam suam sibi in

Parentes Mosis
Amram & Iochæ-
bed.

vxorem, genuitq; illa ei Aharon & Mo-
sen. Anni autem vitæ Amram fuerunt
triginta septem & centum anni. Filij
Iizhar, Corah, Næ-
phag & Sichri. Fi-
lij autem Vziël, Mi-
saël & Elzaphan, &
Sithri. Accepit et-
iam Aharon Elifæ-
ban filiam Amina-
dab sororem Nahaf-
son sibi in vxorem,

quæ peperit ei* Na-
dab & Abihu, Elea-
zar, & Ithamar. Fi-
lij Corah, Afsir &
Elkana atque Abia-
saph. Hæ cognatio-
nes Coritharum. E-
leazar autem filius
Aharon accepit sibi

Corah, Dathan
& Abiron hiatu ter-
ræ absorpti sunt eū
inuafissent sacerdo-
tium sine vocatio-
ne, Num. 16.

Num. 25. suspen-
duntur propter con-
fusionem libidinum
duodecim princi-
pes, inter quos fuit
Nahasson affinis Mo-
ysi & Aharonis.

* Duo filij Aha-
ron maximi natu
Nadab & Abihu
freti prærogatiua æ-
tatis sacrificarunt
sine vocatione, ideo-
que flammis con-
sumti sunt.

de fi-

de filiabus Putiël (vnam) in vxorem,
quæ peperit ei Pinchas, & hæc sunt ca-
pita patrum Leuitarum per cognatio-
nes suas.

Hic est Aharon
& Moses, ad quos
dixit DOMINVS,
Educite filios Israël
de terra Aegypti cū
exercitibus eorum.

Ipsi sunt qui loque-
bantur ad Pharaonē
regem Aegypti, vt
educerent filios Is-
raël de Aegypto, vi-
delicet Mose & Aharon.

Quodam vero die locutus est Do-
MINVS ad Mosen in terra Aegypti di-
cens, Ego DOMINVS, Loquere ad
Pharaonem regem Aegypti omnia quæ
loquor ad te. Et ait

Moses coram Do-

MINO, Ecce ego in-
circumcisus sum labijs, & quomodo
audiet me Pharao.

Gloriosa vocatio
Moyfi & Aharonis,
Ebræos 5. Nemo
sibi sumat hono-
rem, sed vocetur a
Deo sicut Aharon.

Quam difficilis
res sit contradicere
magnis principibus,
& eorum volunta-
tes offendere, non
potest vlla oratione
explicari.

Spiritus promptus,
Caro infirma.

C A P V T V I I.

G

Argu-

Argumentum.

CUM omnibus temporibus inde vsq; ab initio Diabolus opera Dei imitatus sit, & quibusdam prestigijs, quandoq; & veris miraculis suos furores confirmarit, diligenter discrimen consideretur miraculorum Ecclesie & Diaboli, que differunt partim impossibilitate, partim finibus. Primum enim Ecclesia habet miracula peculiaria & propria, longe supra demonum vires posita, que nullo modo Diabolus imitari potest. Sic Moses multa ingentia edit miracula, quorum etsi quedam Diabolus per incantatores & magos Aegyptios representat: omnia tamen prestare nequit, Estq; inter illa miracula hoc vel maximum, & Diabolo prorsus inimitabile, quod Moses diuidit aquas maris rubri longo spacio per aliquot dies. Alterum discrimen sumitur à finibus miraculorum. Nam Ethnica miracula sunt ad manifestas turpitudines stabilicndas. At miracula Ecclesie directa sunt ad confirmationem vere doctrine tradite diuinitus, & verorum cultuum, & consentiunt cum verbo ante patefacto de vero cultu & filio Dei.

TEXTVS.

Et di-

ET dixit **DOMINVS** ad Mosen,
 Ecce constitui
 te deum Pharaonis,
 & Aharon frater tu-
 us erit propheta tu-
 us. Tu loqueris om-
 nia, quæ mandauero
 tibi, & Aharon fra-
 ter tuus loquetur ad
 Pharaonem, vt di-
 mittat filios Israël

Appellatio dei
 hoc loco significat
 officium diuinum,
 vt Psal. 81. Ego di-
 xi dii estis, id est,
 custodes verbi Dei,
 & organa operum
 Dei. Sic Moses fuit
 custos verbi Dei, &
 per eum miranda
 opera Deus fecit.

de terra sua. Et ego indurabo cor Pha-
 raonis, & multiplicabo signa mea &
 prodigia mea in terra Aegypti. Sed
 Pharaon non audiet
 vos, vt extendam ma-
 nū meam super Ae-
 gyptum, & educam
 exercitus meos, po-
 pulum meum, filios
 Israël ex Aegypto
 per magna iudicia, Et re ipsa comperi-
 ent Aegyptij quod ego sim **DOMINVS**,
 cum extendero manum meam super
 Aegyptum, & eduxero filios Israël de
 medio eorum.

Pharaon volens ar-
 det ira & cupidita-
 te, & obtemperat
 Diabolis eum inci-
 tantibus, estque in
 ipso Pharaone cau-
 sa reiectionis.

Fecerunt itaque
 Moses & Aharon si-

Hoc exemplum
 docet, non sequen-
 cut præ-

cut præceperat illis das esse nostras ima-
ginationes, sed in
omni deliberatione
DOMINVS.

mandatum Dei & vocationem considerandam esse. Deinde non ignauiam aut contumaciam in voluntate nostra confirmandam esse, sed obediendum mandato & vocationi diuinæ, sicut Psalmo 105. de Mose & Aharon dicitur, Non repugnauerunt sermonib. eius. Postremo petendum esse auxilium Dei in tanta mole negociorum & periculorum, quam sola humana sapientia & humanæ vires sustinere nequaquam possunt.

Et Moses erat octoginta annorum, Actas Mosis &
Aharonis.

& Aharon octoginta trium annorum cum ad Pharaonem loquerentur. Dixitq; DOMINVS ad Mosen & Aharon, Cum dixerit vobis Pharao, ostendite signa vestra, dices ad Aharon, Tolle virgam tuam, & proijce ante Pharaonem, vt fiat serpens. Ingressi itaq; Moses & Aharon ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat DOMINVS, proiecitq; Aharon virgam suam coram Pharaone & seruis eius, & versa est in serpentem. Vocauit autem Pharao sapientes & incantatores, Et magi Aegyptij eadem faciebant suis incantationibus. Nam sin

Eusebius lib. 9.
præp. Eu. hæc ver-
ba ex Numenio Py-
thagorico philoso-
phi

guli proiecerunt virgas suas, quæ versæ sunt in serpentes. Sed deuorauit virga Aharon virgas illorum, induratumque erat cor Pharaonis, nec audiebat eos, sicut prædixerat D O M I N V S.

pho citat : Iannes & Iambres fuerunt Aegyptii sacerdotes, qui nemini in arte magica cedere videbantur, tempore migrationis Iudæorum ex Aegypto. Moyse igitur Iudæorum duci, qui Deo preces adhibere norat, a turba Aegyptiorum resistere iussi, minimas calamitates, quas Moyse Aegypto immittebat, utcumque mitigare poterunt.

Dixitque D O M I N V S ad Mosen, Durum est cor Pharaonis, & recusat dimittere populum, Vade ad Pharaonem mane, Ecce egredietur ad aquas, & staret in regione eius in ripa fluminis, & sume in manum tuam virgam, quæ versa fuit in serpentem, dicesque ad eum, D O M I N V S Deus Ebræorum misit me ad te dicens, dimitte populum meum, ut seruiat mihi in deserto, Sed hæcenus nolui audire, Ideo sic dicit D O M I N V S, In hoc cognosces, quod ego sim D O M I N V S, Ecce ego percutio virga quæ in manu mea est, aquam quæ in flumine est, & vertetur in sanguinem. Et pisces, qui

qui sunt in flumine morientur, & foetebit flumen, & Aegyptij abhorrebunt à potu aquæ haustæ ex flumine.

lum habetis & vinum quæritis : Siquidem tanta est illius fluminis dulcedo, vt accolæ vina non quarant.

Et dixit DOMINVS ad Moſen, dic ad Aharon, Tolle virgam tuam & extende manum tuam super aquas Aegypti super flumina eorum, super riuos, & stagna illorū, & super cunctam congregationem aquarum, vt fiant sanguis, & sit sanguis in tota Aegypto in ligneis & lapideis vasis. Moſes & Aharon fecerunt sicut præceperat DOMINVS, & elenans virgam percussit aquas quæ erant in flumine coram Pharaone & seruis eius, versæq;

Spartianus in Pescennio : Pescennius militibus in Aegypto vinum quærentibus dixit, Ni-

lum habetis & vinum quæritis : Siquidem tanta est illius fluminis dulcedo, vt accolæ vina non quarant.

Virga Moysi est imago ministerii Euangelici. Vt enim virga fuit instrumentum, quo maxima miracula in Aegypto edita sunt : sic Euangelium est organum, quo Deus in Ecclesia efficax est.

I. Plaga. Conuersio aquæ in sanguinem.

Sapientiz ii. Per quæ quis peccat per eadem punitur.

Apocal. 16. Quia sanguinem sanctorū effuderunt, sanguis sunt

funt omnes aquæ fluminis in sanguinem. guinem eis dedisti bibere. Digni enim sunt.

Pisces quoque qui erant in flumine mortui sunt, & foetere cœpit flumen, nec poterant Aegyptij bibere aquam fluminis, fuitque sanguis per totam terram Aegypti. Et fecerunt eadem magi Aegyptij incantationibus suis, & induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos, sicut prædixerat DOMINVS. Et Pharaon auertens se rediit in domum suam, neque hanc rem in animum induxit. Foderunt autem omnes Aegyptij in circuitu fluminis ut inuenirent aquas, quia non poterant bibere aquas fluminis. Et exacti sunt dies septem postquam DOMINVS percusserat flumen. Prima plaga duravit dies septem.

CAPVT VIII.

Argumentum.

IN pœnis Aegypti considerentur exempla iræ Dei, & gratiæ. Ut enim Deus Aegyptios propter idolatriam, libidines & tyrannidem aduersus Ecclesiam horrendis pœnis op-

nis oppressit, sic pepercit Israëlitis, vt hoc loco diserte dicitur, Ponam liberationem inter populum meum & populum tuum. Adiungamus igitur nos ad veram Ecclesiam Dei, vt in ea velut in arca abdit in his horrendis confusionibus generis humani seruemur.

T E X T V S.

Dixit autem D O M I N V S ad Mo-
sen, Ingredere ad Pharaonem &
dic ad eum, Sic dicit D O M I N V S, Di-
mitte populum meum, vt seruiant mi-
hi. Hoc si recusas facere, ecce ego per-
cutiam omnes terminos tuos ranis, &
scatebit fluuius ranis, quæ ascendent
& venient in domum tuam, & in cubi-
culum tuum, & super lectum tuum, &
in domum seruorum tuorum, in popu-
lo, atq; in furnos tuos, & in massam
tuam. Imo in te atq; in populum tuum
& in omnes seruos tuos ascendent ra-
næ. Et ait D O M I N V S ad Mo-
sen, Dic ad Aharon, Extende manum tuam cum
virga tua super fluuios, super riuos &
super stagna, vt ad-
ducas ranas super
Aegyptum. Et extendit Aharon ma-
num su-

I I. Ranæ

num suam super aquas Aegypti, & ascenderunt ranæ, Operueruntq; terram Aegypti. Eodem modo fecerunt magi incantationibus suis, & adduxerunt ranas super terram Aegypti.

Augustinus Tractatu 1. in Ioannem: Muscas & ranas, non vrsos & leones Deus Pharaoni & seruis eius immisit, vt rebus vilissimis superbia domaretur.

Vocauit autem Pharaon Mosen & Aharon & dixit eis, Orate DOMINUM, vt auferat ranas à me & à populo meo, & dimittam populum, vt sacrificent DOMINO: Et dixit Moses ad Pharaonem, Sit electio penes te quando debeam orare pro te, pro seruis tuis, atq; pro populo tuo, vt remoueantur ranæ à te & à domo tua, & tantum in flumine remaneant. Qui ait, cras, & ille dixit, Iuxta verbum tuum (fiet) vt experiaris, quod nemo sit sicut DOMINVS Deus noster. Itaq; recedent ranæ à te, & à domo tua, à seruis tuis, & à populo tuo, & tantum in flumine remanebunt.

Et egressi sunt Moses & Aharon à Pharaone, & clamauit Moses ad DOMINUM propter ranas, de quibus Pharaoni

raoni spem fecerat.

Et fecit **DOMINVS** iuxta verbum Mofi, & mortuæ sunt ranæ

in domibus, in atrijs & in agris. Et congregarunt eas in varios ac diuerfos acervos, & fœtuit terra. Videns autem

Pharao quod aliquid laxamenti nactus esset, indurauit cor suum, & non audiuit eos, sicut prædixerat **DOMINVS**.

autem duriciem tuam & impœnitens cor colligis tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua.

Dixitq; **DOMINVS** ad Mosen, loquere ad Aharon, extende virgam tu-

am & percute puluerem terræ, vt fiant pediculi in tota Aegypto. Fecerunt autem sic. Extendit enim Aharon manum suam, & virga sua percussit puluerem terræ, & facti sunt pediculi in hominibus & iumentis. Omnis puluis terræ versus est in pediculos in tota Aegypto. Fecerunt quoq; similiter magi vt pro-

Psal. 144. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.

Rom. 2. An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? An ignoras q̄ benignitas Dei te ad pœnitentiam inuitat? Secundum

III. Pediculi.

duce-

ducerent incantationibus suis pediculos, sed non potuerunt. Et erant pediculi in hominibus &

Diabolus non potest omnia miracula Ecclesie imitari.

iumentis. Dixerunt ergo magi ad Pharaonem, Digitus Dei est hic, & induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos sicut prædixerat D O M I N V S.

Dixit quoque D O M I N V S ad Moſen, Mane surgens ſta coram Pharaone, qui egredietur ad aquas & dices ad eum, Dimitte populum meum ut ſeruiant mihi, Hoc ſi recuſas facere, ecce immit- tam tibi & ſeruis tu- is, & populo tuo, &

I I I I. Inſecta.

domibus tuis inſecta, & implebuntur domus Aegyptiorum inſectis, & agri & quicquid in eis reperitur. Et faciam illo die aliquid ſingulare in terra Goſen, quam populus meus incolit, ut ibi non ſint inſecta, ut experiaris quod ego ſim D O M I N V S in medio terræ, & ponam liberationem inter populum meum & populum tuum.

Deus diſcernit pi- os ab impiis, ut in diluio, in deletio- ne Sodomæ, in pœ- nis Aegypti, in po-

Cras ſignum illud fiet. Fecitque D O M I -

N V S

NVS sic, & venerunt stremo excidio Ier-
 plurima insecta in rosolymae.

domum Pharaonis, & in domum ser-
 uorum eius, & in omnem terram Ae-
 gypti, & vastata est terra ab illis infe-
 ctis. Et vocauit Pharaon Mosen atq; A-
 haron, & ait, Ite, sacrificate Deo ve-
 stro in hac terra. Cui respondit Moses,
 Non decet nos sic agere, quoniam ab-
 ominationem Aegyptiorum sacrificar-
 emus **D O M I N O**

Deo nostro. Ac si
 sacrificarem abo-
 minationem Aegy-
 ptiorum coram ipsis,
 nonne lapidarent

Omnia animan-
 tia fuerunt idola
 Aegyptiorum præ-
 ter porcum. Hero-
 dotus lib. 2. Stra-
 bo lib. 17.

nos? Iter trium dierum conficiemus in
 desertum, & sacrificabimus **D O M I N O**
 Deo nostro sicut præcepit nobis. Et
 ait Pharaon, Dimittam vos, vt sacrifi-
 cetis **D O M I N O** Deo vestro in deser-
 to, dummodo non longius abeat &
 oretis pro me. Et dixit Moses, Ecce
 cum à te discessero, orabo **D O M I N V M**
 vt cras recedant insecta à Pharaone,
 & à seruis eius, & à populo eius. Sed
 deinceps non pergat Pharaon infidiose
 mecum agere, vt non dimittat popu-
 lum ad

lum ad faciendam rem diuinam DOMINO. Egressus itaq; Moses à Pharaone orauit DOMINUM, & fecit DOMINVS iuxta verbum Mosis, & recesserunt insecta à Pharaone, à seruis eius & à populo eius, nec vllum relictum est. Et indurauit Pharaon cor suum etiam hac vice, nec dimisit populū.

CAPVT IX.

Argumentum.

Cum Dominus sit beneficus generiq; hominum amicus, pœnas misericordia temperat, & ut propheta ait, in ira misericordiae recordatur. Huius sententiae illustre exemplum in hoc capite proponitur. Nam Aegyptijs grandinem immissurus, denuntiavit illis, ut seruos & pecora domum cogerent. Vere igitur in Psalmo 36. dictum est, Homines & iumenta seruabis Domine.

TEXTVS.

Dixit autem DOMINVS ad Mosen, Ingredere ad Pharaonem & loquere ad eum: Sic ait DOMINVS Deus

Deus Ebræorum, Dimitte populum meum vt seruiant mihi. Quod si nolueris dimittere, & diutius detinueris eos, ecce manus DOMINI erit super gregem tuum, qui est in campo, & in equis, in asinis, in camelis, in armentis

V. Lues.

atq; in ouibus lues sæuissima (grassabitur) Et faciet DOMINVS quiddam mirabile inter pecora Israël & pecora Aegyptiorum, vt nihil moriatur ex omnibus quæ sunt filiorum Israël. Et constituit DOMINVS tempus dicens, Cras faciet DOMINVS hoc super terram. Et fecit DOMINVS hoc mane, & mortuum est omne pecus Aegyptiorum, De pecore autem Israël ne vnum quidem mortuum est. Et misit Pharaos, & ecce non erat mortuum de pecoribus Israël ne vnum quidem. Sed induratum est cor Pharaonis, nec dimittebat populum.

Et ait DOMINVS ad Moſen & ad Aharon, Tollite plenis manibus fuliginem ex fornace, & spargat illam Moſes in cælum coram Pharaone, cumq; pulueris instar sparsa fuerit per vniuersam Aegyptum, efflorescent in

homi-

hominibus & iumentis vlcera ardentia
per totam Aegy-
ptum. Tulerunt ita-

V I. Vlcerata.

que fuliginem de fornace, & steterunt
coram Pharaone, sparsitq; illam Mo-
ses in cœlum, & effloruerunt vlcera ar-
dentia in hominibus & iumentis. Nec
poterant magi stare coram Mose pro-
pter vlcera, quia e-

rant vlcera in ma-
gis & in omnibus
Aegyptijs. Sed D O-
M I N V S * indurabat
cor Pharaonis, ne
audiret eos, sicut

prædixerat D O M I-
N V S M o s i. Dixitq;
D O M I N V S ad Mo-
sen, Mane surgens
sta coram Pharaone
& dic ad eum, Sic di-
cit D O M I N V S Deus

Ebræorum, dimitte populum meum vt
seruiât mihi, Alioquin hac vice immit-
tam omnes meas plagas in medium tui,
& in seruos tuos atq; in populum tu-
um, vt scias quod
non sit similis mei in

De magis Aegy-
ptiis versiculus pro-
verbialis vsurpâri
potest: Aliorû me-
dicus ipse vlceribus
scatens.

* Indurabat, id
est, sinebat indure-
scere, sinebat ferri
suo impetu Pharao-
nem, cum Deum
audire nollet, quia
Deus trahit volen-
tem, non repugnan-
tem.

Finis omniû mi-
raculorum, vt sint
vni-

vniuersa terra. Nunc enim extendam manum meam, vt percutiam te & populū tuum peste vt delearis de terra. Et quidem ob hanc causam excitauī te, vt mea potentia in te con-

spiciatur, & nomen meum celebretur in vniuersa terra. Sed adhuc conculcas populum meum, nec dimittis eos. Ecce ego pluam cras hoc ipso tempore grandinem maximam, qualis non fuit in Aegypto inde vsq; ab eo die, quo primum fundata est.

Nunc igitur mitte & congrega pecora tua, & quicquid habes in campo. & iumenta, quæ inuenta fuerint in agro, nec in domum congregata, si ceciderit super ea grando, morientur. Itaq; timentes verbum DOMINI ex seruis Pharaonis, sinebant fugere seruos suos & pecora

testimonia de vero Deo, & discernant eum ab omnibus creaturis & idolis.

Augustinus. Tam bonus est Deus, vt nullo modo permittat malum, nisi inde norit elicere bonū.

Deus est amans vitæ hominum & animantium.

Homines enim & iumenta, quæ inuenta fuerint in agro, nec in domum congregata, si ceciderit super ea grando, morientur.

Sicut in aula Neronis fuerunt aliqui pii: Ita in aula Pharaonis fuit semen sanctum.

sua

sua in domos. Qui vero non mouebantur verbo D O M I N I, relinquebant seruos suos & pecora sua in agro. Et ait D O M I N V S ad Mo-

VII. Grando.

sen, Extende manum tuam ad cœlum, vt grando decidat in vniuersa Aegypto super homines & super iumenta, atq; super vniuersam herbam agri per terram Aegypti. Et extendit Moses virgam suam ad cœlum, & D O M I N V S excitabat tonitrua & grandinem, & ignis discurrebat in terra, & pluebat D O M I N V S grandinem super terram Aegypti, & grando atq; ignis inter se permixta tanto impetu ferebantur, vt nihil simile vnquam in tota Aegypto fuerit, ex quo homines eam tenuerunt. Et percussit grando illa per totam Aegyptum, omne quod fuit in agro, ab homine vsq; ad iumentum, & cunctam herbam agri percussit grando, atq; omnes arbores agri confregit. Tantum in terra Gosen, vbi erant filij Israël, non fuit grando.

Et mittens Pharaon vocauit Mo- sen & Aharon, dixitq;

Deus mirabiliter regit suæ doctrinæ sedem & Ecclesiam in maxima perturbatione generis humani.

H ad eos,

ad eos, Peccaui etiam hac vice, D O M I N V S iustus est, & ego atq; populus meus impij. Orate D O M I N V M vt definant tonitrua Dei & grando. Tunc dimittam vos, ne hîc diutius maneatis. Ad quem ait Moses, Cum egressus fuero ex vrbe, extendam manus meas ad D O M I N V M, & cessabunt tonitrua, & grando non erit, vt

Terra non est regum & principum, sed Dei.

scias, quod D O M I N I sit terra. Scio etiam quod tu & serui tui nondum timeatis D O M I N V M Deum. Linum ergo & hordeum percussa sunt. Nam hordeum maturescebat, & linum habebat folliculos. Triticum vero & spelta non sunt percussa, quia erant serotina. Et egressus Moses à Pharaone ex vrbe expandit manus suas

Miracula Ecclesie fiunt cum inuocatione veri Dei.

ad D O M I N V M, cessaueruntq; tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram. Videns autem Pharaon quod cessassent pluuia & grando atq; tonitrua, peccatum addidit peccato, & indurauit cor suum ipse & serui eius, & induratum est cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël, sicut D O M I N V S per Mosen locutus fuerat.

CAPVT X.

Argumentum.

QVEM ADMODVM prudens medicus non properat ad sectionem & vstionem, sed pharmacus omnia prius experitur: Ita Deus cum sit longanimis non subito delet impios, sed concedit eis spacium ad conuersionem. Dolendum est autem tam tetram prauitatem esse humane nature, vt hæc ipsa mora, pro qua gratias agere debebat, confirmet multiplicem impietatem. Leuius enim curant homines iudicium Dei, propterea quod poenae differuntur, etsi hæc ipsa mora valde breuis est. Insuper igitur scelera sceleribus adduntur. Huius perniciose securitatis exemplum est Pharao, qui contemnit bonitatem & tolerantiam Dei, & sibi cumulat iram, quam paulò post sensit in mari rubro.

TEXTVS.

ET dixit DOMINVS ad Mosen, Ingredere ad Pharaonem. Nam ego induravi cor eius & cor seruorum eius,

Gradatio. Indurabo regem vt multa signa edantur.

Signa eduntur, vt

H 2

vt ede-

vt ederem hæc mea signa inter eos, & vt narrares audiente filio & nepote tuo, quantas res gesserim, & quanta signa ediderim in Aegypto, vt sciatis quod ego sim **DOMINVS**. Introierunt ergo Moses & Aha-ron ad Pharaonem & dixerunt ei, Sic dicit **DOMINVS** Deus Ebraeorum,

Quamdiu recusas humiliari coram me? Dimitte populū meum, vt seruiant mihi. Sin autem recusas dimittere populū meum, ecce ego cras inducam locustam in terminos tuos, quæ operiet superficiem terræ, vt non possit cerni terra, Et depascetur quicquid à grandine immune vobis relictum est. Deuorabit etiam omnem arborem germinantem in agro. Præterea implebunt domum tuam, & domos cunctorum seruorum tuorum & domos omnium Aegyptiorum, ita quidem, vt nihil simile viderint patres &

recitentur posteritati.

Recitantur posteritati, vt Dominus agnoscat.

Psal. 113. Deus humilia respicit in cælo & in terra.
Psal. 118. Quoniam excelsus Dominus & humilia respicit, & excelsum a longe cognoscit.

Psal. 113. Deus humilia respicit in cælo & in terra.

Psal. 118. Quoniam excelsus Dominus & humilia respicit, & excelsum a longe cognoscit.

VIII. Locusta.

os, quæ operiet superficiem terræ, vt non possit cerni terra, Et depascetur quicquid à grandine immune vobis relictum est. Deuorabit etiam omnem arborem germinantem in agro. Præterea implebunt domum tuam, & domos cunctorum seruorum tuorum & domos omnium Aegyptiorum, ita quidem, vt nihil simile viderint patres & maio-

maiores tui inde vsq; ab eo die quo super terram fuerunt. Et auersus discessit à Pharaone. Dixerunt autem serui Pharaonis ad eum, Quamdiu erit iste nobis tendicula? Di-

mitte homines illos, vt seruiant Deo suo,

An vis prius experiri Aegypti interitum? Et reuocatus est Moses atq; Aha-

ron ad Pharaonem,

dixitq; ad eos, Ite & seruite DOMINO Deo vestro. Qui ex vobis ituri sunt?

Et respondit Moses, Ibimus cum pueris & senioribus nostris, cum filijs & fi-

liabus nostris, cum ouibus & armentis nostris ibimus, quoniam festum D O-

MINI nobis est. Et ait ad eos, D O M I-

NYS scilicet est vobiscum, An dimit-

tam vos & paruulos vestros? Videte an non aliquid mali animo agitetis? Non sic, sed viri eant

& seruiant DOMINO, Hoc enim vos postulastis, Et eijci-

banrur à facie Pharaonis. Et ait D O-

Semper in aulis sunt aliqui boni viri abhorrentes a consilijs immoderatis, quæ prima specie lata, tractatu dura, exitu tristia sunt.

Sarcasmus Pharaonis.

Vices in aulis, quarum lenta sunt beneficia, præcipi-

MINVS ad Mosen, tes iniuriæ, vt ait Seneca.
 Extende manum tu-

am super terram Aegypti propter locustam, vt ascendat super terram Aegypti, & comedat omnem herbam terræ, & omne quod grando residuum fecit. Extendit itaq; Moses virgam suam super totam Aegyptum, & DOMINVS adduxit ventum Orientalem super terram tota illa die & tota nocte, & mane attulit ventus ille Orientalis locustam, Ascenditq; locusta super totam Aegyptum, & quieuit in omni termino Aegypti tanta quidem multitudine, quanta nec antea fuit nec deinceps futura est. Operuit enim & obscurauit superficiem totius terræ, & comedit omnem herbam terræ, atq; omnem fructum arborum, & quicquid grando residuum fecerat, nec vlla viriditas relicta est in arboribus & herbis per totam Aegyptum.

Et vocauit Pharaeo cum magna festinatione Mosen & Aharon, dixitq;
 Peccaui contra DOMINVM Deum vestrum & contra vos. Et nunc remitte quæso peccatum meum saltem hac vice, & rogate DOMINVM Deum vestrum

strum, vt auferat à me tantum istam mortem. Egressus vero Moses à Pharaone orauit ad D O M I N V M, Et vertit D O M I N V S ventum Occidentalem vehementissimum, qui abreptas locustas cum quodam fragore præcipitavit in mare rubrum, ita vt ne quidem vna residua manserit in omnibus finibus Aegypti. Sed D O M I N V S indurauit cor Pharaonis, ne dimitteret filios Israëli.

Dixitq; D O M I N V S ad Mosen, Extende manum tuam ad cælum, vt sint tenebræ in terra Aegypti, quæ manibus contrectari possint. Et extendit Moses manum suam ad cælum, & extiterunt tenebræ densissimæ in tota Aegypto tribus diebus, vt nemo alterum cer-neret, nec quisquam loco in quo erat dimoueretur trib. diebus. * Vbicunq; autem habitabant Israëlitæ ibi erat lux.

Et vocauit Pharaon Mosen, & ait, Ite, seruite D O M I

Aegyptum tantæ tenebræ obscurarunt, vt per triduum nemo hominem homo agnosceret. Carendo igitur Aegyptii intellexerunt quam cara sint bona. Cû enim quarto die sol illuxisset, tum sibi reuixisse videbantur.

* Semper est aliqua Ecclesia retinens lucem, id est, fundamentum.

NO, tantum oues vestræ & boues vestri hîc maneant, paruuli quoq; vestri eant vobiscum. Et ait Moses, Hostias quoq; & holocausta dabis nobis, vt ea offeramus DOMINO Deo nostro. Quare & greges nostri vobiscum ibunt, nec relinquetur vngula. Ex illis enim accipiemus, vt ministremus DOMINO Deo nostro. Etenim ignoramus quid offerre debeamus DOMINO, donec venerimus illuc.

Indurauit autem DOMINVS cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Et ait Pharaon ad illum, Recede à me & caue ne deinceps venias in conspectum meum. Et dixit Moses, sicut locutus es, non veniam deinceps in conspectû tuû.

CAPVT XI.

Argumentum.

NON Epicurus tantum, sed maxima multitudo hominum existimat casu & sine ullo Dei consilio misceri omnia bona & mala. Has Epicureas opiniones refutat Deus ipso facto, quia discernit Ecclesiam suam ab impijs, vt Noa seruauit in diluuiio, cum reliqua

liqua multitudo generis humani, que erat extra arcam, miserabiliter periret. Ita seruauit Deus Israëlitas in Aegypto, in deserto, in terra Chanaan, in Babylone, deniq, omnibus temporibus seruat Ecclesiam deletis impijs sectis.

T E X T V S.

ET dixit D O M I N V S ad Mosen, Adhuc vnā plagam inducam super Pharaonem & super Aegyptum. Postea non tantum dimittet, sed etiam omni contentione vos hinc eijciet. Dices igitur populo, vt petat vnusquisq; à proximo suo, & mulier à vicina sua vasa argentea & vasa aurea, & conciliabit D O M I N V S gratiam populo apud Aegyptios.

Porro Moses erat maximus vir in Aegypto, coram seruis Pharaonis & coram populo. Et ait Moses, Sic dixit D O M I N V S,

Autoritas Moyse, quæ tribus rebus constat opinione sapientie & virtutis, felicitate, & inclinatione animorum diuinitus facta.

Media nocte egrediar in Aegyptum, & morietur omne primogenitum in Aegypto, à primogenito Pharaonis, qui sedet super folium eius, vsq;

ad primogenitum ancillæ quæ est post molam, atq; omne primogenitum iumentorum. Et erit clamor magnus in tota Aegypto, qualis nec antea vnquam fuit, nec deinceps futurus est. Apud omnes autem filios Israël ne quidem canis latrabit inter homines & inter iumenta, vt sciatis quod distinctionem fecerit **D O M I N V S** inter Aegyptios & inter Israël. Tunc descendent omnes serui tui isti ad me & adorabunt me dicentes, Egredere tu & cunctus populus, qui tibi subiectus est, & postea egrediar, & discessit à Pharaone ira inflammatus. Dixit autē **D O M I N V S** ad Mosen, Non audiet vos Pharaon, vt multa prodigia à me edantur in Aegypto. Itaq; Moses & Aharon fecerunt omnia hæc prodigia coram Pharaone. Sed induit **D O M I N V S** cor Pharaonis, vt non dimitteret filios Israël de terra sua.

Plerunque hominibus nimia pertinacia atque arrogantia accidere solet, vti eo recurrant, & id cupidissime petant, quod paulo ante contemserant.

Moses natura lenissimus (Nihil enim poterat fieri illo mitius) stomachi tamen cœpit.

CAPVT XII.

Argumentum.

TRES sunt huius capituli loci precipui. PRIMVS allegoria de agno mactato in paschate. ALTER est exemplum ire & misericordie Dei. TERTIVS *ἁπολογία* educationis populi Israël ex Aegypto. Agnus paschalis haud dubie significabat Christum, mactatio passionem seu mortem, manducatio fidem nitentem hac ipsa persona, & consociationem, qua efficiamur membra, fratres & coheredes Christi, ac participes Spiritus ipsius, & sicut Petrus loquitur, diuine naturæ. Hæc intelligebant Moses, Iosua & similes cum vescerentur agno paschatis. Deinde sicut in pœnis Aegyptiorum conspicitur ira Dei aduersus idola, magiam, libidines & alios horrendos furores: Ita liberatio populi Israël est illustre testimonium misericordie & presentie Dei in Ecclesia. Etsi enim Aegyptiorum primogenita interfecta sunt: tamen Deus percipit familys Israëlitarum, quorum limina conspersa erant sanguine agni. Ita omnibus temporibus transit Deus per mundum, puniens horribiliter contemptum ministerij Evangelici & contumaciam in atrocibus delictis, & ta-

Et tamen parcens reliquijs Ecclesie conſperſis ſanguine filij ſui. Poſtremo obſeruetur χ ρονο-
 λογία exitus Iſraelitarum ex Aegypto. Di-
 cit autem textus Ebraeos fuiſſe hoſpites in A-
 gypto annos 430. Inde Paulus numerum ſum-
 ſit inquiring Gal. 3. Poſt promiſſionem A-
 brahe datam uſq; ad legis promulgationem
 annos eſſe quadringentos Et triginta. Sunt
 igitur anni in Exodo Et Paulo non nume-
 randi à deſcenſu Iacob in Aegyptum, ſed à
 prima migratione Abrahe ex Haran. Eſt
 igitur populus eductus ex Aegypto anno mun-
 di 2453. Poſt conflagrationem Sodome annis
 406. Ante fabricationem templi Salomo-
 nis 480. Ante reſurrectionem Chriſti 1542.

T E X T V S.

Dixit autem DOMINVS ad Mo-
 ſen & ad Aharon in
 terra Aegypti. Hic
 menſis erit vobis pri-
 mus menſis, & ab
 hoc ſumetis initium
 menſium anni.

Loquimini ad vni-
 uerſum cœtum Iſra-

Iudæi inchoant
 annum a nouilunio,
 quod proxime ante-
 cedit aut ſequitur
 æquinoctium vernū.
 Quare celebrant pa-
 ſcha plena luna poſt
 vernum æquinocti-
 um. Nos celebra-
 mus hoc feſtum do-
 minica proxima poſt
 plenilunium.

el di-

el dicentes, Decimo die huius mensis vnusquisq; paterfamiliâs sumat agnum pro sua domo. Quod si minor fuerit familia, quam vt par esse possit agno

(edendo) assumat vicinum suum in proxima domo, vt numerus personarum sufficiat ad comedendum agnum.

ea congregationis, sic celebratio Paschatis ad eosdem fines directa fuit.

Erit autem agnus integer, masculus, vnus anni, quem ex ouibus, aut ex capris tolletis, ac seruabitis vsq; ad quartum decimum diem mensis huius, mactabitque cum vnaquæq; multitudo in Israël ad vesperam, & sumet de sanguine, ponentq; super duos postes, & in superliminari in ijs ædibus, in quibus illum comedent. Et comedent carnem illam ea nocte, assatâ igni, atq; cum panibus in fermentatis, & adhibitis amaris (her-

Commonestio de dilectione & erga pauperes misericordia. Vt enim cœna Domini est vinculum dilectionis, & neruus publicis, & neruus publi-

Narratio in Luca ostendit Christum ipso die quarto decimo iuxta Mosaicam rationem, & manducasse agnum & crucifixum esse.

Paulus 1. Cor. 5. interpretatur panes in fermentatis cum iubet celebrare fe-
bis)

bis) comedent eam. Non comedetis crudam, nec elixatam aqua, sed assatā igni, vnā cum capite & pedibus & intestinis, nec reliquias eius asseruabitis vsque ad matutinum tempus.

Quod autem relictum fuerit ex eo vsq; ad matutinum tempus, id comburetis igni. Sic autem comedetis illū, Lumbi vestri præcincti erunt, & calcei in pedibus vestris, & baculus in manu vestra, & comedetis ipsum cum festinatione.

Est enim Pæfah DOMINI. Nam transibo per terram Aegypti nocte illa, & percussiam omne primogenitum in terra Aegypti ab homine vsq; ad iumentum, & in cunctis dijs Aegypti faciam iudicia, ego DOMINVS. Et erit sanguis ille vobis signum in ædi-

stium non fermento veteri, id est, non opinionibus & affectibus carnalibus, sed azymis sinceritatis & veritatis. Sint veræ de Deo cogitationes, sit inuocatio vera, sint affectus sinceri, id est, segregati a lutulentis fecibus.

Lucæ 12. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ accensæ. Sumus enim viatores mox ituri in vitam æternam.

Pæfah significat saltum. Nam percussior transiit ædes Israëliitarū sanguine agni conspersas.

in ædibus in quibus fueritis, & videns Sanguis signum redemptionis.

fanguinem illum præteribo vos, nec erit in vobis plaga percussoris, quando percussero terram Aegypti. Erit

autem dies ille vobis ad recordationem, & celebrabitis eum tanquam festum DOMINI vos & posterit vestri ritu perpetuo. Septem diebus in fermentatos panes comedetis, & primo die auferetis fermentum ex ædibus vestris, Qui autem comederit fermentum à primo die usque ad septimum, eius anima extirpabitur de Israël. Die primo fiet congregatio sancta, & die septimo iterum fiet congregatio sancta. Nulas operas in eis facietis, nisi illas quæ ad nutritionem animarum pertinent. Estote custodes in fermentati panis. Nam hoc ipso die eduxi exercitus vestros ex Aegypto. Ideo obseruabitis hunc

Ritus mactationis agni non solum fuit signum admonens de præterita liberatione, sed etiam de futura, & de agno seu victima, per quam vera & æterna liberatio donanda erat.

Vt in paschate Iudaico fermentum tollendum fuit: sic nos ex Ecclesia fermentum, id est, praua dogmata & praua exempla tollamus.

hunc diem vos & posteri vestri ritu
perpetuo. Decimo quarto die mensis
primi ad vesperam
comedetis infermen
tatos panes, vsq; ad

Moses inchoat
diem a vespera.

vigesimum primum diem eiusdem men-
sis ad vesperam. Septem diebus fer-
mentum non inuenietur in domibus
vestris, & omnis qui comederit fer-
mentatum, eius anima extirpabitur de
coetu Israël, siue sit peregrinus siue in-
digena terræ. Nihil fermentatum com-
edetis, sed in omnibus habitationibus
vestris comedetis infermentatos panes.

Vocauit autem Moses omnes senio-
res Israël, & dixit ad eos, Eligite &
tollite vobis agnos vnusquisq; pro fa-
milia sua, & mactate Pæfah. Et accipite
fasciculum hysopi, & tingite eum san-
guine, qui est in pelui, & tangite super-
liminare & vtrunq; postem sanguine
qui est in pelui, & nullus ex vobis egre-
diatur per ianuam domus suæ vsq; ad
tempus matutinum. Transibit enim
DOMINVS percutiens Aegyptios,
cumq; viderit sanguinem in superlimi-
nari, & vtroq; poste, transiliet DOMI-
NVS ianuam illam, & non sinet percuti-
forem

forem ingredi in domos vestras ad perdendum. Quare tu & posteritui custodietis hunc ritum perpetuo. Et cum veneritis in terram, quam dabit vobis DOMINVS sicut promisit, obseruabitis hunc ritum. Et cum dixerint vobis filij vestri, qualis est hic ritus vester? dicetis, Sacrificium phase est DOMINO, qui transfudit domos filiorum Israël in Aegypto, cum percuteret Aegyptios, & domos nostras liberaret, & inclinans populus verticem adorauit. Abeuntes ergo filij Israël fecerunt, sicut præceperat DOMINVS Mosis & Aharon.

Media autem nocte percussit DOMINVS omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis sedente super solium eius, vsq; ad primogenitum captiui, qui erat in carcere & omne primogenitum iumentum. Surrexit itaq; Pharaon nocte & omnes serui eius, & omnes Aegyptij, & ortus est clamor magnus in Aegypto, quia nulla fuit domus in qua non esset cadauer.

Et vocauit Mosen & Aharon noctu, &

Horrenda pœna, cuius simile exemplum non legitur in omnibus historiis.

I ait,

ait, Surgite, exite de medio populi mei vos & filij Israël, Ite, seruite D O M I N O sicut dixistis. Oues quoque vestras & armenta vestra tollite, sicut dixistis, ite & mihi quoque benedicite. Et Aegyptij vrgebant populum vt primo quoque tempore expellerent eos è terra, Dixerunt enim, Omnes moriemur. Et populus gestabat massam nondum fermentatam pro cibo suo, ligatam in vestibus & humeris suis impositam. Feceruntque filij Israël iuxta verbum Mosi, & petiuerunt ab Aegyptijs vasa argentea & aurea & vestimenta. Et D O M I N V S conciliavit grãtiam populo apud Aegyptios, vt commodato eis darent, & spoliauerunt Aegyptios.

Spolia Aegypti.

Profecti sunt igitur filij Israël de Raëmses in Succoth sexcenta fere millia peditum virorum, præter paruulos.

Raëmses regio Aegypti iuxta He-liopolin.

Sed & promiscuum vulgus magno numero cum eis ascendit, oes quoque & boues, & plurimum pecoris. Cogerunt autem ex massa, quam ex Aegypto

gypto exportarant, panes infermentatos, non enim erat fermentata, quoniam cum expellerentur ab Aegyptijs, non tantum spacij habuerunt, vt se com meatibus instruerent.

Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Aegypto, triginta *χρονολογία.* fuerunt anni & quadringenti anni, quibus circumactis, vno die totus exercitus DOMINI de terra Aegypti egressus est. Ideo hæc nox obseruabitur DOMINO, qua e-duxit eos de terra Aegypti, & hanc obseruabunt DOMINO omnes filij Isra-el & posteri eorum.

Dixit autem DOMINVS ad Mo- sen & Aharon, hæc est lex Pæсах. Nul- lus extraneus comedet ex eo. Omnis autem seruus, qui pecunia emtus est, postquam circumcideris eum comedet ex eo. Aduena & Mercenarius non comedent ex eo. In domo vna come- datur, nec efferes ex domo de carne illa foras, nec os confringetis in eo. Totus cœtus Israël faciet hoc.

Quod si peregrinus apud te com-

morabitur, & facere volet Pafah DOMINO, circumcudatur omnis masculus eius, & tunc accedat vt faciat ipsum, & erit sicut indigena terræ. Nul-
 lus enim incircum-
 cifus comedet ex eo.
 Lex vna erit indige-
 nâ & peregrino, qui
 inter vos habitat.
 Fecerunt autem om-
 nes filij Israël sicut
 præceperat DOMI-
 NVS Mofi & Aharon. Sic illo die edu-
 xit DOMINVS filios Israël ex Aegy-
 pto cum exercitibus suis.

Vt olim de pa-
 schate non licebat
 edere nisi circumci-
 sis: Sic nondû bap-
 tizati arcendi sunt
 ab vsu cœnæ.

Epiphonema.

CAPVT XIII.

Argumentum.

TER in Mose repetita est lex de pri-
 mogenitis masculis, Exodi 13. & 34. & Nu-
 meri 8. & addita est ratio, quia percussi pri-
 mogenita Aegypti, posco vestra primogeni-
 ta. Hec lex significat hunc populum electum
 esse à Deo, vt in eo sit Ecclesia. Sicut enim
 subditus certo munere testatur, se suo domino
 addictum esse: Ita vult Deus se agnosci esse
 Domi-

Dominum huius populi. Hanc esse legis sententiam Deus ipse testatur, quia inquit, debentur mihi omnia primogenita, delegi mihi pro illis tribum Leui. Deinde historia huius capituli narrat populum in deserto nube te-ctum fuisse, quæ interdum umbram præbuerit noctu vero lucem. Ut autem columna nubis & ignis tunc fuit miranda consolatio & testimonium præsentie Dei: Ita semper p̄sci-ant sic se regi, nocte, id est, in tenebris, periculis & morte ministrari lucem, consilium, consolationem & vitam. Rursus in aestu umbram, id est, in pœnis sustentationem, ne imbecillis natura terroribus diuinis consumatur.

T E X T V S.

Locutus est autem **DOMINVS** ad Mo-
 sen dicens, Sanctifica mihi om-
 ne primogenitum, quod quamcunque
 matricem aperit apud filios Israël tam
 in homine quam in iumento, quia me-
 um est. Et ait Moyses ad populum, Me-
 mentote diei huius, quo egressi estis ex
 Aegypto, ex domo seruitutis, quia ma-
 nu valida eduxit vos **DOMINVS** hinc.
 Ideo non comedes Fermentū signifi-
 fermentum. Hodie cat corruptelā do-
 I 3 egressi

egressi estis mense
 * Abib. Cum ergo
 introduxerit te D O M I N V S in terram
 Chananæi, Hitthæi,
 Amorraei, Hiuæi & Iebusæi quam iura-
 uit patribus tuis se tibi daturum esse,
 terram fluentem lacte & melle, cele-
 brabis ritum hunc mense isto. Septem
 diebus comedes panes infermentatos,
 & dies septimus erit solennis festiuitas
 D O M I N I. Ideo comedes septem dieb.
 panes infermentatos, vt nec fermentū
 nec panis fermentatus conspiciatur in
 omnibus finibus tuis. Narrabis autem
 filio tuo illo die dicens, (Hoc obserua-
 mus) propter ea quæ fecit nobis D O M I N V S,
 cum exiremus ex Aegypto.
 Ideo erit tibi signum in manu tua, &
 commonefactio coram oculis tuis, vt
 lex D O M I N I sit in ore tuo, quod va-
 lida manu eduxerit te D O M I N V S ex
 Aegypto. Quare hunc ritum obserua-
 bis quotannis statuto tempore. Cum
 igitur introduxerit Lex de primoge-
 te D O M I N V S in nitis.
 terram Chananæi eamq; tibi dederit,
 sicut iurauit tibi & patrib. tuis, separa-
 bis

strinx, vt Matth.
 16. Cavete a fer-
 mento Pharisæorū.

*Abib Aprilis sic
 dictus a viriditate.

bis **D O M I N O** omne quod aperit matricem, & primogenitum fœtum pecudis, qui est masculus. Primogenitū asini agno redimes, & si non redemeris franges ceruicē eius, Omne vero primogenitū hominis inter filios tuos redimes.

Quod si interro- Ratio legis.

gauerit te filius tuus cras dicens, quid est hoc? Respondebis ei, Valida manu eduxit nos **D O M I N U S** ex Aegypto ex domo seruitutis. Cum enim Pharaο difficilem se præberet ad nos dimittendos, interfecit **D O M I N U S** omne primogenitum in Aegypto à primogenito hominis vsq; ad primogenitum iumentum. Ideo sacrifico **D O M I N O** omne quod matricem aperit masculini sexus, & omne primogenitum filiorum meorum redimo. Erit itaq; signum in manu tua, & commonefactio coram oculis tuis, quod valida manu eduxerit nos **D O M I N U S** ex Aegypto.

Cum igitur emisisset Pharaο populum, non duxit eos Hic ostenditur
Deus per viam terræ omnia fieri debere,
Philistim, quæ pro- quæ consilio recte
xima erat, Dixit e- fieri possunt, ad cui-
nim Deus, Fortasse tanta quæ aduersa
sunt, etiam cum

pœnitebit populum, cum viderint bellū, & reuertentur in Aegyptum. Ideo circumduxit Deus populum per viam deserti, quæ est iuxta mare rubrum. Armati vero ascenderunt filij Israël ex Aegypto. Tulit quoque Moses ossa Ioseph secum, qui iuramento obligauerat filios Israël dicens, Deus visitabit vos. Tunc exportabitis hinc vobiscum ossa mea. Profecti itaque de Succoth, manserunt in Etham in aditu deserti.

DOMINVS autem præcedebat eos interdum quidem in columna nubis, vt monstraret eis viam, noctu vero in columna ignis, vt præluceret eis ad faciendum iter die ac nocte. Non recedebat columna nubis

Deus apertissime adiutor est. Augustinus in quæst. super Exodum.

Moses nihil minus cogitat quam se quadraginta annis cum tanta multitudine, in tantis ærumnis in deserto vagaturum esse, sed sperat fortassis vnus mensis iter fore. Liberat autem & seruat Deus Ecclesiam suam mirandis modis, quos non potest humana ratio prospicere.

Columna nubis & ignis.

Matth. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque inter-

interdiu, nec colum- ad consummationē
na ignis noctu à po- seculi.
pulo.

C A P V T X I I I .

Argumentum.

*Hoc caput tres habet locos maxime in-
signes. PRIMVS est imago Ecclesia omni-
um temporum. Semper Ecclesia similis est
populo transeunti per mare rubrum. Vt enim
populus Israël montibus & mari inclusus non
humanis consilijs aut presidjs, sed mirando
opere Dei seruator ac defenditur: Ita Eccle-
sia omnium temporum versatur in periculis,
que humano consilio extricari non possunt, &
tamen experitur diuinam liberationem ac
defensionem. ALTER locus est doctrina
de fide acquiescente in Deo, etiamsi cause se-
cundæ nos destituunt. State, inquit Moses,
& tacete, id est, non desperate fracti magni-
tudine periculorum, non querite inconcessa
presidia, non desigite oculos in causas secun-
das, que vobis exitium minantur, sed acquie-
scite in solo Deo, qui est liberrimum agens,
& potest opitulari contra ordinem causarum
secundarum. TERTIVS est exemplum ire
Dei aduersus peccata Egyptiorū. Regnum
I 5 illud*

illud omnium toto orbe terrarum florentissimum subito tumultu dissipatur & euertitur, consumta maxima parte hominum continuatis cladibus multiplicibus, deleto rege & principibus in mari rubro, deniq; mutata tota regni forma. He tragica calamitates fuerunt pœne idolatrie, magiæ, libidinum, & crudelitatis aduersus sanctos.

T E X T V S.

ET locutus est **D**OMINVS ad Mo-
sen dicens, Loquere ad filios Isra-
el, vt redeant & castrametentur in adi-
tu vallis Hiroth in-
ter Migdol & ma-
re, è regione Baal
Zephon, atq; ibi ca-
strametentur è re-
gione maris. Nam
Pharao dicet de filijs
Israël, Cæco impetu
vagantur in terra, conclusit eos de-
sertum. Et ego indurabo cor Pharaonis,
vt persequatur
vos, & specimen glo-
riæ meæ ostendam
in Pharaone & in

Circumstantio loci auget miraculū. Nam populus ex plano deserto Etham iussu Dei retrahitur in montana & aspera loca, & iubetur castra ponere inter Magdalim & mare.

Iratus ad pœnam Deus si quos trahit, Auferre mentem talibus primū solet
to to

toto exercitu eius,
vt sciant Aegyptij
quod ego sim D O -
M I N V S , & fecerunt
sic.

Et nunciatum est
regi Aegyptio, quod
fugisset populus, & mutatum est cor
Pharaonis & seruorum eius erga po-
pulum, & dixerunt, Cur hoc fecimus,
vt dimitteremus Israëlem, ne seruiret
nobis? Et parans currum suum, om-
nem populum suum secum eduxit, & ac-
cepit sexcentos cur-

rus electos, omnes
currus Aegypti, &
duces omnium exer-
cituum suorum. Nam
D O M I N V S indura-
uit cor Pharaonis,
vt persequeretur fili-
os Israël. * Sed filij
Israël alta manu (du-
ce) egressi fuerant.

quam Diabolus ad impugnan-
dum. Quare in persecutionibus nemo cogi-
tet quod periculum Diabolus importet, sed
consideret quod auxilium Deus præstet, nec
mentem labefaciat humana infestatio, sed cor-
roboret

Caliginemque of-
fundit, vt ruant
suas

Furenter in cla-
des, sibi quas no-
xiis

Accerserunt vl-
tro consiliis mali.

* Psal 93. Fortis
sonitus aquarum mul-
tarum & fluctuum
maris. At fortior
in excelsis D O M I -
N V S. 1. Ioannis 4.
Maior est qui in no-
bis est, quam qui
in mundo. Cy-
prianus in exhor-
tatione ad Martyri-
um: Maior est D O -
M I N V S ad pro-

roboret fidem diuina protectio. Tantum enim vnusquisque de Dei ope accipit, quantum se credit accipere, nec est quod omnipotens prestare non possit, nisi accipientis fides caduca defecerit.

Et persecuti sunt Aegyptij illos, & deprehenderunt eos in castris iuxta mare, totus equitatus curruum Pharaonis, atq; equites eius & exercitus eius in valle Haroth è regione Baal Zephon. Cumque propius accessisset Pharaon, leuarunt filij Israël oculos suos, & ecce Aegyptij proficiscebantur post eos, timueruntq; valde, & clamauerunt filij Israël ad DOMINVM, & dixerunt ad Mosen:

An quia non erant sepulchra in Aegypto, ideo eduxisti nos vt moreremur in deserto? Quare hoc fecisti nobis, vt educeres nos ex Aegypto? Nonne hoc est quod diximus tibi in Aegypto, Desiste de tuo proposito, & sine nos seruire

Moses in his angustiis haud dubie lenfit in corde hæc venenata tela Diaboli: Hic totus populus hodie peribit. Non enim potest efugere manus Pharaonis. Huius maximi mali tu solus es autor, quia eduxisti eum ex Aegypto. Ad hanc internam tentationem fortis accessit clamor Aegy-

Aegyptijs? Satius enim nobis fuisset seruire Aegyptijs, quàm mori in deserto.

populi. Ibi Spiritus sanctus pro ipso interpellauit gemitu inenarrabili, vt suspiraret ad Deum & diceret, Domine fer igitur opem. Hunc gemitum vocat scriptura clamorem.

tuo iussu eduxi populum. Fer igitur opem. Hunc gemitum vocat scriptura clamorem.

Et dixit Moses ad populum, Nolite timere, State & videte salutem, quam hodie vobis D O M I N V S afferet. Nam Aegyptios quos hodie videris, deinceps nullo vnquam tempore videbitis. D O M I N V S pugnabit pro vobis, & vos eritis tranquilli.

Cum Pharao regium exercitum ducens accessisset ad Israëlitas, & oppressurus eos videretur, quia Israëliitarum multitudo erat inclusa partim mari partim montibus, ne effugere posset, & periculū nullis humanis consiliis discuti posset, clamat Moses, Nolite timere, state & videte salutem quā Deus hodie vobis

allaturus est. Iubet stare, id est, non præscribere modum Deo, non discurrere ad humana præsidia quærenda, sed huc progressos vt Deo obedirent in hac obedientia placide expectare defensionem a Deo, sicut hæ sententiæ docent: In silentio & spe erit fortitudo vestra. Item, Vacate & videte quod ego sim Deus.

Et dixit D O M I N V S ad Mosē, Quid clamas ad me? Loquere ad filios Israël

Israël vt proficiscantur. Tu autem ele-
ua virgam tuam, &
extende manum tu-
am super mare, & di-
uide illud, ingredi-
anturque filij Israël
per medium eius sic-
co pede. Ecce ego
indurabo cor Aegy-
ptiorum, vt sequan-
tur illos, & osten-
dam specimen glo-
riæ meæ in Pharao-

Virga Moyfi est
imago ministerii in
Ecclesia. Vt enim
Deus per virgam
Moyfi mare diuisit
& alias res magnas
gessit: Sic omnibus
temporibus per mi-
nisterium Euangeliū
efficax est, vt Rom.
1. dicitur, Euange-
lium est potentia
Dei ad salutem om-
ni credenti.

ne & in toto exercitu eius, in curribus
eius, & in equitibus eius. Et scient Ae-
gyptij quod ego sim DOMINVS, cum
specimen gloriæ meæ ostendero in Pha-
raone, in curribus & equitibus eius.
Migrans igitur angelus Dei, qui erat
dux castrorum Israël, cœpit ire post il-
los, Columna quoq; nubis, quæ erat in
conspectu illorum, contulit se ad ter-
gum, & medium locum obtinuit inter
castra Aegyptiorum & inter castra Is-
raël. Erat autem nubes plena caliginis
simul illuminans no-
ctem, nec tota nocte
alter ad alterum ve-

Ex obscura nube
emicabant fulge-
tra, quæ pauorem
nire

nire poterat. Et extendit Moses manum super mare, & fecit **D O M I N V S** abire mare per ventum Orientalem vehementissimum, tota illa nocte, & siccauit mare, ac diuisæ sunt aquæ. Et ingressi sunt filij Israëli in medium maris sicco pede, & aqua erat ipsis instar muri à dextra & sinistra. Et Aegyptij secuti sunt eos, & ingressi sunt in medium maris vnâ cum equitatu Pharaonis & curribus atque equibus eius. Cum autem vigilia matutina adesset, respexit **D O M I N V S** ad castra Aegyptiorum de columna ignis & nubis, & subitum tumultum excitauit in castris Aegyptiorum, & detraxit rotas de curribus eorum, ac violento motu impulit eos. Dixerunt ergo Aegyptij, Fugiamus Israëlem, quia **D O M I N V S** pugnat pro eis contra Aegyptios. Et ait **D O M I N V S** ad Mosén, Extende manum tuam super mare, vt reuertantur aquæ super Aegyptios, super currus atque equites eorum. Et extendit Moses
manum

Aegyptiis incuti-
bant, & Israëlitis
lumen præbebant.
Idem enim saepe
est causa contrario-
rum.

manum suam super mare & reuersum est mare ante matutinum tempus in alueum suū, & Aegyptij fugientes ibant ei obuiam, & D O M I N V S præcipitavit Aegyptios in medium maris. Et redeunt aquæ operuerunt currus & equites & totum exercitum Pharaonis, qui ingressi sunt post illos in mare, ac ne vnus quidem ex eis superstes fuit.

Filij autem Israël ambulauerunt sicco pede per medium maris, & aquæ erant illis instar muri à dextra & à sinistra. Liberauit itaq; D O M I N V S in illa die Israël de manu Aegyptiorum, & vidit Israël cadauera Aegyptiorum in littore maris, & ma-

num potentē, quam exercuerat D O M I N V S contra Aegyptios, & timuit populus D O M I N V M, ac crediderunt D O M I N O & Mofi seruo eius.

Manus Domini potens est ad humiliandum & ad exaltandum.

C A P V T X V .

Argumentum.

P R I O R huius capituli locus est carmen Eucharisticum Ecclesie pro miranda liberatione.

tione. *ALTER* est allegoria de ligno quod
 amarum saporem aque in dulcem conuertit.
 In carmine Eucharistico obseruetur testimo-
 nium de tribus personis diuinitatis. *Dom-*
inus est fortis bellator, *Iehoua* est nomen eius,
Dextera tua *Iehoua* percussit inimicum, &
Dextera tua *Iehoua* congregata sunt aquae.
 per spiritum faciei tuae congregatae sunt aquae.
 Horum verborum optimus interpres est *E-*
sai. cap. 63. inquit, *Ubi* est qui eduxit eos de
 mari cum pastore gregis sui, *Ubi* est qui posu-
 it in eo Spiritum sanctum suum, qui eduxit
 dextra *Mosen* brachio maiestatis suae, qui
 scidit aquas ante eos. Et deinde addit, *Spiri-*
tus Domini ductor eius fuit. Hae dicta per-
 spicue discernunt aeternum Patrem, & *Fili-*
um, qui appellatur brachium maiestatis di-
 uinae, quia per ipsum omnia facta sunt, &
Spiritum sanctum.

Porro amarae aquae, quas populus non po-
 test bibere, significant afflictiones, quas om-
 nes homines naturaliter fugiunt ac reformi-
 dant. Sed erumne aliquo modo dulcescunt
 pijs, qui Christum pendentem in ligno crucis
 aspiciunt, nec exemplum duntaxat huius
 Domini ad imitandum sibi proponunt, sed
 etiam beneficia passionis ipsius fide ample-
 ctuntur, & horum cogitatione se sustentant.

TVnc cecinit Moses & filij Israëli hoc carmen **DOMINO**, & dixerunt :

Cantabo **DOMINO**, quoniam fecit rem gloriosam, equum & fessorem eius præcipitavit in mare.

Fortitudo mea & laus mea **DOMINVS**, & factus est mihi in salutem.

Hic est Deus meus, quem celebrabo, Deus patris mei & exaltabo eum.

DOMINVS est heroicus bellator, **DOMINVS** est nomen eius, currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare.

Electi duces eius merfi sunt in mari rubro, Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum sicut lapides.

Dextera tua **DOMINE** gerit res maximas, Dextera tua **DOMINE** deleuit inimicum.

Et magnitudine gloriæ tuæ euertisti aduer-

Hæc gloriosa liberatio est testimonium præsentis Dei in Ecclesia. Sinit enim Deus accidere inextricabilia humano consilio, ut conspicatur præsentia eius in Ecclesia cum mirandis modis liberat, & exercean- tur fides, inuocatio & aliæ virtutes.

Discrimen veri Dei & idolorum.

Dextera Domini est filius Dei, Esa. 53.

aduersarios tuos. Cum enim iræ tuæ habenas effunderes, absumfisti eos tanquam stipulas.

Per spiritum faciei tuæ congregatæ sunt aquæ, & vndarum fluctus steterunt instar cumuli, coagulatae sunt abyssi in medio mari.

Dixit hostis, persequar, deprehendam, diuidam spolia, & explebo in eis vindictæ cupiditatem.

Aliud est consilium, aliud euentus.

Stringam gladium meum vagina vacuum, & perdet eos manus mea.

Flauisti anhelitu tuo & operuit eos mare, demersi sunt tanquam plumbum in aquis potentibus.

Si tanta vis est anhelitus diuini, quantum putas esse robur lacertorum & extentæ manus.

DOMINE quis est similis tibi in dijs?

Symbolum Iudæ Macabæi.

Quis est sicut tu magnificus, sanctus, terribilis, laude dignus, & faciens miracula?

Cum extenderes dexteram tuam, deuorauit eos terra.

Duxisti per misericordiam tuã hunc populum, quem redemisti, deduxisti eos per fortitudinem tuam ad habitationem

tionem tuam sanctam.

Cum hoc audirent
populi, consternati
sunt, & pavor op-
pressit incolas Pa-
læstinæ.

Tunc conterriti
sunt duces Edom,
& potentes Moab
tremuerunt, Animo fracti sunt incolæ
Chanaan.

Irruat in eos tre-
mor & pavor per
brachium tuum magnum, obstupeſcant
tanquam conuerſi in lapides, donec
perrumpat populus tuus DOMINE,
donec perrumpat populus tuus, quem
poſſediſti.

Introduc eos & planta eos in monte
hæreditatis tuæ, quem tu DOMINE,
vt eſſet domicilium tuum præparaſti,
& quem manus tuæ ſtabiliuerunt tan-
quam locum ſanctuarij tui.

DOMINVS in omni æternitate re-
gnabit. Ingreſſus eſt enim equitatus
Pharaonis cum curribus atq; equitibus
ſuis in mare, & DOMINVS reduxit
ſuper eos aquas maris.

At ſi-

Ioſuæ 2. Audiui-
mus quod ſiccauerit
Dominus aquas ma-
ris rubri, & hæc au-
dientes conſternati
fuimus, & languē-
factum eſt cor no-
ſtrum, nec manſit in
nobis ſpiritus, &c.

Precatio pro Ec-
cleſia.

At filij Israëli sicco
pede ambularunt per
medium maris.

Et sumsit Maria
prophetissa soror A-
haronis tympanum
in manum suam, &
omnes mulieres se-
quebantur eam cum
tympanis & choris,
& Maria præcinebat
eis, Cantate D O M I-
N O, quoniam fecit
rem gloriosam, equum
& sessorem eius præ-
cipitavit in mare.

Moses vero pro-
fectionem Israëlis sic regebat, vt reli-
cto mari rubro progredierentur in de-
sertum Sur, cumque tridui iter in deser-
to confecissent, non

inuenerunt aquas.
Et cum venissent in
Mara, non potuerunt
bibere aquas in Ma-
ra, quia erant ama-
ra, eamque ob causam
impositum est illi to-

Deletis impiis
seruatur Ecclesia.

Prudentius in
Psychomachia:

Pulsauit resono
modulantia tympa-
na plectro

Turba Dei, cele-
brans mirum ac me-
morabile seclis

Omnipotentis o-
pus, liquidas inter
freta ripas

Fluctibus incisis,
& subsistente pro-
cella

Crescere, suspen-
sosque globos po-
tuisse teneri.

In deserto pro-
pter perpetuos estus
nec flumina, nec fon-
tes multi sunt.

Amara non sunt
nutrimenta sed me-
dicamenta, Nam
omne nutrimentum

co nomen Mara. Et oportet esse dulce,
 murmurans populus aut dulci succo per-
 contra Mosen dixit, mixtum.

Quid bibemus? Et clamauit ad D O-
 M I N V M, & ostendit illi D O M I N V S li-
 gnum, quo in aquam coniecto, illa dul-
 cescere cœpit.

Ibi sanxit eis legem & iudicium &
 tentans eos dixit, Si diligenter audie-
 ris vocem D O M I N I Dei tui, & feceris
 quod rectum est in oculis eius, & obe-
 dieris præceptis eius, & custodieris sta-
 tuta eius, nullum morbum quem Ae-
 gyptijs imposui, tibi imponam, quia
 ego D O M I N V S Filius Dei est me-
 sum medicus tuus. dicus vino lauans
 faucii viatoris vulnera, & in ea balsamum infun-
 dens, & gestans ægrum suis manibus.

CAPVT XVI.

Argumentum.

*CUM tricesimo die post exitum ex Æ-
 gypto populus Israël duce Moysse peruenisset
 in desertum Sin, & fame laboraret, Deus
 eodem die vesperi misit intra castra magnam
 vim coturnicum, & postridie Manna de cœlo
 sparsit.*

sparsit, quo innumerabilem multitudinem Israelitarum annos totos quadraginta in deserto aluit. Hæc historia primum docet, non casu spargi res necessarias vite corporis, sed has ipsas res etiam Deo gubernante offerri, præsertim Ecclesiæ. Diserte enim textus inquit, Ego Dominus pluam vobis panem de cælo. Deinde proponit hæc historia illustrem imaginem Ecclesiæ omnium temporum. Ut enim populus Israel in deserto sine cultura agrorum & sine comitatibus vicinorum à Deo alimenta petiuit & expectauit: Ita Ecclesiæ alijs temporibus non regitur, defenditur & seruetur humanis consilijs, sed mirandis modis, de quibus non potest humana ratio cogitare. Tertio admonet hæc historia piuum lectorem de vero pane, de quo Christus Ioannis sexto concionatur, Ego sum panis vite, patres vestri manducauerunt Manna & mortui sunt. Si quis autem manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita.

T E X T V S.

Venerunt autem
in Elim, vbi
erant duodecim fon-

Imago Ecclesiæ
omnium temporū,
quæ semper in de-
serto vagatur non
tes a-

tes aquarum, & septuaginta palmæ, & castrametati sunt iuxta aquas. Inde profecta tota multitudo filiorum Israël venit in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai, quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt ex Aegypto.

habens certum defensores nisi filium Dei.

Hoc est, tricesimo die post exitum ex Aegypto.

Et murmuravit tota congregatio filiorum Israël contra Moysen & Aharon in deserto, Dixeruntque ad eos filij Israël, Utinam mortui essemus per manum

Murmuratio est inobediencia irascens Deo in ærumnis aut pœnis.

DOMINI in Aegypto, quando sedebamus iuxta ollam carnis, & comedebamus panem in saturitate. Ideo enim eduxistis nos in desertum istud, ut interficeretis omnem congregationem istam fame.

Seditiosi clamores populi.

Et ait DOMINVS ad Moysen, Ecce ego pluam vobis panem de cœlo, & egredietur populus et colliget quotidie ne-

Prudentius in Psychomachia: Ne trepidate homines, vitæ dator, & dator esæ est. necessaria

cessaria ad victum diurnum, vt tentem eum, vtrum ambulet in lege mea, an non. Die autem sexto parati erunt ad inferendum duplum eius, quod colligunt singulis diebus. Dixeruntq; Moses & Aharon ad omnes filios Israël, Vespere scietis quod eduxerit vos D O M I N V S ex Aegypto, & mane videbitis gloriam D O M I N I, quia audiuit murmur vestrum contra D O M I N V M, & nos quid sumus, quod murmurastis contra nos? Et ait Moses, Dabit vobis D O M I N V S vespere esum carniū, & mane panes in saturitate, quia audiuit D O M I N V S murmurationes vestras, quibus murmurastis contra eum. Quid enim nos sumus? Non enim con-

tra nos murmura-
stis, sed contra D O M I N V M. Dixit quoque Moses ad Aharon, Dic vniuersæ

Lucæ 10. Qui vos
spernit, me spernit.
Omnis enim viola-
tio legati pertinet
ad mittentem.

congregationi filiorum Israël, Venite in conspectum D O M I N I, Audiuit enim murmur vestrum, Cumq; loqueretur Aharon ad vniuersum coetum filiorum Israël, respexerunt ad desertum, & ecce gloria D O M I N I apparuit in

nube. Locutus est autem D O M I N V S ad Mosen dicens, Audiui murmurationes filiorum Israël, Loquere igitur ad eos dicens, Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus, & scietis, quod ego sim D O M I N V S Deus vester.

Et vespere ascendit coturnix, operuitq; castra, & mane iacuit ros in circuitu castrorum, quo remoto, ecce in deserto erat tenue quiddam & rotundum instar pruinæ super terram. Quod cum vidissent filij Israël, dixerunt alij ad alios, Quid hoc? Nesciebant enim quid esset. Et ait Moses ad eos, Hic est panis, quem dedit vobis D O M I N V S ad vescendum. Hoc autem est quod præcepit vobis D O M I N V S, Colligat vnusquisq; ex eo quantum sibi sufficit ad vescendū, & tol-
 lat Gomor per sin- Gomor duo xos-
vices, id est, quatuor
sextarii.
 gula capita iuxta nu-
 merum animarum vestrarum, quæ habitant in tabernaculo suo.

Et fecerunt sic filij Israël & collegerunt alius plus, alius minus, cumq; adhiberetur mensura Gomer, nec qui plus collegerat, habebat amplius, nec qui minus collegerat habebat minus, sed sin-

sed singuli tantum quantum comedere poterant collegerant. Et dixit Moses ad eos, Nemo relinquat aliquid ex eo vsq; in crastinum. Sed non obedierunt Mosi, & quidam asseruarunt reliquias vsque in crastinum, quæ vermibus scaterere & putrescere cœperunt, & valde succensuit eis Moses. Colligebant autem mane singuli quantum sufficere poterat ad vescendum, cumq; incaluisset sol, liquecebat.

Pœna auaritiæ.

Et sexto die colligebant duplum panem, videlicet duo gomor pro vno, & omnes principes congregationis venientes nunciabant id Mosi, qui ait ad eos, Hoc est, quod dixit DOMINVS, Cras est Sabbatum sanctæ quietis DOMINI. Quicquid pinsere vultis pinсите, & quicquid coquere vultis coquite, & si quid reliquum fuerit, id asseruate vsq; in crastinum. Et asseruarunt id vsq; in crastinum, sicut præceperat Moses, & non computruit, nec vermis in eo fuit. Dixitq; Moses, Comedite hoc hodie, quoniam DOMINI Sabbatum est, Hodie non inuenietis ipsum in campo. Sex diebus colligetis, Septimus

mus autem dies est Sabbatum, in quo nihil erit. Porro cum die septimo quidam ex populo egrederentur ad colligendum, nihil inuenerunt. Et dixit DOMINVS ad Mosen, Quamdiu recusatis custodire præcepta mea & leges meas, Videte, DOMINVS dedit vobis Sabbatum. Ideo dat vobis sexto die bidui demensum. Maneat igitur vnusquisq; in suo (loco) nec egrediatur è loco suo die septimo. Celebrauit itaq; populus Sabbatum septimo die. Appellauit vero domus Israël nomen illius Man, & erat quasi semen coriandri Mannæ descriptio.
album, & sapor eius quasi crustæ mellitæ.

Dixit autem Moses, Hoc est quod præcepit DOMINVS, Imple Gomer ex eo, quod asseruetur ad posteritatem vestram, vt videant panem quo vos paui in deserto postquam eduxi vos ex Aegypto. Et ait Moses ad Aharon: Accipe fictilem urnulam, & repone in ea Man quantum capit Gomer, & asserua illud coram DOMINO, vt custodiatur ad posteritatem vestram, sicut DOMINVS Mosis præceperat, Et reposuit

posuit illud Aharon
coram testimonio vt
asseruaretur.

Testimonium si-
gnificat ministeriū
a Deo institutum,
quod saepe appella-
tur cathedra Moy-
si.

Filij autem Israēl
cōcederunt Man qua-
draginta annis, donec venerunt in ter-
ram habitationi ipsorum destinata,
& comederunt Man, donec venerunt
ad fines terræ Chanaan. Gomor autem
est decima pars * Epha.

* Epha est Medimnus Atticus, qui propemo-
dum congruit cum Lipsico medimno, quem no-
minant Lipsiæ, ein Scheffel. Id ex veteri precio
intelligi potest. Erat enim lege precium medim-
ni tritici vsitatum Athenis drachmæ quinque,
videlicet dimidium coronati, vt Demosthenes
narrat in oratione contra Phormionē de mutuo.

C A P V T X V I I .

Argumentum.

*Cum Israēlita venissent in Raphidim,
multi homines omnium ætatum siti morie-
bantur. Hac tanta calamitate Deus ali-
quandiu multitudinem puniuit, sed tamen vt
Ecclesiam seruaret, iubet Moysen ferire pe-
tram, ac promittit se inde effusurum esse a-
quarum flumina, præbitura potum vniuersæ
multi-*

multitudini. Hec narratio de Mose feriente petram primum amplissimam & utilissimam doctrinam continet de prestanda obedientia in poenis, de spe auxilij diuini, de inuocatione. Deinde proponit imaginem Christi percussu à lege. Cum enim Moses petram percussit singulari & ineffabili consternatione animi, significatum est, lege percuti Messiam, id est, in populo legis, & propter legem, percuti filium Dei, mirando temperamento iusticie & misericordie. Etsi enim recepit Deus genus humanum per misericordiam: tamen tantum malum est peccatum, ut iusticia Dei postularit poenam, & compensationem æquivalentem seu λόγος, ut in Euangelio nominatur. ALTERA historia huius capitis hortatur nos ad precationem, & monet quæ sint arma Ecclesie. Nam precibus depelluntur Diaboli, reprimuntur tyranni, imo ex ipsis regnis excutiuntur, profligantur exercitus, sicut precibus Moysi vincebatur exercitus Amalechiticus. Quia Deus vult Ecclesiam exercere fidem in inuocatione, & exaudit has preces, ne funditus pereat Ecclesia, & ut testetur sibi curæ esse Ecclesiam, & exaudire preces.

T E X T V S.

Et pro-

ET profecta est vniuersa congregatio filiorum Israël ex deserto Sin conficiens iter suum

iuxta præceptū **D**OMINI, & castramentati sunt in Raphidim. Ibi non erat aqua,

quam populus bibere posset. Et rixatus est populus cum Mose, dixeruntq̃, Date nobis aquam ad bibendum, quibus respondit Moses, Cur mecum rixamini? Cur

tētatis **D**OMINVM?

Cum autem populus ibi sitiens expeteret aquam, murmurarunt contra Mosen dicentes, Quare eduxisti nos ex Aegy-

pto, vt fineres siti contabescere nos, liberos nostros & pecora nostra. Et clamauit Moses ad **D**OMINVM dicens, Quid faciam huic populo? Parum abest quin me saxi obruant. Et ait **D**OMINVS ad Mosen, An-

tecede populum, & adiunge tibi seniores Israël, & sume virgam tuam in manum

Nihil in Ecclesia faciendum est sine verbo. Psal. 119. Lucerna pedib. meis verbum tuum.

Tentare Deum est negare aut corrigere ordinationem diuinam fiducia propria sapientia.

Seditiosa & impia populi vociferationes.

Moles periculorum in gubernatione.

num tuam, qua percussisti fluum, & vade. Ecce ego ibi coram te in petra Horeb stabo, & tu percuties petram, egredienturque aqua ex ea, vt bibat populus. Fecit Moses ita coram seniorib. Israël, vocauitq; nomen loci illius Massa & Meriba, propter rixam filiorum Israel, & quia tentaue-
rant **DOMINUM** dicentes, Estne **DOMINVS** in medio nostri, an non?

Venit autem Amalec & pugnabat cum Israël in Raphidim, Et ait Moses ad Iosua, Elige nobis viros, & egrediens pugna contra Amalec. Cras ego stabo in vertice collis, eritq; virga Dei in manu mea. Fecit itaq; Iosua, sicut dixerat illi Moses, & pugnauit contra Amalec. Moses autem, Aharon & Hur ascenderunt in
verti-

Paulus 1. Cor. 10. affirmat ipsum filium Dei et ductorem & custodem Israëlitis affuisse: Petra inquit erat Christus. Ita semper Ecclesia sua adest iuxta dictam, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.

Massa tentatio.
Meriba rixa seu contentio.

Impietas populi non agnoscentis presentiam Dei editis tot miraculis.

Primum tyrocinium Iosue.

verticem collis. Ac quoties leuabat Mo-
ses manum suā, vin-
cebat Israël. Quo-
ties autem remitte-
bat manū suam, vin-
cebat Amalec. Et quia manus Mosi e-
rant granes, ideo tulerunt lapidem,
quem supposuerunt illi, & sedit super
eum. Aharon vero & Hur sustentaue-
runt manus eius vtrinque vnus. Itaque
manserunt manus eius firmæ vsque ad
Solis occasum. Et debilitauit Iosua A-
malec & populum eius acie gladij.

Sic nos vincimus
Diabolum verbo &
precatione.

Dixit autem D O M I N V S ad Mo-
sen, Scribe hoc in libro ad recordationem,
& commenda auribus Iosua. Nam
funditus delebo me-
moriam Amalec sub
cælo. Et ædificauit
Moses altare, & vo-
cauit nomen eius,
D O M I N V S N I S S I,
Dixit enim, Quia est
monumentum iuxta solium D O M I N I,
quod D O M I N V S pugnaturus sit con-
tra Amalec ad omnem posteritatem.

Psal. 34. Vultus
Domini aduersus fa-
cientes mala, vt per-
dat de terra memo-
riam eorum.

Nissi vexillum
meum.

CAPVT XVIII.

Argumentum.

*T*AM celebris fuit fama rerum gestarum in educatione populi Israël ex Aegypto, ut & Manethon Aegyptius describat profectiorem Ebraorum ex Aegypto, teste Eusebio libro decimo preparationis Euangelicae, & Straboli lib. 16. secutus priscas narrationes dicit Mosen ducem fuisse, qui magne multitudini persuaserit, non recte coli Deum ab Aegyptiis, ac simulachra execratus sit, & docuerit quomodo Deus inuocandus sit. Hac celebritate permotus Iethro venit ad generum Mosen, eiq; non solum gratulatus est Dei presentiam & auxilium, sed etiam sua fidei perspicuam confessionem edidit. Ideo autem in exitu Israëlitarum ex Aegypto tot illustria miracula exhibita sunt, quia Deus certissima testimonia de sese & de sua lege, de promissione, de collectione Ecclesie conspici uoluit, quae quidem cogitari uult omnibus aetatibus, ut assensio de Deo & de tota Ecclesia doctrina in nobis confirmetur.

TEXTVS.

CUM audisset Iethro sacerdos Mi-
dian focer Mofi, omnia quæ fece-
rat DOMINVS Mofi & Ifraël populo
fuo, & quod eduxiffet DOMINVS If-
raël ex Aegypto, Tulit Ziporam vxo-
rem Mofi, quam domum remiferat, &
duos filios eius, quorum vnus vocaba-
tur Gerson, Dixit

enim, Peregrinus Pfal. 39. Peregrinus ego sum apud te, ficut omnes patres mei.
fui in terra aliena,
alter vero Eliëfer,

Dixit enim, Deus patris mei fuit meus
opitulator, & liberauit me à gladio
Pharaonis. Cum igitur Iethro focer
Mofi & filij eius & vxor eius veniffent
ad Mofen in defertum, ad montem Dei,
vbi castra locauerat, iuffit ei nunciari,
Ego focer tuus Iethro venio ad te vnà

cum vxore tua atque
cum duobus filijs tu-
is. Itaq; Mofes obui-
am iuit focero fuo,
& geftu corporis re-
uerentiam declarans
ofculatus eft eum,
cumq; alter alterum

salutaffet, ingreffi funt in tabernacu-
lum. Et expofuit Mofes focero fuo cun-

Approbat Deus
ordinem & concin-
nam connexionem
hominum in ciuili
focietate, videlicet
mutuam reuerenti-
am & beneficenti-
am & modeftiam.

cta quæ fecerat DOMINVS Pharaoni atq; Aegyptijs propter Israëlem, & omnem molestiam quæ ipsis in itinere acciderat, & quod liberasset eos DOMINVS. Et lætatus est Iethro propter

Rom. 12. Gaude-
te cum gaudentib.

beneficia, quæ con-
tulerat DOMINVS in Israëlem, & pro-
pter liberationem à manu Aegyptio-
rum, & dixit, Bene-
dictus DOMINVS,
qui liberavit vos à

Confessio fidei
Iethro.

manu Aegyptiorum & Pharaonis, & qui eripuit populum hunc ex potestate Aegypti. Nunc scio, quod DOMINVS maior sit omnibus dijs, quia superbe egerunt contra illos. Et accepit Iethro focer Mofi holocaustum, & sacrificauit DOMINO, venitq; Aharon & omnes seniores Israël ad comedendum panem cum focero Mofi coram Deo.

Altero autem die sedit Moses, vt iudicaret populum, qui astabat Mofi à matutino tempore vsq; ad vespertinū. Et videns focer Mofi omnia, quæ ille faciebat populo, ait, Qua ratione tractas populum? quare tu solus sedes, & cunctus populus astat tibi ab aurora vsq; ad ve-

ad vesperam? Et respondit Moses socero suo, Populus venit ad me, vt in consilium adhibeat DOMINVM, Si quid enim negocij habent, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam statuta Dei & leges eius. Et ait socer Mofi ad illum, Non recte facis, quia conficis teipsum laboribus & populum, qui tibi præsto est, Maior est enim hæc moles negociorum,

Vnius manus imbecillis pugna.

quam vt tu solus eam sustinere possis. Sed audi vocem meam, & ego consilium tibi communicabo, & erit Deus tecum. Sis tu patronus populi apud Deum, & perfer causas ad Deum, & doce eos statuta & leges, & monstra eis viam in qua ambulent, & officium quod faciant.

Elige autem ex vniuerso populo viros integros, timentes Deum, amantes
* veritatis & inimicos † auaritiæ, quos cæteris præficies videlicet tribunos, centuriones, quinquagenarios & decanos, qui iudicent popu-

Iudicum *πρόκριται*
μπα.

* Cic. 2. offic. Iudicis est semper in causis verum sequi.

† Idem in eodem libro: Nullum vitium tetrius est quam auaritia, præsertim in principib. & Rēpub. gubernantib.

lum omni tempore,
& omnem causam
maiores ad te refe-
rant, ipsi vero iudi-

Habere enim quæ-
ritui Rempub. non
modo turpe est, sed
sceleratum etiam &
nefarium.

cent quotidianas causas, quæ non sunt
magni momenti. Hoc pacto & te ipsum
alleuabis, & illis partem onerum impo-
nes. Quod si huic consilio obtempera-
bis, poteris exequi mandata Dei, &
populus redibit in locum suum cum
bona pace.

Obediuit itaque
Moses consilio socer-
ri sui, & fecit omnia
quæ ille dixerat. Et
elegit Moses viros
integerrimos ex vni-
uerso Israële & præ-
fecit eos populo, vi-
delicet tribunos, cen-
turiones, quinquagenarios & decanos,
qui iudicauerunt po-
pulum omni tempore, & causas qui-
dem grauiore retulerunt ad Mo-
sen, minora vero negocia ipsi iudicauerunt.
Dimisit autem Moses socerum suum,
qui redijt in regionem suam.

Exemplum docri-
litatis non contem-
nentis aliena iudi-
cia. Sic Bernardus
modestissime dixit:
Minus sensui meo
quam alterius cre-
didi. Et Augusti-
nus in quæst. super
Exodum: Hic scri-
ptura nos admonet
nō debere contem-
ni consilium verita-
tis a quocunque ho-
mine datum.

CAPVT XIX.

Argumentum.

DIE quinquagesimo post exitum ex Aegypto, videlicet post primum pascha populi Israël promulgata est lex terribili voce de caelo, quia Deus voluit extare publicum testimonium sui iudicij aduersus peccata hominum. Et cum populus audiisset legem expauit ac petiuit, ut per Moſen deferrentur mandata Dei ad multitudinem. Senserunt enim se non posse sustinere vocem legis. Hæc historia significat eadem quæ geruntur in singulis, cum audimus vocem legis, id est, cum sentimus Deum iudicantem. Non enim potest natura hominum rea sustinere iram Dei iudicantis & lege terrentis conscientiam, sicut inquit Ezechias, Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Ergo promulgata lege agnoscuntur peccatum & ira Dei. Qui autem dedit legem, ipse dedit & gratiam, sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit, ut quia lex ostendit peccata, non tollit, volentes legem suis viribus exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedientia aufert reatum, ut præclare dixit Augustinus in sermone vndecimo de verbis apostoli.

TEXTVS.

MENSE tertio post exitum Israëliitarum ex Aegypto, ipso die venerunt in desertum Sinai.

Mense tertio egressionis ex Aegypto in die hac, id est, vt omnes fere interpretantur, die prima, peruenit populus duce Mose in solitudinē ad montem Sinai, vbi commoratus integrum annum ferme, legem Dei accepit, & tabernaculum cum omnibus vasis ad sacrificia necessariis iuxta Dei præscriptum fabricauit, sicut illa describuntur copiose a 19. cap. Exodi vsque ad finem libri, & per totum Leuiticum, & prima capita sequentis libri vsque ad caput decimum Numerorum.

Nam profecti ex Raphidim venerunt in desertum Sinai, & castrametati sunt in ipso deserto, & ibi commorati sunt è regione montis. Moses autem ascendit ad Deum,

& vocauit eum **D**OMINVS de monte dicens: Sic dices domui Iacob, & annuntiabis filijs Israel, Vos vidistis quæ fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos alis aquilarum, & vos mihi adiunxerim. Si ergo

Ecclesia ascendit ad Deum per fidem & Spiritum sanctū. Deus vero descendit ad nos per verbum & sacramenta docendo & exercendo nos in sui cognitione.

audie-

audieritis vocē meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi loco peculij præ omnibus populis, quoniam mea est vniuersa terra. Et eritis mihi sacerdotale regnum, & populus sanctus. Hæc sunt verba, quæ perferes ad filios Israël.

Venit itaq; Moses & vocauit seniores populi, & proposuit eis hæc verba omnia, quæ præceperat ei **DOMINVS**. Et respondit totus populus simul dicens,

Cuncta quæ locutus est **DOMINVS** faciemus. Et retulit

Moses verba populi ad **DOMINVM**. Et ait **DOMINVS** ad Mosē, Ecce ego

venio ad te in densa nube, vt audiat populus me tecum colloquentem, & credat tibi in perpetuum.

Et Moses nunciauit

Ex his verbis extruitur descriptio veteris testamenti: Vetus testamentum est vetus pactum, quo Deus obligat se populo ad dandam certam sedē & politiam, in qua tamen velit colligere æternam Ecclesiā, & vicissim obligat hanc politiam ad legis obedientiam, & conseruationem doctrinæ & promissionis in sua politia.

Multa dictu quam factu faciliora sunt.

Vt Mosēs suauiter acquieuit in familiaris congressu & colloquio Dei: sic tecum certo eū colloqui scias, quoties hos ipsos libros le-

verba populi **DOMINO**. Et ait **DOMINVS** ad Moſen,
 Vade ad populum & ſanctifica eos hodie
 & cras, lauentq; veſtimenta ſua, & ſint
 parati in diem tertium, quoniam die
 tertio deſcendet **DOMINVS** coram
 toto populo in montem Sinai. Et con-
 ſtitues terminum populo in circuitu
 dicens, Cauete, ne aſcendatis in mon-
 tem, aut tangatis fines eius. Omnis
 enim qui tetigerit montem, morte mor-
 rietur. Nulla manus tangat eum, ſed
 lapidibus obruetur, aut telo confodie-
 tur, & ſiue homo ſit ſiue iumentum, non
 viuet. Cum autem lentus fuerit ſonitus
 tubæ, tunc aſcendant in montem. De-
 ſcēdit itaq; Moſes de monte ad populū &
 ſanctificauit eum, la-
 ueruntq; veſtimenta
 ſua. Et ait ad populū,
 Sitis parati in diem
 tertium, & nemo ad
 vxorem accedat. Cum igitur illuxiſſet
 dies tertius, excitata ſunt tonitrua &
 fulgura, & denſa nubes in monte, & ſo-
 nitus,

gis prophetarum &
 apoſtolorum, quos
 Deus Eccleſiæ tra-
 didit, vt perpetuo
 eius vocem audi-
 ret.

Sanctificatio ce-
 remonialis, id eſt,
 præparatio, ſicut
 victimæ dicebantur
 ſanctificari, quando
 a Leuitis præpara-
 bantur ad maſtatio-
 nem & oblationem.

nitus tubæ tam vehemens erat, vt vniuersus populus in castris cohorresceret. Et Moses eduxit populum ex castris, vt obuiam iret DOMINO, & steterunt ad radicem montis. Mons autem Sinai totus plenus erat fumo, quia DOMINVS in igne super eum descenderat, & fumus eius ascendebat sicut fumus fornacis. Ideo totus mons vehementer tremebat.

Et tubæ sonitus crescebat & inualescebat. Ac Moses quidē loquebatur, DOMINVS vero respondebat ei clara voce.

Cum igitur DOMINVS descendisset super verticem mon-

tis Sinai, vocauit Mosen in verticē montis, & Moses ascendit, Dixitq; DOMINVS ad Mosen, descende, & contesta re populum, ne perrumpant ad DOMINVM videndum, & multi ex eis cadant. Præterea sacerdotes qui propius ad DOMINVM accedunt, sanctificent se, ne DOMINVS eos conterat.

Moses vero ait ad DOMINVM,
Non

Cum Deus ederet legem inter fragores horrendos & fulmina; tremuerūt longa montium iuga, saxa, scopuli. Si qui igitur concionē legis rident, illis ipsis scopulis & saxis rupis Sinai duriores sunt.

Non poterit populus ascendere in mō-
 tem Sinai, Tu enim contestatus es nos
 dicens, constitue terminum monti &
 sanctifica illum. Et dixit ei D O M I N U S,
 Vade & descende, Tu & Aharon vnā
 ascendetis, Sacerdo-
 tes autem & popu-
 lus non perrumpant
 vt ascendant ad D O
 M I N U M, ne forte conterat eos. De-
 scendit itaq; Moses ad populum, & lo-
 cutus est cum eis.

Moses typicus me-
 diator inter Deum
 & Ecclesiam.

CAPVT XX.

Argumentum.

I N T E R res maximas in genere huma-
 no verissime est illa patefactio Dei, cum le-
 gem cœlesti voce edidit in monte Sinai, audi-
 entibus sexcentis millibus virorum, & vt non
 dubium esset, hanc esse doctrinam diuinam,
 addita sunt tot testimonia, Eductio populi
 per mare rubrum, aquis cedentibus, & postea
 Pharaonis interitus, manna de cœlo spar-
 sum, & alia ingentia miracula, quorum con-
 sideratio in nobis fidem de tota doctrina in
 Ecclesia confirmet.

T E X.

T E X T V S.

ET locutus est Deus hæc verba omnia dicens, **E**GO SVM **D**OMI-
NVS **D**EVS **T**VVS,

Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis, Non habebis Deos alienos coram me.

Non facies tibi sculptile aut vllam similitudinem eius, quod est in cælo desuper, & eius quod est in terra deorsum, & eius quod est in aquis sub terra, Non adorabis ea neq; coles.

Ego enim sum **D**OMINVS Deus tuus Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filijs, in tertia & quarta generatione eorū, qui me oderunt, & faciens misericordiam in millibus, qui diligunt me, & observant præcepta mea.

Non abuteris no-

Magna emphasis est in vocabulo **T**VVS, q. d. Te vere respiciens, & curans tibi dans verbum, te vocans, tibi epulaturus, te exaudiens, seruans in hac vita & post hanc vitam.

Nefas est deterioribus meliora assimilare, neque aliter quam intelligentia Deus comprehendi potest. Illud etiam manifestum est cultum idolorum cumulatam esse statuis.

Semper negative mine

mine DOMINI Dei tui. Non enim pœnam DOMINI effugiēt, qui nomine ipsius abusus fuerit.

uis præceptis incluse sunt affirmatiuæ sententiæ, vt secundum præceptū prohibens abusum nominis diuini simul concionatur de vero vsu.

Recordare diei Sabbati, vt eum sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum est DOMINI Dei tui, Non facies vllum opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum & peregrinus, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, & quieuit die septimo, & iccirco benedixit DOMINVS die Sabbati, & sanctificauit eum.

Augustinus lib. 4. de Genesi ad litteram: Sic Deus intelligendus est requieuisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam no- uam conderet crea-

turam, non vt conditas continere, & gubernare cessaret.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam DOMINVS Deus tuus tibi dabit.

Non occides.

Non

Non mœchaberis.

Non furtum facies.

Non dices contra proximum tuum
falsum testimonium.

Non concupisces domum proximi
tui.

Non concupisces vxorem eius, non
seruum, non ancillam, non bouem, non
asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Et vninersus populus cernebat toni-
trua & fulgura, & sonitum tubæ, mon-
temp̃ fumantem. Hæc cum viderent

fugerunt & à longe

steterunt dicentes

Mosi, Loquere tu

nobiscum & audie-

mus, Non loquatur

nobiscum Deus, ne

forte moriamur. Et

ait Moses ad popu-

lum, Nolite timere,

Venit enim Deus, vt

tentaret vos, & vt

timor illius semper

ante vestros oculos

versaretur, ne pec-

caretis. Stetit itaq̃

populus à longe. Sed

In hac historia si-
gnificatum est, hu-
manam naturam nõ
posse sustinere vo-
cem Dei iudicantis
seu iudicium Dei,
sicut & Deuter. 4.
dicitur, Deus est ig-
nis consumens. Nec
vero Moses ipse au-
dire Deum potuif-
set, nisi filius fuisset
ymbraculum, sicut
Exodi 33. dicitur,
Non videbit me ho-
mo & viuet, sed ad-
dit, protegam te de-
xtera mea. Non su-
stinet Moses iram
Dei, nec est propi-
Moses

Moses penetrauit in caliginem, in qua erat Deus. Et ait DOMINVS ad Moſen, Sic dices filijs Iſraël,

tiator, nec poteſt transfundere radios iuſticiæ & vitæ in alios, Ideo velatus eſt, vt ſignificetur typum proponi.

Vos vidiftis, quod de cælo locutus ſum vobis. Ideo nihil iuxta me facietis, argenteos & aureos deos non facietis. Altare de terra facies mihi, & ſacrificabis ſuper eo holocauſta & pacifica tua, oues tuas, & boues tuos. Vbicunq; enim memoriam nominis mei conſerua- bo, ibi veniam ad te, & benedicam tibi.

Non colitur Deus ſumtu, ſed eum qui vult Deo placere oportet fide iuſtū eſſe, & hac prælucente retinere pro- poſitum iuſta faciendi.

Et ſi altare de lapidibus feceris mihi, non ædificabis illud de politis lapidibus. Si enim cultrum tuum ei admoueris, prophanabis ipſum. Neq; aſcendes per gradus ad altare meum, ne forte reueletur nuditas tua.

CAPVT XXI.

Argumentum.

IN HOE

*IN HOC capite & duobus sequentibus recitantur leges forenses, quarum aliquæ sunt naturales & omnes gentes obligant omnibus temporibus, ut lex de pœna homicidij, aliquæ non sunt naturales, sed propriæ ad politiam Mosaicam pertinent, quæ non obligarunt gentes, nec nos obligant. Hoc discrimine considerato, lectio horum capitum non solum in-
cundior, sed etiam utilior erit.*

T E X T V S.

HÆc sunt iura, quæ propones eis.

Si emeris ser-
uum Ebræum, sex
annis seruiet tibi, In
septimo egredietur
liber gratis. Si sine
vxore intrauerit, si-
ne vxore egredie-
tur, & si vxorem ha-
buerit, vxor eius e-
gredietur simul. Sin
autem dominus de-
derit illi vxoré, quæ
ei peperit filios, vel
filias, vxor & liberi
eius erunt domini

Seruitus ciuilis,
quam Deus appro-
bat, est privatio
legitima facultatis
possidendi res pro-
prias, & eligendi o-
peras proprio arbi-
trio, & transferendi
corpus aut res pro-
prio arbitrio. Di-
serte autem dicitur
legitima, quia do-
mini nõ debent co-
gere seruos, vt faci-
ant contra leges di-
uinas. Nam Deus
est superior domi-
nus, & nulla crea-
M sui,

sui, ipse vero exhibit sine vxore. Quod si dixerit seruus, diligo dominum meum, vxorem ac liberos, non egrediar liber, adducet illum dominus eius ad deos, & applicabit eum ad ostium vel ad postem, * perforabitq; aurem eius subula, & seruiet ei in seculum.

rem fodisti mihi. Nam filius assumpta serui forma factus est patri obediens vsque ad mortem.

Si quis vendiderit filiam suam vt sit ancilla, non egredietur, sicut serui egrediuntur. Si displicuerit domino suo, nec voluerit eam despondere, potestatem ei faciet vt sese redimat, populo autem alieno non poterit eam vendere, quia contempsit eam. Sin autem filio suo desponderit eam, iure filiarum aget cum ea. Quod si alteram ei tradiderit, victum eius, & vestitum

tura petere aut iurare aliquid debet contra mandata diuina iuxta dictum, Oportet Deo magis obedire quam hominibus.

Magistratus appellantur dii, quia habent officium mandatum a Deo, vt sint vox legis & executores legis Dei.

* Fodere aurem est postulare obedientiam, vt Psal. 40. Christus inquit, Au-

Non nuda exhibit sicut seruus. Habenda est enim ratio imbecillioris sexus.

stitum & debitum coniugale non minuet. Si hæc tria non præstiterit ei, egredietur illa gratis absq; pecunia.

Percutiens hominem vt moriatur, morte moriatur.

Seuerissima prohibitio homicidii, quæ extat Gen. 9.

Si autem non insidiatus est ei, sed Deus permittit illum incidere in manus eius, constituam tibi locum, ad quem confugiat. Si quis

Pœna cædis inuoluntariæ exilium.

autem ex insidijs & dolo malo interfecerit proximum suum, ab altari meo abstrahes eum, vt moriatur.

Pœna cædis uoluntariæ est capitale supplicium.

Qui percusserit patrem suum aut matrem suam, morte moriatur.

Cic. pro Roscio Amerino: Si id quod præclare sapientibus dicitur, vultu sæpe læditur

pietas, quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebant? Plutarchus in libro de fraterno amore: Parentibus honorem post deos primum & maximum non modo natura, sed etiam lex conseruatrici naturæ tribuit, nec vllum officium Deo magis placet, quam si liberi parentibus & nutritiis mutuam gratiam pro nutritione summa cum beneuolentia & alacritate re-

M 2 ferant.

ferant. Contra vero nullum euidentius signum est impia mentis, quam neglectio & contemptus parentum. Nam si quis alios homines iniuria afficit, merito reprehenditur. Si quis autem non studet omnia facere & dicere, quae parentibus grata esse intelligit, etiamsi non offendat eos, immanis & impius ab omnibus iudicatur.

Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, atque inuentus fuerit in manu eius, morte moriatur.

dine plagiarius ad necem

Qui maledicit patri suo aut matri suae morte moriatur.

non honorat patrem violat eum, qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in sede ac domo, atque in republica collocauit, Cic. Paradoxis.

Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo, si surrexerit & ambulauerit foris, innocens erit percussor, sic tamen ut compenset quod ille interea neglexit, & sumtus, quos medi-

Lex de pena plagiarii, id est, eius, qui libero homini seruitutem conciliat. Cum autem libertas ciuilis sit summum bonum corporis, iustissimo occupatur.

Siracides cap. 3. Honora parentes sermone, opere & patientia. Qui vero

Qui dedit alteri causam efficacem damni, is debet damnum compensare iuxta catio

catio postulauit.

Qui percusserit
seruum suum vel an-
cillam virga, & mor-
tuus fuerit sub ma-
nu eius, pœna affi-
ciatur.

ta dictum, Dilige
proximum sicut te-
ipsum.

Vincula diuina &
naturalia ligant ser-
uos & liberos. Se-
neca: Non licent
in hominem, quæ
ius naturæ vetat.

Sin autem vno die vel duobus super-
stes fuerit, non punietur, quia pecunia
illius est.

Si rixati fuerint viri, & læserit ali-
quis grauidam, vt abortum quidem fa-
ciat, sed tamen maneat incolumis, mul-
tæm pecuniariam soluet, quantam
maritus exegerit iuxta arbitrorum sen-
tentiam. Si autem damno affecta fue-
rit, reddet animam

pro anima, oculum
pro oculo, dentem
pro dente, manum
pro manu, pedem
pro pede, adustio-
nem pro adustione,
vulnus pro vulnere,
liuorem pro li-
uore.

Lex talionis:

Iusta malis hæc ad-
missio pro crimi-
ne pœna est

Si quæ fecerunt ea-
dem patiantur &
ipsi.

Si quis percusserit oculum serui sui
vel ancillæ suæ, & perdidit eum, li-
berum

berum emittet illum pro oculo suo. Et si dentem serui sui vel ancillæ suæ excusserit, liberum dimittet illum pro dente suo.

Si bos impetum fecerit in virum aut mulierem, & mortuus fuerit, saxis obruatur bos ille, nec caro eius comedatur. Dominus autem bouis innocens erit.

Deus est amans vitæ hominum, nec vult ab vlla creatura hoc suum opus destrui.

Si autem antea bos cornupeta fuerit, admonitusq; dominus eius non custodierit eum, sed ille interfecerit virum vel mulierem, saxis obruetur bos ille, & dominus eius interficietur. Quod si precium ei fuerit impositum, dabit ad redimendam animam suam quicquid ei fuerit impositum. Simili iudicio agetur cum eo, si filium aut filiam læserit. Si seruum aut ancillam percusserit bos, dabit domino eius triginta siclos argenti & bos ipse lapidabitur.

Si quis aperuerit foueam, aut fodderit foueam, & non operuerit eam, & ceciderit in eam bos vel asinus, dominus foueæ data pecunia damnum compensabit, & cadauer retinebit.

Si im-

Si impegerit bos vnus in bouem proximi sui, & ille mortuus fuerit, vendant bouem viuum & diuidant precium eius, & cadauer quoq; diuidant.

Si autem notum fuerit bouem antea fuisse cornupetam, & dominus eius non custodierit eum, reddet bouem pro boue, & cadauer retinebit.

CAPVT XXII.

Argumentum.

MVLTA sunt in hoc capite leges humanissime, quæ non tantum ad illam politiam, sed etiam ad omnes homines pertinent, ut verbi causa, commonesactiones de officijs erga peregrinos, viduas & pupillos, de reuerentia debita magistratui, prohibitio usurarum.

TEXTVS.

SI quis furatus fuerit bouē aut ouem, camq; mactauerit aut vendiderit, quinque boues pro vno boue reddet, &

Recens lex horū temporum seuerior est, quæ omnes fures capitali supplicio afficit, quod habet rationem in his barbaris nationib.

M 4 quatu-

quatuor oues pro
vna oue.

Si in perfossione
deprehensus fuerit
fur, & percussus
mortuus fuerit, per-
cussor non erit reus
sanguinis. Si autem
* sol ortus fuerit su-
per ipsum, reus erit
sanguinis.

Debet autem fur
compensare damnū,
Si nihil habuerit,
vendatur pro furto
suo. Si autem inuen-
tum fuerit apud eū
furtum, siue sit bos,
siue asinus siue ouis
uiuens, duplum re-
stituet.

Si læserit quispi-
am agrum vel vine-
am, & permiserit vt
iumentum ipsius a-
lienū agrum lædat,
is de optimo quod
habuerit in agro vel

vbi plerique fures
omnes habent ani-
mum latronum si-
mitem.

Apud Græcos er-
rant tres gradus fu-
rum. Fures qui sine
violentia res abstu-
lerant. Hi condem-
nati duplo punie-
bantur. Deinde er-
rant grassatores,
qui armati penetra-
bent in alienas do-
mos, Græce τοιχο-
ρυχοι, id est, perfos-
sores parietum, vel
λαποδύται, id est, de-
trahentes vestes a-
liis. Item qui latro-
cinium exercebant
λήσται. Hi duo po-
stremi gradus pec-
nis capitalibus pun-
iebantur.

* Hoc & in legib.
antiquis secularib.
quibus tamen ista
est antiquior, inue-
nitur, Impune occi-
di nocturnum furē,
quoquo modo, di-
urnum autem si se-
cum telo defende-
rit. Iam enim plus
in vinea

in vinea damnū com-
pensabit. est quam fur. Au-
gust. in Quæst. su-
per Exodum.

Si egressus fuerit
ignis & inuenerit spinas, & absumserit
manipulos aut stantes segetes, aut a-
grum, damnū compensabit autor in-
cendij.

Si quis alterius
custodiæ cōmenda-
uerit pecuniam aut
vasa, eaq; fuerint ex
domo illius furto
surrepta, si depre-
hendetur fur, duplū
reddat. Sin autem
non deprehendetur
fur, adducetur do-
minus domus ad de-
os, an non admoue-
rit manum reb. pro-
ximi sui.

Quando alter al-
teri intendit actio-
nem iniuriarum, siue iniuria pertineat
ad bouem, siue ad asinum, siue ad ouem,
siue ad vestem, siue ad rem perditam,
utriusq; causa ad deos referatur, & quæ
condemnauerint dij, is reddet duplum
proximo suo.

Depositum est res
quæ alterius fidei
commendata est, vt
non minori diligen-
tia quam res pro-
pria custodiatur, &
reddatur domino
poscanti sine insigni
detrimento & mu-
tatione. Qui autem
in seruando aut red-
dendo deposito non
præstiterant fidem
aut diligentiam, du-
pliciter puniebantur
legibus Atticis
& Romanis videli-
cet vt soluerent de-
positum, & vt essent
infames.

Si quis alterius custodia commenda-
uerit asinum, vel bouem, vel ouem, aut
aliud iumentum, idq; fuerit mortuum,
aut fractum aut captum, nemine vi-
dente, deferetur al-
teri iuramentum co-
ram domino, An nō
admouerit manū re-
bus proximi sui, & dominus rei recipi-
et (rem depositam) & ille non com-
pensabit : Sin autem furto ablatum
fuerit, domino rei damnum compensa-
bit. Si autem à bestijs laceratum fue-
rit, adducet ille testem, & non satisfaciet
pro lacerato.

Deficientibus a-
liis probationibus
defertur iuramen-
tum.

Si quis à proximo
suo postulauerit (cō-
modatum) & id fra-
ctum fuerit vel mor-
tuum absente domi-
no, soluet commo-
datum. Sin dominus

Commodatū di-
citur alicuius rei ad
aliquem specialem
vsum gratuita facta
concessio, accipien-
te obligato ad red-
dendū idem in spe-
cie sine corruptela.

cuius præsens fuerit, non soluet, præ-
sertim si mercede conductum sit.

Si quis persuase-
rit virginem nondū
desponsatā, & dor-
mierit cum ea, dotet

Lex Attica erat
disiunctiua, Stuprū
offerens virgini, aut
ducat eam aut det
& du-

& ducat eam. Si autem pater virginis recusauerit eam dare illi, appendet pecuniam quæ dotis nomine virgini debetur.

Maleficam non fines viuere.

Qui rem habuerit cum iumento, morte moriatur.

Qui immolat dijs, præterquam Domino soli, sit maledictus.

Peregrinum non affliges nec opprimes, quia peregrini fuistis in Aegypto.

Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse quod hic est.

Nullam viduam aut pupillum affligentis. Sin autem afflixeris eos, clamabunt ad me, & ego clamorem eorum exaudiam, & concipiam iræ ardorem, & interficiam vos gladio, vt vxores vestræ fiant viduæ & filij vestri pupilli.

Quod Plato in quinto de legib. de hospitib. dixit, hoc eodem modo de viduis & pupillis potest dici: Iniuriæ quibus hospites afficiuntur, pertinent ad Deum iudicem & vindicem. Nam hospes destitutus præsidio cognatorum & affinium, misericordia dignus est apud Deum & homines.

Quare cum Deus sit amans hospitalitatis, & possit

& possit punire delinquentes, haud dubie magna feueritate punit violationem officiorum, quæ hospitibus debentur.

Si pecuniam mutuo dederis populo meo pauperi, qui tecum est, non eris immanis exactor debiti, nec usuram ei impones.

Si pignoris loco à proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddes ei. Nam uestimentum eius est vnicum tegumentum cutis eius in quo dormit. Si autem clamauerit ad me, ego exaudiam, quia sum misericors.

Dijs non maledices, & principem populi tui non deformabis conuicijs.

Vt igitur Deo non est maledicendum; ita non sunt deformanda organa operum diuinorum.

Plenitudinem tuam & lachrymam tuam sine mora offeres.

Lex Mosi vult officium mutuationis inter ciues gratuitum esse, quia ciuis in communicatione rerum plus obligatus est ciui, quam peregrino aut hosti.

Pignus est res, de qua inter creditorem & debitorem conuenit, vt sit pro debito obligata.

Cicero pro Rabirio perduellionis reo: Magistratum potestas proxime ad deorum immortalium numen accedit.

Plenitudo significat fructus aridos, Lachryma significat fructus liquidos.
Primo-

Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque & ouibus tuis similiter facies. Septem diebus sint cum matre sua, & die octavo offeres eos mihi.

Sitis homines sancti coram me. Carnem laceratam à bestiis in agro non comedetis, sed canibus eam obijcietis.

CAPVT XXIII.

Argumentum.

Hoc caput continet leges partim forenses, partim ceremoniales. Sunt autem leges forenses seu iudiciales in libris Moysi præcepta à Deo tradita de externis actionibus regentibus hanc civilem societatem in diuisione hereditatum, contractibus, iudicijs & poenis. Leges ceremoniales Moysi sunt præcepta à Deo tradita de ritibus externis sacramentorum & sacrificiorum, & priuatorum quorundam exercitiorum in cibo & vestitu, qui instituti sunt, ut essent vincula consociantia hunc ipsum populum in politica Moisaica, & distinguant eum ab omnibus alijs gentibus, & essent nerui publicæ congregationis ad conseruandum ministerium docendi integram,

tegram & incorruptam doctrinam à Deo traditam, videlicet legem & promissionem Messie.

T E X T V S.

NON assentiaris
rumori vano,
nec coniungas ma-
num tuam cum im-
pio, vt sis iniquus
testis.

Vult iudici ita
notam esse verita-
tem, vt sit certus,
nec sequatur tantum
suspiciones, aut in-
certas opiniones.

Non sequaris turbam in malo, nec
dices sententiam de causa confirmatam
errore multitudinis,
vt recedas à iusticia.

Cauendum est ne
decipiamur iudicis
multitudinis, sicut multi in controuersis reli-
gionis sequuntur opiniones vulgi, aut poten-
tum, nec inquirunt certam veritatem.

Pauperem non ornabis in causa sua.
Si occurreris boui inimici tui, aut a-
fino eius erranti, reduces eum ad illum.
Si videris asinum hostis tui onere op-
pressum iacere, caue ne deseras eum,
sed potius tuam rem negliges.

Non peruerteris iudicium pauperis
tui in causa sua. Sis procul remotus à
falsa causa, nec innocentem & iustum
occidas, quia non iustum pronuncio
impium.

Non

Non accipias munera, quia excæcant videntes, & peruertunt causas iustorū.

Peregrino non sis molestus, quia nouis animam peregrini, cum peregrini fueritis in terra Aegypti.

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Sex annis sparges femina in terra tua, & congregabis fruges eius, Septimo anno concedes ei quietem & otium, vt comedant pauperes populi tui, & residuum comedant bestiaæ agri. Idem facies de vinea & oliueto tuo.

Lex de anno septimo.

Sex diebus facies opera tua, & septimo die quiesces, vt quiete fruatur bos tuus & asinus tuus, & aliquid laxamenti habeat filius ancillæ tuæ & peregrinus.

Repetitio legis de Sabbatho.

Omnia quæ dixi vobis custodite, nec nominis deorum alienorū recordemini, nec vlla eorum mentio in sermone vestro fiet.

Seuerissima prohibitio opinionum & cultuum pugnantium cum verbo Dei.

Ter mihi quotannis celebrabis festum, Nam festum infermentati panis obser-

obseruabis. Septem diebus comedes panes fermenti expertes sicut præcepi tibi tempore mensis Abib. Illo enim mense egressus es ex Aegypto. Non uenies in conspectum meum uacuus. Et festum messis primarum frugum, quas in agro conseruisti, & festum collectionis in exitu anni, cum collegeris labores tuos ex agro.

I. Pascha.

II. Pentecoste.

III. Festum tabernaculorum.

Ter quotannis apparebit omne masculinum tuum in conspectu DOMINI Dei. Non sacrificabis unam cum fermento sanguinem sacrificij mei, nec manebit adest solennitatis meæ usque ad matutinum tempus.

Primitias frugum terræ tuæ afferes in domum DOMINI Dei tui, & non coques hœdum in lacte matris suæ.

Ecce ego mitto angelum ante te, ut custodiat te in uia, & introducat te in locum, quem præparauimus. Reuerentiam faciem eius & audias uocem eius, nec irrites eum, quoniam non parcat iniquitati

Promissiones & comminationes aditæ legi.

quitati vestræ, & nomen meum est in illo. Si autem vocem eius audieris, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicorum tuorum & aduersarius aduersariorum tuorum.

Cum igitur angelus meus præcesserit te, & duxerit te ad Amorraum, & Hitthæum, & Pherisæum & Chananæum, Hiuæum atq; Iebusæum, & ego eos deleuero, non ado-

rabis deos illorum, neq; coles eos, nec facta illorum imitaberis, sed idola ipso-

Seuerissime prohibet Deus, ne Ecclesia polluatur vllis contagiis cultus idolorum.

rum euertes & destrues. DOMINO autem Deo vestro seruietis. Tunc benedicet panem tuum & aquas tuas, & ego omnes morbos à te auertam. Non erit abortum edens aut sterilis in terra tua, & numerum dierum tuorum implebo.

Terrorem meum mittam ante te, & omnium populorum ad quos tu ueneris animos debilitabo, & perficiam vt omnes hostes tui terga tibi obuerrant. Et mittam ante te crabrones, qui expellant Hiuæum, Chananæum & Hitthæum coram facie tua.

Non tamen eijciam eum à facie tua

vno anno, ne terra fiat deserta, & bestiarum multitudo contra te augeatur. Paulatim eijciam eum à facie tua donec crescas & terram possideas.

Et ponam terminum tuum à mari rubro vsq; ad mare Palæstinorum, & à deserto vsq; ad fluium. Tradam enim in manus vestras incolas terræ, & expelles eos à facie tua. Non constitues cum eis fœdus, nec cum dijs eorum. Non habitent in terra tua, ne forte ad peccandum te inuident. Si enim colueris deos eorum, erit tibi ea res tendicula.

Termini terræ
promissæ.

CAPVT XXIIII.

Argumentum.

PRÆCIPVVS locus huius capituli est doctrina de discrimine veteris & noui testamenti, quæ alibi copiose traditur. Vetus Testamentum est promissio politie cum obligatione ad seruandam legem per Moysen traditam, quæ politia constituta est, vt in ea conseruaretur promissio de Messia, & ibi Messias exhiberetur, propter quem & semper ibi

per ibi aliqua electorum Ecclesia fuit. Sed novum Testamentum est promissio bonorum æternorum, remissionis peccatorum, Spiritus sancti, iusticia & vita aterna, quæ propter Messiam gratis exhibentur, non propter legem.

T E X T V S.

AD Mosen quoque dixit, Ascende ad **D O M I N V M** tu & Aharon, Nadab & Abihu, & septuaginta seniores Israël, & adorabitis procul. Solus autem Moses propius accedat ad **D O M I N V M**, alij vero non accedant propius, nec populus ascendat cum eo.

Affirmant Ebræi Moyſis institutum, qui septuaginta seniores legit, ut scribitur in capite undecimo Numerorum, mansisse ad omnem posteritatem, idque deinde fuisse collegium doctissimorum hominum, quod nominarunt Sanhedrin, quod pro Græca voce σοφιδειον usurparunt.

Venit itaque Moses, & exposuit populo omnia verba **D O M I N I** & omnia iura, responditeque uniuersus populus una voce, & dixerunt, Omnia verba quæ locutus est **D O M I N V S**, faciemus. Et scripsit Moses omnia verba **D O M I N I**, surgensque

mane ædificauit altare sub monte, & duodecim statuas secundum duodecim tribus Israël, misitq; iuuenes de filijs Israël, vt offerrent holocausta & sacrificia pacifica DOMINO de bobus. Et accepit Moses dimidium sanguinis, & posuit in crateris, & dimidium sanguinis sparsit super altare. Et accipiens librum fœderis legit audiente populo, qui dixerunt, Cuncta quæ locutus est DOMINVS faciemus & obediemus. Tulit quoq; Moses sanguinem, & sparsit super populū dicens, Hic est sanguis fœderis, quod pepigit DOMINVS vobiscum super cunctis sermonibus his.

Vetus testamentum sanguine taurorum & vitulorum sancitum est. Nouum est ob signatum sanguine filii Dei.

Ascenderunt ergo Moses & Aharon Nadab & Abihu, & septuaginta seniores Israël. Et viderunt Deum Israël, eratq; sub pedibus eius quasi opus lapidis Saphirini, & quasi ipsum cœlum cum est clarum. Ad principes autem filiorū Israël non misit manum suam, videruntque Deum & comederunt atq; biberunt.

Dominus non interfecit eos. Et quam viderunt Deum: tamē vixerunt.

Et ait

Et ait D O M I N U S ad Mosen, Ascende ad me in montem, & ibi maneto, & dabo tibi tabulas lapideas & legem atq; præcepta, quæ scripsi, vt doceas eos. Et surrexit Moses & Iosua minister eius, ascendensq; Moses in montem Dei dixit ad seniores, Expectate nos hîc, donec reuertamur ad vos. Ecce Aharon & Hur sunt vobiscum, Qui habuerit causas, accedat ad eos.

Cum igitur ascendisset Moses in montem, operuit nubes montem, & habitauit gloria D O M I N I super montem Sinai, & operuit eum nubes sex diebus, vocauitq; Mosen die septimo ex media nube. Et erat visio gloria D O M I N I quasi ignis consumens in vertice montis coram filiis Israël. Et ingressus est Moses intra nubem, ascenditque in montem, & fuit Moses in monte quadraginta dieb. & quadraginta noctibus.

C A P V T X X V.

Argumentum.

*I N H O C capite duo sunt loci præcipua
observatione digni. P R I O R est allegoria*

N 3

arce

arca fœderis & propitiatorij. Primum enim appellatio arca fœderis significat illum tantum esse populum Dei, cum quo expresso verbo pactum fecit. Deinde in arcam collocatae sunt duae tabulae decalogi, quo significatum est Ecclesiam semper oportere custodem esse librorum prophetarum & apostolicorum, in quibus Deus se patefecit. Tertio arca tegebatur tabula aurea, quae vocabatur propitiatorium. Hac appellatione significatum est Ecclesiam regi aduersus iram Dei mediatore velut umbraculo. Addita est autem promissio de propitiatorio, inde Deum locuturum esse & ibi exauditurum. Nam Deus propter hunc propitiatorem nos recipit, exaudit & saluat. Supra hanc tabulam stabant duo Cherubim alas iungentes & sese contuentes. Hi significant ministerium doctrinae in utroque testamento, & sunt iunctae aë, & facies se mutuo contuentur, ut consensus doctrinae significetur. Postremo vectes & baiuli significant ministros doctores & scholasticos.

ALTER locus est dictum bis repetitum, Fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Hoc dictum monet lectorem de causa finali omnium rituum Leviticorum, qui nihil aliud fuerunt nisi pictura beneficiorum Christi, ut Colossenses 2. & Ebraeos 8. dicitur.

T E X T V S.

Locutusq; est DOMINVS ad Mo-
sen dicens, Loquere ad filios Isra-
el, vt aliquid conferant ad oblationem,
eamq; accipietis ab omnibus, qui liben-
ter & ex animo non

Hilarem datorem
diligit Deus.

grauatim aut coacte
conferunt. Hæc au-
tem est oblatio, quam accipietis ab eis,
aurum & argentum & æs, sericum fla-

uum, purpuram, coc-
cinum, sericum al-
bum, & pilos capra-
rum, pelles arietum
rubore tinctas, &
pelles melium, & li-
gna Sittim, oleum
pro lampade, aro-
mata pro vnguento,
& pro incenso fra-

Hieronymus in
prologo Galeato:
In templo DEI
offert vnusquisque
quod potest. Alii
aurum, alii argen-
tum, offerunt. No-
biscum bene agitur,
si obtulerimus pel-
les & caprarum pi-
los.

grantissimi odoris, lapides Onychi-
nos, & gemmas includendas Ephod &
*rationali.

Faciant quoq; mi-
hi sanctuarium, vt
habitent inter eos,
Sicut tibi ostendam

Ephod vestis te-
gens humeros sa-
cerdotis. Hæc ha-
bebat ab vtroque
humero duos lapi-
des preciosos, qui
ima-

imaginem tabernaculi & omnium vasorum eius, ita facietis.

Facite autem arcam de lignis Sittim, cuius longitudo erit duorum cubitorum & dimidij, latitudo sesquicubitalis, & altitudo sesquicubitalis: operiesq; eam auro puro, intus & foris, & facies super eam coronam auream per circuitum. Fundes quoq; pro ea quatuor circulos aureos, & pones in quatuor eius angulis, ita ut duo circuli sint in vno eius latere, & duo circuli in altero eius latere. Et fac vectes de lignis Sittim, & tege eos auro, & insere eos illis circulis, qui sunt in lateribus arcæ, ut his adminiculis arca gestetur. Semper autem vectes manebunt in circulis, nec vnquam inde eximentur. Et repones in arca testimonium, quod tibi dabo.

Facies quoq; propitiatorium ex auro puro, cuius longitudo sit duorum cubitorum & dimidij, &

bus erant inscripta tribuum nomina.

* Rationale tegebat cor partem rationalem, in quo erant duodecim lapides.

Arca fœderis.

Propitiatorium.

Arca fuit inaurata. Propitiatorium fuit aureum. Ita Ecclesia tegitur iusticia Christi, & ex latitu-

latitudo sesquicubitalis. Facies etiam duos Cherubin ex solido auro in vtraque parte propitiatorij, vt vnus sit in hac parte, alter in illa, atq; ita duo sint Cherubim in duabus partib. propitiatorij. Et Cherubim expandent alas desuper, vt alis suis tegant propitiatoriũ, & facies eorum ita sese mutuo contueantur, vt simul in propitiatorium defixæ sint. Pones autem propitiatorium super arcam, & in arca repones testimonium quod tibi dabo.

Inde testificabor tibi, & loquar tecum, videlicet de propitiatorio inter duos Cherubim, quod arcæ fœderis impositum est, omnia quæ tibi præcepturus sum ad filios Israël.

Facies quoq; mensam ex lignis Sittim, cuius longitudo erit duorum cubitorum, & latitudo vnus cubiti, atq; altitudo sesquicubitalis, & operies eam auro puro, faciesq; ei coronam auream per circuitum, & fimbriam latitudine

men in hac vita est imbecillis & quasi lignea obnoxia morti & aliis miseris.

Hæc promissio ad dita propitiatorio illustratur 2. Paral. 6.

Mensa.

vnus palmi minoris, & coronam auream in ambitu illius fimbriæ. Facies porro in ea quatuor aureos circulos ad quatuor angulos, qui sunt in quatuor pedib. eius. Sub fimbria erunt circuli, vt vectes eis inserantur, quib. mensa gestetur. Et vectes facies ex lignis Sittim, & operies eos auro, vt his adminiculis mensa gestari possit.

Patinas præterea, calices, cantharos & phialas facies ex auro puro, vt sint instrumenta libationis. Et pones super mensam panes facierum coram me semper.

Facies & candelabrum ex auro puro
Candelabrum.
& solido, in quo sint basis, calamus, phialæ, nodi & flores. Sex calami procedent de lateribus eius, tres calami ex vno latere, & tres ex altero latere. Tres phialæ formam amygdali habentes erunt in calamo vno, & totidem erunt in altero, vnâ cum nodis & floribus. Hi sunt sex calami procedentes ex candelabro. Et in candelabro quatuor fient phialæ amygdali formam habentes vnâ cum nodis & floribus suis. Eritque nodus sub duobus calamis, quorum
sex

sex ex candelabro procedunt. Nam & calami & nodi ex ipso procedent, omnia quidem ex puro & solido auro.

Facies quoque lucernas septem, quas
Lucernæ.
in sublimi collocabis, ut è regione luceant. Forcipes eius & vasa in quibus fauillæ extinguntur fiant ex auro puro. Ex talento auri puri facies illud cum vniuersis vasis istis. Et vide ut facias ad imaginem quam in monte vidisti.

CAPVT XXVI.

Argumentum.

QUEM ADMODVM post occupationem terre Chanaan Deus templum edificari iussit, & leges Israëlitis dedit de ritibus sacramentorum & sacrificiorum, ne excogitarent novos cultus: ita peregrinantibus illis ac in deserto vagantibus tabernaculum extrui præcepit, quod facile transferri posset, in quo preces & sacrificia offerrent. Semper autem ad tabernaculum fuerunt classes sacerdotum & leuitarum, non solum ut ibi mactarent pedes, sed multo magis, ut legem populo enarrarent, responderent ambigentibus animis, & dyu-

Et dijudicarent dogmatum controuersias, vbi clare testatur caput 17. in Deuteronomio, quod iubet deferri controuersias ad sacerdotes Leuiticos, & ad locum tabernaculi, & iudicari res non ex arbitrys potentum, sed ex lege diuina. Fuit igitur illud collegium schola seu Academia optime constituta, que quidem vsq; ad Christum annos circiter mille quingentos doctrina diuinae interpret et custos fuit.

T E X T V S.

TAbernaculum vero facies ex serico albo retorto, serico flauo, purpura & coccino, in quibus sint imagunculae singulari arte fabricatae. Longitudo cortinae vnus sit viginti octo cubitorum, & latitudo quatuor cubitorum. Omnes cortinae sint aequales, & quinque sint coniunctae vnà cum alia, & quinque cortinae simili nexu copulabuntur. Facies quoque ansulas ex serico flauo in ora cuiusque cortinae, vbi debet fieri connexio, vt binae in extremitatibus iungantur. Quinquaginta ansulae sint in vnaquaque cortina,

Cortinae hoc loco usurpantur pro velis seu aulæis, seu tapetibus.

tina, vt singulæ singulis colligari possint. Facies etiam quinquaginta fibulas aureas, quib. inter se connecti possint cortinæ, vt fiat tabernaculum.

Facies porro ex pilis caprarum tegumentum, vt sit stragulum tabernaculi constans ex vndecim cortinis. Longitudo cortinæ vnius erit triginta cubitorum, & latitudo quatuor cubitorum, Omnes cortinæ erunt inter se æquales.

Quinq; sibi coaptabis, & sex hac ratione coniunges, vt sextam possis duplicare in aditu tabernaculi. Et facies quinquaginta ansulas in ora vniuscuiusq; cortinæ, vt extremitates copulari possint. Et quinquaginta æneas fibulas facies, easq; ansulis inferes, vt stragulum ex his componatur. Quod vero redundat in cortinis straguli, eius dimidium fines defluere per tabernaculum vtrinque vnius cubiti longitudine, vt redundans sit in lateribus tabernaculi, & vtrunq; latus tegat. Supra hoc stragulum facies tegumentum ex pellibus arietum rubore tinctis, & supremum ex pellibus melium.

Tria stragula seu tegumenta tabernaculi arcebant pluuiam & ardorem.

Facies

Facies quoque tabulas pro tabernaculo de lignis Sittim, quæ erectæ stent. Tabulæ.

Vnius tabulæ longitudo sit decem cubitorum, & latitudo sit sesquicubitalis.

Duas manus habebit vnaquæq; tabula, vt altera alteri coaptari possit. Hoc modo fabricabis omnes tabulas tabernaculi, quarum vi-

Manus metaphorice appellatur duæ partes prominentes a terra relictæ, quæ basibus insertæ tabulam erectam sustinebant.

ginti erunt in parte austrina, & habebunt quadraginta argenteos pedes sibi subiectos, duos videlicet pedes singulæ tabulæ iuxta duas manus. Totidem tabulæ erunt in parte quæ Aquilonem respicit habentes quadraginta pedes argenteos, duos videlicet pedes singulæ tabulæ. In parte vero spectante ad occasum facies sex tabulas, & duas tabulas in angulis tabernaculi, in quibus duo latera iunguntur. Et alterutra ex his duabus tabulis infra quidem per basin, supra vero per circulum tabulæ laterali colligata erit. Erunt igitur octo tabulæ vnâ cum sedecim pedibus argenteis, ita videlicet, vt singulæ tabulæ binos habeant pedes.

Faci-

Facies & vectes Vectes.

ex lignis Sittim,
 quinque pro tabulis tabernaculi in late-
 re vno, & quinque pro tabulis taberna-
 culi in latere altero, & quinque pro ta-
 bulis tabernaculi in angulo occidenta-
 li. Et vectes per medias tabulas sic im-
 mittes, vt pertingant ab vno fine ad
 alium. Operies autem tabulas auro, &
 circulos earum facies aureos, vt eis in-
 ferantur vectes. Ipsos quoque vectes de-
 aurabis. Et eriges tabernaculum ipsum
 iuxta ordinem, quem vidisti in monte.

Facies & velum ex Velum.

serico flauo, purpu-
 ra, coccino & serico albo retorto, in
 quibus sint Cherubim singulari arte
 fabrefacti, ponesque illud super quatuor
 columnas ligni Sittim, deauratas, quæ
 habeant nodos aureos, & quatuor pe-
 des argenteos, & velum fibulis vincies,
 & pones arcam fœderis intra velum,
 quod faciet discrimen inter sanctum
 & inter sanctum san-
 ctorum. Impones
 etiam propiciatori-
 um arcæ fœderis col-
 locatæ in sancto san-

Pompeius capta
 vrbe Hierosolyma
 sanctum sanctorum,
 id est, sacratissimam
 templi partem in-
 gressus, perlustrauit
 etorum.

etorum. Mensam vero extra velum collocabis, & candelabrum è regione mensæ, ita videlicet, vt mensa teneat latus Septentrionale & candelabrum latus austrinum.

ea, quæ solis summis sacerdotibus aspiciere licebat. Sed annis quatuordecim post occupatam urbem Hierosolymâ ad Pelusium oppidum Aegypti interfectus poenam huius prophanationis persoluit.

Facies quoque operimentum pro ostio tabernaculi ex serico flauo, purpura, coccino & serico albo retorto contextum. Facies præterea illi operimento quinque columnas de lignis Sittim, & operies eas auro, & capita earum erunt aurea, fundesque pro eis quinque bases æneas.

CAPVT XXVII.

Argumentum.

SINGVLARI consilio Deus in populo Israël tantum unum esse tabernaculum seu templum voluit, ad quod fierent legitima sacrificia, oblationes & mactationes, & ad quod semper præsto erat summus sacerdos cum aliquo collegio. Hæc ordinatio proderat ad retinendam concordiam doctrine, opinio-
num &

num & cultuum, quia diuersa templa & diuersi pontifices citius peperissent diuersos cultus & diuersas opiniones, sicut postea accidit, quando Ieroboam & alij humana audacia condiderunt nouum templum. Hinc discordia & magni errores orti sunt.

T E X T V S.

Facies & altare delignis Sittim, quod habebit quinque cubitos in longitudine & totidem in latitudine, vt sit quadratum, & tres cubitos altū. * Cornua facies in quatuor angulis eius, & ipsum ære operies. Facies & ollas capaces cineris, palas, pelues, fuscinulas, igniū receptacula, & omnia vasa eius ex ære. Facies quoq; craticulam reti similem ex ære, & quatuor ane-

Altare.

Allegoriam huius loci explicat Epistola ad Ebræos cap. 13. Habemus altare, &c.

Conditor æternus vera est tibi voce rogandus,

Hunc tamen vt places, ara petenda tibi est.

Nulla est grata Deo, nisi Christus filius, ara

Qui luit officio crimina nostra suo. Huic appone manus, huic toto incumbito corde,

Ad patrē nostras perferet ille preces.

*Cornua sunt columnellæ imaginibus ornata.

O os cir-

os circulos in quatuor finibus eius. Sic autem facies craticulam, vt imam partem altaris cingens pertingat vsq; ad medium altare. Facies præterea vectes pro altari ex lignis Sittim ære opertos, quos circulis inferes in utroq; latere altaris, vt his adminiculis gestari possit. Sic autem ex tabulis cauum facies, vt tibi in monte monstratum est.

Facies porro atrium tabernaculi, scilicet velamen ex se-

Atrium tabernaculi.

rico albo retorto, cuius longitudo in latere austrino erit centum cubitorum, & viginti columnas cum totidem basibus æneis, & ænea capitella cum circulis argenteis. Sic in latere Septentrionali sit velamen longitudo centum cubitorum, & viginti columnæ cum totidem basibus æneis, & ænea capitella cum circulis argenteis. In latere vero quod ad Occasum respicit latitudo atrij habebit velamen longitudo quinquaginta cubitorum, & decem columnas cum decem basibus. Deniq; versus Orientem latitudo habebit quinquaginta cubitos. Ha-

Quomodo hic locus intelligendus sit, in vno

in vno latere quindecim cubitos, & tres columnas cum tribus basibus, & in altero latere quindecim cubitos & tres columnas cum tribus basibus.

dicant qui possunt, si tamen possunt probare quæ dicunt, Ego me hunc locum non intelligere confiteor.

In porta vero atrij Porta atrii. sit operimentum viginti cubitorum, contextum ex serico flauo, purpura, coccino, & serico albo retorto. Columnas habebit quatuor cum totidem basibus. Omnes columnæ in ambitu atrij argenteos habebunt circulos, & capitella argentea, & bases æneas. Et longitudo atrij continebit centum cubitos, & latitudo quinquaginta, altitudo quinque ex serico albo retorto, & bases erunt æneæ. Omnia vasa tabernaculi, ad omnes vsus destinata, & omnes eius clauis, & omnes clauis in atrio sint ænei.

Præcipies quoque Oleum lucernæ. filiis Israël, vt afferant tibi oleum de oliua purum & contusum pro luminari, quod semper in sublimi lucerna ardeat, in tabernaculo testimonij extra Libenter gens Iu-
velum

velum quod est iuxta
testimonium. Et pa-
rabunt eam (lucer-
nam) Aharon & fi-
lij eius mane & ve-
speri coram DOMI-
NO. Hic ritus erit
perpetuus ad omnē
posteritatem inter filios Israēl.

daica vsa est appel-
latione testimonii.
Quare saepe genera-
liter pro doctrina
seu pro verbo Dei
certis testimoniis
tradito vsurpatur,
vt Psal. 19. & Psal.
119.

CAPVT XXVIII.

Argumentum.

*SICVT Aharon est sacerdos typicus :
ita Christus vere est summus sacerdos , cui
haec definitio conuenit. Sacerdos est persona,
que promissionem diuinam habet , vt certo
statuere possit se exaudiri , vocata mandato
diuino , vt doceat Euangelium , & oret ac sa-
crificet pro alijs. Haec propriissime & primum
competunt filio Dei , qui promissionem habet,
qua certo scit se exaudiri , & hic filius protulit
arcanum decretum de reconciliatione ex sinu
eterni patris , & semper orat pro nobis , deniq;
sacrificium pro nobis obtulit , suam mortem,
& quidem id sacrificium nobis applicauit .
Ita ceteri sacerdotes doctrinam à Christo tra-
ditam*

ditam populo sine corruptelis proponant, & pro Ecclesia orent, & tanquam victimæ perferant odia, exilia & supplicia propter veram doctrinam.

T E X T V S.

A Ccerfes etiam Ebræos 5. Nemo sumat sibi honorē, Aharon fratrem sed qui vocatur a Deo tanquam Aharon. tuum & filios eius ex filijs Israël, vt sint sacerdotes mei, videlicet Aharon & filios eius, Nadab, Abihu, Eleazar & Ithamar, faciesq; vestes sanctas Aharon fratri tuo, quæ sint pulchræ & magnificæ.

Sanctum significat ipsum Deum, & res quibus se Deus cōmunicat, vel dedicatas vsibus Dei, vt homo conuersus

ad Deum vere templum Dei sanctum dicitur, quia Deus in eo habitat. Templum saxum & vasa dicuntur sancta, quia sunt dedicata vsibus Dei.

Et loqueris cum omnibus qui sapientia excellunt, quos ego impleui spiritu sapientia, vt faciant

Dan. 2. Deus dat sapientiam sapientibus.

vestes Aharon ad sanctificationem, vt sit sacerdos meus. Hæ sunt autem vestes, quas facient, Rationale, Ephod, tala-

talaris, tunica stricta, pileus, & baltheus. Has sanctas vestes facient fratri tuo Aharon & filijs eius, vt sint mei sacerdotes, & accipient aurum, sericum flauum, purpuram, coccinum, & sericum album.

Ephod facient ex Ephod.

auro, serico flauo, purpura, coccino, & serico albo retorto, singulari arte, vt in vtroq; humero sit connexio, & duæ extremitates inter se deuinctæ sint. Et cinctus ipsius supremus eadem arte fabrefactus erit ex auro, serico flauo, purpura, coccino, & serico albo retorto. Sumes autem duos lapides Onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israël, sex nomina in vno, & sex reliqua in altero lapide iuxta ordinem natiuitatis eorum. Arte gemmarij & sculptoris sigillorum sculpes duos illos lapides, & curabis, vt auro includantur, ponesq; eos in vtroq; latere Ephod, vt sint lapides conseruantes memoriam filiorum Israël, & portabit Aharon nomina eorum coram

DOMINO in vtroq; humero suo recordationis causa. Fa-

Vestes sacerdotales erant partim ornamenta conuentus ministerio, cics

cies quoq; bullas aureas, & duas catenulas ex auro puro, quæ habeant duas extremitates, & tamen partes earum inter se implicatæ sint. Has catenulas cū bullis connectes.

partim monumenta Ecclesiæ. Vult enim Deus sacerdotes quærere non sua, sed Ecclesiæ commoda.

Facies quoq; rationale officij eadem arte, qua Ephod, ex auro, serico flauo, purpura, coccino, & serico albo retorto. Quadratum erit & duplicatum longitudine & latitudine palmi maioris, ponensq; in eo quatuor ordines lapidū. In primo ordine sint, Sardius, Topazius & Smaragdus. In altero Carbunculus, Sapphirus & Adamas. In tertio Lyncurius, Achates & Amethystus. In quarto Chrysolithus, Onyx & Iaspis. Auro autem inclusi erunt in singulis ordinibus, & dispositi iuxta nomina duodecim filiorum Israël, & arte gemmariorum sculpti, vnusquisq; suo nomine iuxta duodecim tribus.

Rationale.

Facies quoq; pro rationali catenas ex auro puro, quæ habeant duas extremitates, & tamen partes earum inter se implicatæ sint, & duos annulos aureos in

reos in rationali, quos connectes cum duobus angulis rationalis, & duas catenas aureas illis annulis inferes in duobus angulis rationalis. Sed extremitates duarum catenarum duabus bullis inferes, easq; annectes humeris Ephod vt se mutuo contueantur.

Facies etiam alios duos annulos aureos, eosdemq; reliquis duobus angulis rationalis affiges loco conueniente, vt ad Ephod conuersi sint. Facies præterea alios duos annulos aureos, quos angulis infimis Ephod è regione collocatos affiges, vbi Ephod connectitur, sic tamen vt emineant supra ingeniosum opus Ephod. Et rationale vnâ cum annulis suis sic alligabitur per funiculum flauum ad annulos Ephod, vt ingeniosissimo operi Ephod firmissime adhæreat, nec vnquam rationale ab Ephod diuellî possit.

Et portabit Aharon nomina filiorum Israël in rationali officij super pectus suum, quoties in sanctum ingreditur, perpetuæ recordationis causa coram DOMINO. Et pones in rationali officij Vrim & Thurim, vt sint super

Vrim significat
lucē doctrinæ. Thur-
pectus

pectus Aharonis, mim integritatem.
 quoties veniet in cō- Nam verbum Dei
 spectum DOMINI, recte intelligendum
 & gestabit officium est sine opinionibus
 filiorum Israël in pe- carnalibus.
 ctore suo coram DOMINO semper.

Facies porro tala- Talaris.
 rem inferiorē Ephod
 totam ex serico flauo, in cuius suprema
 parte in medio sit foramen, quod vndi-
 que ambiat fimbria bene compacta ne
 rumpatur. Et in fimbria inferiore faci-
 es mala punica ex serico flauo, purpu-
 ra, coccino, per totum ambitum, & in-
 ter hæc aurea tintinabula per totū am-
 bitum, ita videlicet vt rationem vicissi-
 tudinis efficiant singula tintinabula
 cum singulis malis punicis per totum
 ambitum in fimbria talaris. Hac talari
 erit indutus Aharon quoties officio
 fungetur, vt audiatur sonitus eius quo-
 ties ingreditur in sanctum coram DO-
 MINO & rursus egreditur, ne moriatur.

Facies quoq; lami- Lamina.
 nam ex auro puro
 exculptam, sicut sigilla exculpi solent,
 vt sit sanctitas DOMINI, & affiges eam
 funiculo flauo anteriori parti pilei in
 O 5 fronte

fronte Aharon, vt portet Aharon iniquitatem sanctificatorum, quæ sanctificant filij Israël cunctis oblationibus suis sanctis, & manebit semper in fronte eius ad reconciliandos eos cum DOMINO.

Facies præterea Tunica stricta. tunicam strictam ex serico albo, & pileum ex serico albo, & baltheum opere acupictoris.

Facies deniq; filijs Aharon tunicas, baltheos & mitras, quæ sint pulchræ & magnificæ, & his indues fratrem tuum Aharon & filios eius, Et vnges eos, & manus eorum implebis, & sanctificabis eos, vt sint mei sacerdotes. Facies quoq; eis linea subligacula, vt partes te-

Manum implere est liberaliter conferre omnia quæ pertinent ad ministerii conseruationem.

gendas velent à lumbis vsq; ad femora. His erunt induti Aharon & filij eius, quoties ingrediuntur in tabernaculum testimonij, aut propius ad altare accedunt, vt seruiant in sanctuario, ne portantes iniquitatem suã moriantur. Hic ritus erit perpetuus ipsi & posteris eius.

CAPVT XXIX.

Argumentum.

In hoc capite due sunt dulcissime imagines, una de officio sacerdotum, altera de Christo & de Ecclesia. Voluit enim Deus hos ritus sacrificiorum commonefactiones esse de rebus maioribus. Pectus & hamos sacerdotib. attribuit, non solum quia ea membra, cum plus carnis habeant, & magis thorosa sint, plus cibi suppeditant, sed etiam quia pectus significat sapientiam, hami baiulos. Antecellere autem sacerdotes eruditione & sapientia oportet, & ingens onus gubernationis precipue sustinere. Altera imago Christum & Ecclesiam pingit. Sunt enim tres partes quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio simile. Crematio agni significat mortem Christi. Libatio significat ubiq; in toto mundo credentes illius agni sanguine aspergi per Euangelij predicationem, hoc est, sanctificari, sicut Petrus loquitur, In sanctificationem spiritus, in obedientiam, & asperionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio simile significat fidem, inuocationem & gratiarum actionem in cordibus.

TEXTVS.

Hanc quoq; rem facies eis, cū sanctifica-

&ificaueris eos mih in sacerdotes. Tolle
 iuencum vnum filium bouis, & arietes
 duos immaculatos. Panes quoq; infer-
 mentatos, & placentas fermenti exper-
 tes oleo mixtas, & lagana in fermentata
 vncta oleo, ex farina triticea cuncta fa-
 cies. Ponesq; hæc in calathum vnum, &
 afferes ea in calatho vna cum vitulo &
 duobus arietibus. Et Aharon atq; filios
 eius adduces ad ostiũ tabernaculi testi-
 monij, & lauabis eos aqua. Tollesq; ve-
 stes & Aharon indues tunica stricta, &
 talari, & Ephod, & rationali Ephod, &
 cinges ipsum ingenioso opere quod est
 in Ephod. Impones etiam pileũ capiti
 eius, & sanctam coronam pileo. Tolles
 deniq; oleum vnctionis, quod fundes
 super caput eius, & unges eum. Filios
 quoq; eius adduces, & indues eos stri-
 ctis tunicis. Deinde cinges Aharon &
 filios eius baltheo, & impones eis mi-
 tras, vt habeant sacerdotium ritu per-
 petuo. Implebis etiam manus Aharon
 & filiorum eius, adducesq; iuencum
 ad ostium tabernaculi testimonij, &
 imponent Aharon
 atq; filij eius manus
 suas capiti iuenci,

Ritũs victimarũ
 significauit Christũ.
 Deus æternus pater
 macta-

ma&tabisque iuuen-
cum illū coram D O-
M I N O , iuxta ostium
tabernaculi testimo-
nij. Et partem san-
guinis iuueni po-
nes super cornua al-
taris digito tuo , &
reliquum sanguinem

fundes iuxta basin altaris . Accipies
quoq; vniuersum adipem , qui operit
intestina , & reticulum epatis , & duos
renes & adipem eorum , & cremabis su-
per altare . Carnem vero iuueni &
pellem eius , atq; fi-
mam igne combures
extra castra , quia est
sacrificium pro pec-
cato .

mantur extra castra . Propterea & Iesus vt san-
ctificaret per suum sanguinem populum , extra
portam passus est . Excamus igitur ad eum extra
castra probrum eius portantes . Non enim ha-
bemus hic manentem ciuitatem , sed futuram
inquirimus .

Accipies etiam arietem vnum , cuius
capiti Aharon & filij eius manus suas
imponent , cumq; ma&taueris arietem ,
tolles sanguinem eius , & sparges super
altare

imposuit ei manus ,
id est , delegit eum ,
benedixit ei , vixit
eum , & subiecit si-
bi , ac pressit ingenti
onere ac fecit victi-
mam pro nobis .
Hunc præcipue sig-
nificat hic ritus im-
positionis manuum .

Ebraeos 13. Quo-
rum animalium in-
fertur sanguis pro
peccato in sancta
per pontificem , ho-
rum corpora cre-

altare per circuitū. Ipsum autem arietem secabis in frustra, lotaq; intestina eius ac pedes pones super frustra & caput eius. Deinde incendes totum arietem super altare, vt sit DOMINO holocaustum, odor suauitatis & ignis DOMINI.

Tolles etiam arietem alterum, cuius capiti Aharon atq; filij eius manus suas imponent, cumq; mactaueris arietem, fumes de sanguine eius ponesq; super chartilaginem dextram aurium Aharonis & filiorum eius, & super pollicem manus ipsorum dextrum, & super pollicem pedis eorum dextrum, & sparges sanguinem super altare per circuitum, cumq; tuleris de sanguine qui est super altare & de oleo vnctionis, sparges super Aharon atq; super vestes eius, & super filios eius atq; super vestes filiorum eius, & sanctificabitur ipse & vestimenta eius atq; filij eius & vestimenta filiorum eius.

Tolles quoque de ariete adipem & caudam, & adipem qui operit intestina, & reticulum epatis, &

Cauda Deo cremabatur, vt significaretur ad hunc finem omnes actiones referendas esse, vt Deus celebraretur.

duos

duos renes vnâ cum adipe eorum, & harmum dextrum (est enim aries impletionum) & vnâ crustulam panis, & vnâ placentam oleo mixtam & laganum vnum ex cophyno azymorum, qui est coram DOMINO, poneſq; omnia super manus Aharon & super manus filiorum eius, & ventilabis ea coram DOMINO. Postea accipies ea de manu illorum, & inflammabis super altare in holocaustum, in odorem suauitatis. Est enim ignis DOMINI.

Tolles etiam pectus de ariete impletionum Aharon, idq; ventilabis coram DOMINO, eritq; pars tua. Sanctificabis itaq; pectus ventilationis, & harmû leuationis, quorum illud ventilatum est, hic in altum leuatus, de ariete impletionum Aharon & filiorum eius. Et erit Aharon ac filiorum eius ritu perpetuo à filijs Israël, quia est oblatio leuationis, & oblationes leuationis erunt DOMINI à filijs Israël de pacificis eorum & oblationibus leuationis.

Porro vestes sanctæ, quas habet Aharon, erunt filiorum eius post ipsum, vt in eis vngantur, & impleant manus suas in eis. Septem diebus induet eas
facer-

sacerdos, successor eius, qui de filijs eius est, vt ingrediatur in tabernaculum testimonij, & ministret in sancto.

Tolles autem arietem impletionum & coques carnem eius in loco sancto, & Aharon atq; filij eius comedent carnem arietis, & panes qui sunt in cophino iuxta tabernaculum testimonij, quia propitiatio per ea facta est, ad implendas manus eorum, vt consecrarentur.

Alienus autem non vescetur, quia sancta sunt. Ac si quid reliquum fuerit de carne impletionum aut de panibus vsq; ad matutinum tempus, combures illud residuum igne, & nō comedetur, quia sanctum est.

Sic igitur facies Aharon & filijs eius omnia quæ mandauit tibi. Septem diebus implebis manus illorum, & quotidie mactabis iuuenicum, vt sit hostia pro peccato ad placandum. Et altare mundabis, quando ipsum

Chrysof. Homilia 18. posterioris ad Corinthios: Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem esse eorū, quorum particeps erat sacerdos. Sed nunc non sic, verum omnibus vnum corpus proponitur & poculum vnum.

ipsum expiabis, idque unges ut consecretur. Septem diebus expiabis ipsum & sanctificabis ut sit altare sacratissimum. Omnis qui tetigerit altare sanctus sit.

Hoc est autem quod Iuge sacrificium.
facies super altare.

(Offeres) agnos anniculos duos singulis diebus semper, unum mane, alterum vesperi. Deci-

mam partem triticæ farinae mixtam oleo contuso, quod habeat quartam partem Hin, & vinum ad libandum eadem mensura cum agnovno. Alterum vero agnū offeres vesperi

Decimam, scilicet. Ephraim. Est autem Ephraim medietas Atticus seu tria sata.

Hin continet duodecim Log, id est, 12. sextarios Atticos, seu duos congios.

eadem ritu quo mane obtulisti immolationem & libationem, ut sit odor suavitatis & ignis DOMINO. Hoc erit holocaustum perpetuum in generationibus vestris ante ianuam tabernaculi testimonij coram DOMINO, ubi testificabor vobis & tecum loquar. Ibi testificabor filiis Israël & sanctificabor in gloria mea. Et sanctificabo tabernaculum testimonij unam cum altari, & Aha-

P ron atque

ron atq; filios eius sanctificabo, vt sint mei sacerdotes. Et habitabo inter filios Israël, & ero illorum Deus, vt sciant me esse DOMINVM Deum ipsorum, qui eduxi eos ex Aegypto, vt inter eos habitarem, Ego DOMINVS Deus eorum.

Deus Ecclesiam sic discernit ab aliis creaturis, vt proprie faciat eam sibi templum & domiciliū, & habitet in singulis sanctis.

CAPVT XXX.

Argumentum.

IN hoc capite potissimum obseruetur lex, quæ iubet vt singuli puberes Israelite tabernaculo quotannis soluant dimidium Sicli, id est, didrachmum. Est enim Sicus, autore Iosepho, pondus quatuor drachmarum Atticarum. Ergo dimidium sicli erat didrachmum. Hanc pensionem, quam lex templo attribuit, Romani ademptam templo, suis magistratibus solui iusserunt. Monet autem hec lex Deum velle communi collatione iuuari Ecclesias, vt Euangelij ministerium conseruetur. Sepe autem accidit vt Ecclesie opprimantur seruitute, & eripiantur stipendia doctori-

doctoribus & discipulis, propter peccata eorum, qui doctrinam negligunt.

T E X T V S.

Facies quoque altare suffimentis ad incendendos odores ex lignis Sittim longitudine & latitudine vnus cubiti, vt sit quadratum, & altitudinem habeat duorum cubitorum vnâ cum cornibus. Operies autem ipsam auro puro, & tectum ipsius ac parietes per ambitum, eiusdemq; cornua, & facies ei coronam auream per circuitum, & duos circulos aureos sub corona in vtroq; latere, vt eis inferantur vinctes, quibus gestetur. Facies etiam vinctes ex lignis Sittim, eisdemq; operies auro. Et collocabis illud ante velum, quod pratensum est arcæ fœderis & propitiatorio, quod testimonio impositum est, vnde tibi testificabor. Et incendet super ipsum Aharon preciosos odores singulis dieb. mane, quando lucernas instruit. Eodem modo quan-

Altare suffimentis.

Psalmo 141. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sit sicut sacrificium vespertinum.

do vesperi lucernas
adornat, incendet
odores. Hæc erit per-
petua fumigatio co-

Apocal. 5. Phialæ
aureæ plenæ odora-
mentorū sunt ora-
tiones sanctorum.

ram DOMINO in generationibus ve-
stris. Non facietis in eo suffitum alien-
num, nec holocaustum, aut oblatio-
nem, nec libationem in eo libabitis. Et

semel quotannis pro
pitiatiōē faciet A-
haron super cornua
eius de sanguine ho-
stia pro peccato ad
placandum. Talis
propitiatio semel fi-
at quotannis in ge-
nerationib. vestris.

Sacrificia propi-
ciatoria in lege sic
vocabantur, quia ty-
pi erant illius victi-
mæ, quæ Deo satis-
factura erat pro ge-
nere humano, &
placatura iram Dei
aduersus peccata ge-
neris humani.

Ea enim DOMINO sanctissima est.

Et locutus est DOMINVS ad Moſen
dicens, Si numeraueris capita filiorum
Israël, dabit vnusquisque DOMINO
propitiatiōem animæ suæ, ne plaga eis
accidat cum numeraueris eos. Dabit
autem vnusquisq; qui est in numero di-
midium sici, iuxta
siculum sanctuarij, qui
valet viginti * Gera.
Dimidium sici erit

Certū est siculum
continere quatuor
drachmas. Ergo di-
midium sici erat
leuatio

leuatio **D O M I N I**. didrachmum, id est,
 Omnis qui est in nu- quarta fere pars au-
 mero à viginti annis rei Rhenani.
 & supra, dabit leua- * Gera valet fere
 tionem **D O M I N O**. tribus numulis My-
 forum.

Dives non plus dabit, & pauper nihil
 imminuet de dimidio ficli, quod datur
D O M I N O tanquam leuatio, vt sit pro-
 pitius animabus vestris. Accipies au-
 tem hanc pecuniam propitiationum à
 filijs Israël & conferes eam ad cultum
 tabernaculi testimonij, vt sit monimen-
 tum eorum coram **D O M I N O**, quod ve-
 lit propitius esse animabus vestris.

Et locutus est **D O** Labrum æneum.
M I N V S ad Mosen,

dicens, Facies & labrum æneum cum
 basi ænea ad lauandum, idq; pones in-
 ter tabernaculum testimonij & altare,
 & infundes in ipsum aquam, vt inde
 Aharon & filij eius lauent manus suas
 & pedes suos, quoties ingrediuntur in
 tabernaculum testimonij, aut accessuri
 sunt ad altare, vt seruiant adolendo
 ignem **D O M I N I**, ne moriantur. Hic
 ritus erit perpetuus ipsi & semini eius
 in generationibus suis.

Et locutus est **D O M I N V S** ad Mosen
 P 3 dicens,

dicens, Sume tibi a-
romata preciosa, myr-
rhæ purissimæ quingentos (siclos) &
dimidium cinnamomi aromatici vide-
licet ducentos quinquaginta, & calami
aromatici ducentos quinquaginta, &
casia quingentos iuxta siclum sanctua-
rij, & Hin olei oliuarum. Et facies in-
de vnguentum sanctum artificio, quod
exercent pharmacopæi.

Hoc vnguento vnges tabernaculum
testimonij & arcam fœderis. Mensam
quoq; & omnia vasa eius, candelabrum
& vasa eius, & altare incensi. Præterea
altare holocausti, vnâ cum omnibus
vasis eius, & labrum vnâ cum basi eius.
Et sic sanctificabis ea, vt sint sacratissi-
ma, omnis qui ea tetigerit sit sanctus.
Vnges etiam Aharon & filios eius, &
sanctificabis eos, vt sint mei sacerdotes.
Et ad filios Israël loqueris dicens: Hoc
oleum erit mihi vnguentum sanctum in
posteritate vestra. Super carnem ho-
minis non effundetur, neq; huic simile
facies, quia est sanctum. Ideo erit vo-
bis sanctum. Quisquis simile fecerit,
aut alteri ex eo dederit, exterminabi-
tur de populo suo.

Et ait

Et ait **DOMINVS** Incensum.
 ad Moysen, Sume tibi aromata, Balsamum, Stacten, Galbanum & thus purum, eodem pondere & mensura, & inde Aequalitas Arithmetica.
 facies incensum ar-
 tificio quod pharmacopaei exercent, permixtum, vt sit purum & sanctum, & rediges ipsum in puluerem, & pones coram testimonio in tabernaculo testimonij, vbi testificabor tibi, sanctum sanctorum erit vobis. Huic incenso simile nullum facietis vobis, sed erit tibi sanctum **DOMINI**. Quisquis simile fecerit, vt inde suffitum excitet, exterminabitur de populo suo.

CAPVT XXXI.

Argumentum.

PRIOR locus huius capituli testatur heroica ingenia diuinitus excitari ad res magnas gerendas in Ecclesia vel Republica. Nemo enim potest sibi quicquam sumere nisi sit ei datum desuper, vt Baptista verissime dixit. **ALTER** locus est repetitio legis de Sabbato, qua comprehenditur totum ministerium.

rium. Nam Sabbatum cum sit dies constituta ad hac officia, vt publice proponatur vox doctrinae, & publicis ceremonijs commonefiant homines, & populus conueniat ad discendum, & ad communem inuocationem, praecipua ceremonia est, & neruus totius ministerij. Ideo comprehendere hoc mandato de Sabbato totum ministerium Ecclesiae sciamus, quod est foedus perpetuum inter Deum & Ecclesiam.

T E X T V S.

ET locutus est I.
DOMINVS ad
 Mosen dicens, Ecce nominatim vocaui Bezaleel filium Uri, filij Hur de tribu Iuda, & impleui eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia & cognitione & omni artificio, vt possit ingeniose formare aurum, argentum & aes, & gemmas vera ratione exculpere & includere, & singulari industria tractare ligna ad fabricationem omnium operum. Et ecce ego adiunxi ei Ahaliab filium Ahisamach de tribu Dan. Et dedi omnibus ingenio praestantibus sapientiam, vt faciant

Dan. 2. Deus dat sapientiam & fortitudinem.

omnia

omnia quæ præcepi tibi, videlicet tabernaculū testimonij, arcam fœderis, propitiatoriū quod ei impositum est, & cuncta vasa tabernaculi. Mensam quoque & vasa eius, candelabrum purum cum omnibus vasibus eius, & altare incensi, præterea altare holocausti & omnia vasa eius & labrum cum basi sua, vestimenta ministrii & vestimenta sancta sacerdotis Aharon, & vestimenta filiorum eius destinata sacerdotio. Postremo oleum vntionis & incensum aromaticum sacrū. Omnia quæ mandavi tibi facient.

Congeries vasorum tabernaculi.

Et locutus est D o I I.

MINVS ad Mosen dicens, Et tu loquere ad filios Israëli dicens, Obseruate sabbatum meum, quia est signum inter me & vos in generationibus vestris, vt sciatis me esse D O M I N U M sanctificantem vos. Custodietis igitur Sabbatum, cum vobis sanctum sit. Violans ipsum morte morietur. Qui enim fecerit in eo opus, illius anima exterminabitur de populo suo. Sex diebus suscipietur

Opus, scil. impediens ministerium.

pietur labor, At septimo die est Sabbathum, sancta quies DOMINI. Omnis qui fecerit opus die Sabbati, morte morietur. Custodiant igitur filij Israëli Sabbathum, vt etiam posterij eorum obseruent Sabbathum fœdere perpetuo. Est enim signum perpetuum inter me & inter filios Israëli, quoniam sex diebus fecit DOMINVS cœlum & terram, & die septimo quieuit & quasi recreatus est.

Dedit autem DOMINVS Moyfi, postquam cessauit loqui cum eo in monte Sinai, duas tabulas testimonij, tabulas lapideas scriptas digito Dei.

Dux sunt tabulae Moyfi, quia duplex est vita, Spiritualis & politica. Opus est igitur vtroque genere operum, cultibus qui immediate agunt cum Deo, & politicis officiis.

CAPVT XXXII.

Argumentum.

IN omnibus hominibus inest hoc malum, quod vagantur, nec volunt ad Deum sic alligari, sicut ipse se patefecit, sed volunt libere fingere de Deo quidlibet, & ludere opinionibus. Aliter ludunt Epicurei, aliter Stoici, aliter

aliter idolorum inuentores, aliter heretici. Denique malum hoc profundius est & maius quam ut explicari possit. Hoc arcanum malum pingit & accusat Moyses in cap. 32. Exodi, cum populus excusso Deo sinxisset vitulum. Nam & tunc vagabunde mentes sinxerunt sibi Deum, reiecto cultu & verbo diuinitus tradito. Sic enim inquit textus, Vidit Moyses quod populus liberatus esset, quia Abaron liberauerat eos sistens eos ad ignominiam, id est, Vidit Moyses iam vagari populum sine Deo, sicut vaga'antur gentes. Ludunt Thebani fingentes Bacchum, ludunt Attici fingentes Cererem, ludunt Lampsaceni fingentes Priapum. Hanc libertatem vel potius licentiam ait textus ignominiam esse, quia est contumelia aduersus Deum, & summa miseria generis humani. Nihil enim tristius est quam hominem viuere sine Deo, sine praesidio Dei, sine inuocatione vera. Sed cur hoc tantum malum accersunt sibi homines? Abaron permittit fabricationem vituli ut populum sistat, id est, insecit religionem ad sistendum tumultum, ut nunc reges attemperant religionem ad splendorem aularum suarum. Huius mali magnitudo agnoscenda est, ut intelligamus quantum beneficium sit, quod Deus ipse sese certa voce, certis testimonijs

monijs & miraculis, denique & filio misso patefecit. Sciamus etiam nos debere alligatos esse ad verbum Dei nobis traditum, nec ab eo discedendum esse.

T E X T V S.

ET videns populus quod moram faceret Moses descendendi de monte, congregatus est aduersus Aharon & dixit ad eum, Surge, fac nobis deos qui nos antecedant. Nescimus enim quid acciderit huic viro Moyfi qui nos eduxit ex Aegypto. Et dixit ad eos Aharon, Auellite ornamenta aurea ab auribus vxorū vestrorum, filiorū vestrorum & filiarum vestrarum, & afferte ad me. Et auulsit vn-

uersus populus ornamenta aurea quae habebat in auribus suis & attulerunt ea ad Aharon. Et sumens de manu eorum, delineauit illud (aurum) stylo, & fabri-

Otiosus exercitus est similis incendio.

Prouerb. 29. Cesante prophetia populus licentiam sibi sumit.

Videtur Aharon difficilia praecipere voluisse, vt hoc modo eos ab illa intentione reuocaret, Augustinus in Q. super Exod.

& fabricauit inde vitulum fufum. Et dixerunt, Iſti ſunt dii tui o Iſraël, qui te eduxerunt ex Aegypto. Hoc cum vidiffet Aharon, ædificauit altare coram eo, & præconium fieri iuſſit, Feſtū D O M I N I cras eſt. Et poſt die mane ſurgentes, obtulerunt holocauſta & hoſtias pacificas. Et ſedit populus manducare & bibere & ſurrexit ludere.

maiore audacia fingunt opiniones de Deo, vt ſæpe accidit in Eccleſia. Somaſatenus, Arius & ſimiles, cum in magna ſecuritate viuerent, nouas opiniones petulanter excogitarunt.

Locutus eſt autem D O M I N V S ad Moſen, Vade, deſcende, quia populus tuus quem eduxiſti ex Aegypto atrociter deliquit. Cito diſceſſerunt à via, quam præcepit eis.

fecerunt enim ſibi humani.

vitulum

Non dubium eſt populum Iſraël imitatione Aegyptiorū fabricaſſe vitulum, quia Aegyptii coluerunt Apin ſpecie tauri propter agriculturam. Et ſæpe homines ad viſitata idola relabuntur. Præcipue vero hic conſideretur, quanta ſit hominum miſeria, quod poſt tanta miracula populus tamen recipit idoli cultum, quem ſciebat a Deo damnatum eſſe, & quod Aharon aſſentitur.

In otio & luxu homines frigidius inuocant Deum, &

vitulum fufum, & adorauerunt ipfum,
& sacrificauerunt ei dicentes, Ifti funt
dij tui Ifraël qui te eduxerunt ex terra
Aegypti. Et ait **DOMINVS** ad Mofen,
video hunc populum effe duræ cervicis,
Et nunc fine me, vt
ardeat ira mea con-
tra eos & deuoret
eos, Te autem faci-
am in gentem ma-
gnam.

Moyfes autem o-
rabat **DOMINVM**
Deum fuum dicens:
Cur **DOMINE** exar-
defcit ira tua contra
populum tuū quem
eduxifti ex Aegypto
magno robore & manu forti? Quare
dicent Aegyptij, Ad calamitatem e-
duxit eos, vt inter-
ficeret eos in monti-
bus, & deleret de
terra, Remitte ar-
dorem iræ tuæ, & propitiū esto iniqui-
tati populi tui. Recordare Abraham,
Iaac & Ifraël seruo-
rum tuorum, quibus

Tria funt genera
delictorum, propter
quæ præcipue Deus
euertit Respublicas
& regna, Idolatria,
tyrannis, & libidi-
nes.

Pfal. 106. Et di-
xit vt disperderet e-
os, fi non Moyfes
electus eius fteriffet
in contractione in
conſpectu eius, vt
auerteret iram eius
ne perderet.

Cauſa finalis.
Habeto rationē glo-
riæ tuæ & refuta
blasphemos.

Cauſa impulſiua.
Sis memor promiſ-
iuraſti

iurasti per te-
 ipsum dicens, Multi-
 plicabo semen ve-
 strum sicut stellas cœli, & vniuersam
 terram hanc, de qua locutus sum dabo
 femini vestro, vt possideant eam perpe-
 tuo. Placatus est itaq; **DOMINVS** ne
 faceret malum quod populo suo de-
 nunciauerat.

Et vertens se Moses descendit de
 monte habens in manu sua duas testi-
 monij tabulas, quæ erant in vtraq; su-
 perficie literis notatæ. Nam Deus ipse
 eas fecerat, eisq; scripturâ insculperat.
 Audiens autem Iosua vocē populi iubi-
 lantis ait ad Mosen, vox militaris est in
 castris. Et respōdit, Non sunt mutue vo-
 ces fortiter pugnantium & clade affecto-
 rum, sed vocem cantantium ego audio.

Cum igitur propius accessisset ad ca-
 stra & vidisset vitulum & choream, ira
 inflammatus Moses eiecit ex manu sua
 tabulas, easdemque confregit in ima
 parte montis.

Cum tabulæ de-
 calogi dotalium instrumentorum formam ha-
 berent, sponsa vero in ipso limine thalami nu-
 ptialis ad committendum adulteriū declinasset,
 iure profecto dotales literas effregit, Theodo-
 rust. 68. in Exod. Et ar-

Et arreptum vitulum, quem fabricauerant, igne combussit & in puluerem redegit, quem sparsit in aquam, & hac potauit filios Israël. Et ait Moses ad Aharon: Quid fecit tibi hic populus, vt induceres super eum tam grande peccatum. Et respondit Aharon, Non concipiat flammæ iræ dominus meus, Tu scis hunc populum malum esse. Cōfessio peccati. Dixerunt enim ad me, Fac nobis deos qui præcedant nos, quia nescimus quid acciderit isti viro Moyfi, qui nos eduxit ex Aegypto. Et dixi ad eos, qui aurum habet, id auellat & mihi tradat, quod cum coniecissem in ignem, hic vitulus extitit.

Cum igitur vidisset Moses, quod populus liberatus esset, quia Aharon liberauerat eos sistens eos ad ignominiam, stans in porta castrorum dixit, **QUI DOMINI** est ad me (veniat) & congregati sunt ad eum omnes filij Leui, quibus ait, Sic dicit **DOMINVS** Deus Israël, Accingat vnusquisq; gladium suum super femur suum, & ite ac redite à porta ad portam castrorum, & occidat quisq; fratrem, amicum & propinquum

quum suum. Fecerunt autem filij Leui iuxta verbum Moyfi, & ceciderunt de populo in die illa quasi tria millia virorum. Et ait Mo-

*Pœna idolatriæ,
1. Cor. 10.*

ses, Implete manus vestras hodie DOMINO, vnusquisq; pro filio suo & pro fratre suo, vt detur vobis hodie benedictio.

Altero die dixit Moses ad populum, vos contaminati estis peccato magno. Nunc ergo ascendam ad DOMINUM, si forte possim eum flectere ad condonationem vestri delicti. Reuersus ergo Moses ad DOMINUM, Obsecro, inquit, Contaminauit se hic populus magno peccato, quia fecerunt sibi deos aureos. Nunc ergo dimitte peccatum eorum. Sin aliter, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit DOMINVS, Quid? Qui aduersus me delique-

Exemplum amoris ardentis erga Ecclesiam. Sic Paulus Rom. 9. optat fieri anathema pro fratribus.

rit, hunc delebo de libro meo, Tu autem vade & duc populum istum in eum (locum) de quo dixi tibi. Ecce angelus meus præcedet te. Ego visitabo peccatum eo-

Q

tum eo-

tum eorum, quando venerit tempus visitationis mex. Hoc modo puniuit DOMINVS populum propter fabricationem vituli, quem fecerat Aharon.

Quod differtur non auferitur.

CAPVT XXXIII.

Argumentum.

CUM Deus iusta ira aduersus populum Israëli propter idolatriam commotus, negaret se populo præiturum esse per desertum, & tanquam abiecta eius cura, iam Mosi omnem gubernationem commendaret, ac promitteret se illi additurum esse angelum, qui esset dux populi, nec amplius cum populo, sed tantum cum Mose loqueretur, Moses ardentissima precatatione usus est inquiens, Ostende mihi gloriam tuam. Hanc admirandam historiam, qua nulla abstrusior est in toto Mose, quidam sic exponunt. Petit Moses ut Deus præmonstret cursum totius huius gubernationis populi. Deus vero respondet, nolle se cerni faciem, id est, consilia sua ante finem consummate Ecclesie, sed videre nos posteriora, id est, in consummatione visuros esse gloriam. Interim latere Ecclesiam in foramine petre, id est, in

est, in presenti statu subiectam cruci, & tamen regi eam manu Dei. Hac sententia gratissimam consolationem nobis proponit, quia testatur Ecclesiam nunc regi manu Dei, & postea glorificandam esse, latere autem in foramine petre, id est, in presenti statu inimicam petre Christo.

Alij vero, inter quos est Augustinus enarrans Psalmum 138. & in questionibus super Exodum, intelligunt Mosén sustinere personam sui populi, & hanc interpretationem tradunt. Petit Moses conspectum filij Dei, qui est splendor glorie aeterni patris. Pater vero respondet, Ego transire faciam coram te, id est, coram populo tuo omne bonum meum. Nam in Christo sunt omnes thesauri sapientie, & in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis $\sigma\omega\mu\alpha\tau\iota\kappa\omega\varsigma$. Ipse etiam filius affirmat se assumpta natura humana fore ministrum & doctorem huius populi, Predicabo, inquit, in nomine Domini coram te, & quale genus doctrine allaturus sit his verbis ostendit. Miserebor cuiuscunq; me miseret, ac miserabor quemcunq; commiserabor, id est, docebo Euangelium, quod excludit omnium hominum dignitatem, & affirmat credentes gratis recipi per solam misericordiam propter mediatorum. Sed faciem meam videre non poteris,

teris, scilicet in hac vita mortali. Nam in
 vita eterna omnes electi fruuntur clarissimo
 conspectu Dei. Interea seruabit Deus hanc
 politiam innixam petrae, donec transferit
 Christus de mundo ad patrem. Post hunc
 vero transitum delebitur politia Mosaica,
 & Ecclesia collecta ex Iudeis & gentibus vi-
 debit posteriora Christi, id est, in verbo ag-
 noscet eum, visura faciem tunc cum glorifica-
 bitur in fine.

T E X T V S.

Locutusque est DOMINVS ad Mo-
 sen, Age ascende hinc tu & po-
 pulus quem eduxisti ex Aegypto, in
 terram quam iuraui Abraham, Isaac &
 Iacob dicens, Semini tuo dabo eam, &
 mittam ante te angelum, & eijciam
 Chananæum, Amorræum, Hittæum,
 Pherisæum, Hiuæum atque Iebusæum, in
 terram fluentem lacte & melle. Non
 enim ascendam tecum, quia tu es po-
 pulus duræ cervicis, ne forte deuorem
 te in via. Audiens autem populus ver-
 bum hoc malum lu-
 xit, nec quisquam
 gestabat ornamenta
 sua.

Idem nobis in
 publicis Ecclesiæ pe-
 ricolis faciendum
 est.

Et di-

Et dixit **DOMINVS** ad Moſen, Dic ad filios Iſraël, vos eſtis populus duræ cervicis. Faciam aliquando in te ſubitam impreſſionem & delebo te. Nunc ergo depone ornamenta tua, vt ſciam quid faciam tibi. Et depoſuerunt filij Iſraël ornamenta ſua iuxta montem Horeb.

Et Moſes tollens tabernaculum tendit extra caſtra, & quidem procul à caſtris, & appellavit ipſum tabernaculum testimoniij. Et omnis qui volebat interrogare **DOMINVM**, egrediebatur ad tabernaculum testimoniij extra caſtra. Cumq; egrederetur Moſes ad tabernaculum, ſurgebat vniuerſus populus, & ſinguli ſtabant in oſtio tabernaculi ſui & reſpiciebant tergum Moſi donec ingrederetur tabernaculum. Ac quoties veniebat Moſes in tabernaculum, descendeſcit columna nubis, & ſtans in oſtio tabernaculi, loquebatur cum Moſe. Et vidit vniuerſus populus columnam nubis ſtantem in oſtio tabernaculi, & ſurgentes adorauerunt ſinguli in oſtio tabernaculi ſui. Loquebatur autem **DOMINVS** cum Moſe facie ad faciem, ſicut

Facie, id eſt, colloqui-

loquitur homo cum amico suo.

Quoties autē redibat in castra, minister eius Iosua filius Nun iuuenis nō discedebat à tabernaculo.

ram & clara voce, non obscura specie, vel somnio, sicut eadem sententia repetita est in Numeris cap. 12. vbi his verbis vtitur, Ore ad os ei loquar.

Dixit autem Moses ad DOMINVM, Ecce tu dicis ad me, duc populum istū, & non indicas mihi quem missurus sis mecum, cum quidem dixeris, Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Si ergo inueni gratiam coram te, ostende quāso mihi viam tuam, vt cognoscam te, & gratiam coram te inueniam. Et vide quod populus iste sit populus tuus. Et ait, Facies mea ibit, qua te dirigam. Ipse vero dixit ad eum, Si facies tua non ibit, non educas nos de loco isto. In quo e-

Petit Moses, vt Deus ipse assit suæ gubernationi, quia certe gubernatio sine Deo infœlix est.

nim cognoscetur me & populum tuum inuenisse gratiam coram te, nisi in hoc, si nobiscum eas? vt ego & populus tuus simus admirationi omnibus populis, qui orbem terræ incolunt. Dixit autem

autem **DOMINVS** ad Moſen, Quod iam locutus es, id quoq; faciã. Inueniſti enim gratiam coram me, & noui te ex nomine.

Ille vero dixit: Oſtende mihi gloriam tuam. Et dixit: Ego transire faciã omne bonum meum coram te, & prædicabo in nomine **DOMINI**, & miſerebor cuiuscunq; me miſeret, & miſerabor quemcunq; commiserabor. Sed faciem meam, inquit, videre non poteris, Nemo enim faciem meam videre poteſt ac viuere. Et dixit **DOMINVS**, Ecce locus eſt iuxta me, ubi conſiſtes in petra. Et cum tranſierit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam te manu mea donec tranſiero. Et cum abſtulerò manũ meam, videbis poſteriora mea, Sed faciem meam videre nõ poteris.

Auguſt. in quaſt. ſuper Exod. Ille intelligitur loqui & dicere, Donec tranſiero, de quo dicit Euangelium: Cum veniſſet hora, vt tranſiret Ieſus de

hoc mundo ad patrem. Hæc itaque magna omnino prophetia eſt. Ipſe enim ante omnes ſanctos tranſiit ad patrem de hoc ſeculo parare illis mansiones regni cœlorum, quas dabit eis in reſurrectione mortuorum, quoniam tranſiturus ante omnes primogenitus a mortuis factus eſt.

CAPVT XXXIIII.

Argumentum.

VERISSIME dixit Augustinus e-
 narrans Psalmum 90. Moses non tantum
 est minister veteris, sed etiam propheta noui
 testamenti. Huius asseuerationis illustre ex-
 emplum in hoc capite proponitur. Nam prior
 pars continet narrationem de descensu filij
 Dei in nube, qui stans iuxta Mosē specimen
 edit eius doctrine, quam postea assumpta na-
 tura humana illustrauit. Summa autem con-
 cionis hæc est: Sicut lex per Mosē data
 est, Ita gratia & veritas per Christum facta
 est. Nam pater placatus obedientia filij gra-
 tis remittit peccata, delicta & preuaricatio-
 nes. Aspernantur hæc homines profani, sed
 nos in Ecclesia non aspernemur filium Dei.
 Hunc unum sciamus constitutum esse propi-
 ciatorem, nec ullam esse sapientiam & iustici-
 am humanam anteferendam huic mediatori.
 Altera pars est precatio, qua petit Mosēs,
 vt ipse Dominus sit dux populi, & ambulet
 coram eo, nec deserat, sed sibi seruet eum tan-
 quam hereditatem. De hac precatioe re-
 spondet Dominus se facturum quod petijt, &
 editurum miranda opera, & vt ipso euentu
 decla-

declaret populum in gratiam receptum esse, instaurat initium cum ipso fœdus, scriptis etiam denuo tabulis Decalogi, & breui repetitione colligit in summam reliquas leges, & ritus seruandos in hac politia.

T E X T V S.

ET ait **D O M I N V S** ad Mosen, Sculpe tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribe super eas verba, quæ fuerunt in tabulis prioribus, quas fregisti. Et esto paratus mane, vt ascendas mane in montem Sinai, & stes ibi mecum in fastigio montis. Nemo ascendat tecum, nec quisquam conspiciatur in toto monte, nec oves aut boues pascantur in vicinia huius montis. Sculpfit igitur duas tabulas lapideas instar priorum, & surgens Moses mane ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei **D O M I N V S**, & gestauit manu sua duas tabulas lapideas.

Et descendit **D O M I N V S** in nube, & stetit iuxta Mosen & prædicauit in nomine **D O M I N I**, & transiit coram eo & clamauit, Dominator

Historia admiranda.

nator **DOMINE** Deus , miserator & clemens , lentus ira , & multæ bonitatis & verax , qui custodis misericordiam in mille generationes , & remittis peccata , delicta & præuaricationes , & coram quo nemo est innocens , visitans peccata patrum in filijs & posteris vsq; in tertiam & quartam generationem.

Etiam si quis humano iudicio argui non potest , tamen tu potes eum accusare.

Et festinans Moses inclinauit se ad terram & adorauit , dixitque , Si inueni gratiam coram te **DOMINE** , eat queso **DOMINVS** meus nobiscum , populus enim duræ cervicis est , & propitius sis iniquitati nostræ & peccato nostro , & sinas nos esse tuã hæreditatem. **Qui** ait, Ecce ego constitutam fœdus coram toto populo tuo , & faciã mirabilia , quæ non sunt creata in vniuersa terra atq; in omnibus nationibus , & videbit om-

Precatio Moyfi.

Ecclesia est æterna hæreditas filii Dei, Pſal. 2. & 16.

Gloria veteris testamenti est legis promulgatio, & constitutio certæ politix, & multæ admirandæ victoriæ incurrentes in oculos plurimarum gentium po-

nis populus in cuius medio tu es, opus DOMINI. Erit enim mirabile, quod ego tecum faciam.

um, quæ proderant vniuersæ multitudi- ni, sanctis & non sanctis.

Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur & ego operor.

Custodi quæ hodie tibi præcipio.

Ecce ego eijciam coram te Amorræum, Chananæum, Hitthæum, Pherisæum, Hiuæum & Iebusæum. Caue ne constituas fœdus cum incolis terræ, in quam ingredieris, ne fiat tibi tendicula

1. Cor. 10. Fugite idola.

in medio tui, sed altaria eorum euertis, & statuas illorum confringetis, & lucos eorundem succidetes, nec adorabis Deum alienum, Nam DOMINVS appellatur Zelotes, quia est Deus zelotes, Ne forte si inieris fœdus cum incolis terræ, & illi fornicati fuerint

Fœdera cum impiis fugienda.

post deos suos, & sacrificauerint dijs suis, vocent te & comedas de sacrificio eorum, & accipias de filiabus eorum filijs tuis, & fornicentur filiæ eorum post deos suos, faciantq; fornicari filios tuos post deos suos.

Deos

Deos fusos non facies tibi. Festum infermentati panis obseruabis. Septem diebus comedes panes fermenti expectes, sicut præcepi tibi tempore mensis Abib. Nam mense Abib egressus es ex Aegypto.

Repetitio quarundam legum, de quibus supra dictum est.

Omne quod aperit matricem meum est, Quicquid masculinum erit in pecore tuo aperiens matricem, siue sit bos, siue ouis. Primogenitum autem asini agno redimes, quod si non redemeris, franges ipsi ceruicem. Omne primogenitum filiorum tuorum redimes, ne quisquam coram me appareat vacuus.

Lex de primogenitis.

Sex diebus laborem sustinebis. Septimo die cessabis tam ab agricultura quam à messe. Festum hebdomadam celebrabis cum primitijs messis triticeæ, & festum collectionis in exitu anni.

Tribus vicibus quotannis conspicietur omne masculinum tuum coram dominatore, DOMINŌ, Deo Israël. Cum deleuero gentes coram te & amplificauero

Mysterium trinitatis. Non enim frustra nec otiose nomen Dei ter repetitur.

fines

fines tuos, nemo appetet terram tuam, quia tribus vicibus quotannis ascendis vt conspiciaris coram DOMINO Deo tuo.

Non offeres super fermentum sanguinem sacrificij mei, nec pernoctabit vsque ad auroram sacrificium festi paschalis.

Primitias primarum frugum agrui afferes in domum DOMINI Dei tui, & non coques hædum in lacte matris suæ.

Et dixit DOMINVS ad Mosen, Scribe tibi verba hæc, quia iuxta formulam horum verborum constitui fœdus tecum & cum Israël. Et commorabatur ibi cum DOMINO

quadraginta dies & quadraginta noctes,

& non comedit panem neq; bibit aquam, & inscripsit tabulis verba fœderis, decem verba.

Cum autem descenderet Moses de monte Sinai, habebat duas tabulas testimonij in manu sua, nec sciebat cu-

Ieiunium miraculosum.

Mosi facies sparsit fulgorem, vt aspici a populo non posset, ac propterea cum loqueretur ad populum, texit facie velamine, quod tem fa-

tem faciei suæ fulgere, quia locutus fuerat cum eo. Vi-

tamē ingrediens ad Dominū, & loquens cum eo amouit.

dentes igitur Aharon & omnes filij Israēl fulgorem cutis in facie ipsius, non ausi fuerunt propius ad eum accedere. Et cum vocasset eos Moses, conuersi sunt ad eum Aharon & omnes duces congregationis, & locutus est Moses ad eos. Postea etiam accesserunt omnes filij Israēl, & præcepit eis omnia, quæ locutus fuerat DOMINVS cum eo in monte Sinai. Ac quoties locutus est Moses cum eis, posuit velamen super faciem suam. Et rursus ingrediens Moses in conspectum DOMINI vt loqueretur cum eo, remouit velamen donec egrederetur, & egressus loquebatur cum filiis Israēl, quæ in mandatis habebat. Cum igitur viderent filij Israēl, quod fulgeret cutis in facie Mosis, iterum textit velamine faciem suam donec ingrederetur ad colloquium Dei.

Huius historie significationē 2. Cor. 3. Paulus exponit. Populus intuetur faciem Mosis velatam, id est, legis externa opera vt cunque audit & imitatur, & hæc imitatio est iusticia politica & Pharisæica, sed fulgorem Moyfi ferre natura

tura hominum non potest, id est, iudicium & iram Dei aduersus peccatum, qua describitur lege Dei, nequaquam potest natura hominum tolerare. Quod vero dicitur Moysen amouisse velamen ingredientem ad Deum & loquentem eum eo, & completum esse luce diuina, significatum est aliam esse iusticiam, qua Deo sumus accepti, & qua Deum sustinere possumus, scilicet quando filius loquens in nobis, communicat nobis lucem suam. Ita velum legi detrahatur, & tollitur hypocrisis, & sunt in nobis iusticia & vita, quam lex describit, sed non exhibet, & verum filius Dei exhibet, Ideo inquit Paulus, velum aboleri per Christum.

CAPVT XXXV.

Argumentum.

QVEM ADMODVM Israëlite contulerunt ad extructionem tabernaculi aut res aut operas, ita singuli inuenimus & ornemus Ecclesias & scholas. Quem enim Deus magnis opibus instruxit, is partem facultatum conferat ad conseruationem ministerij. Si quis autem ingenio & eloquentia excellit, utatur his donis ad illustrationem & propagationem doctrine diuinitus tradita. Nam Deus vicissim benefacturus est omnibus, qui diligunt, fouent, tuentur Ecclesiam, sicut inquit Dominus, Qui dederit potum aquae frigida vni ex minimis meorum propter doctrinam, habebit mercedem.

TEX-

TEXTVS.

Congregauit itaq; Moses omnem cœtum filiorum Israël & ait ad eos, Hæc sunt quæ **DOMINVS** fieri præcepit: Sex diebus suscipietur labor, septimus vero dies erit vobis sanctus, Sabbatum quietis **DOMINI**. Qui fecerit opus in eo, morietur. Non accendetis ignem per omnes habitationes vestras in die Sabbati.

Et ait Moses ad vniuersum cœtum filiorum Israël dicens, Hoc est quod præcepit **DOMINVS**, Datemunus leuationis **DOMINO**. Quicumq; liberale pectus habet, afferat leuationem **DOMINO**, videlicet aurum, argentum & æs, sericum flauum, purpuram, coccinum, sericum album, & pilos caprarum, pelles arietum rubore tinctas & pelles Melium, & ligna Sittim, oleum pro lampade, aromata pro vnguento, & pro incenso fragrantissimi odo-

Erat in lege Sabbati principalis intentio, prohibere operas seruales, hoc est, assiduas, abducentes a ceremoniis diuinis. Est igitur calumniosa interpretatio huius legis complecti domesticæ necessitatis operas, quæ non abducunt a ceremoniis.

mi odoris, lapides Onychinos, & gemmas includendas Ephod & rationali.

Et quicumque inter vos ingenio & industria excellunt, veniant & faciant, quod DOMINVS fieri iussit, videlicet tabernaculum cum

suo tecto & operimento, armillis, tabulis, vestibus, columnis & basibus.

Congeries vasorum tabernaculi.

Arcam cum vestibus, propitiatorium & velum ei præensum. Mensam cum vestibus suis, & omnia vasa eius & panes facierum. Can-

delabrum luminaris & vasa eius atque lucernas eius cum oleo luminaris. Altare incensi & vestes eius, oleum unctiois & incensum aromati-

Panes facierum sic appellati sunt, quod semper in conspectu Domini & sacerdotum collocati essent. Ideo vetus interpret nominavit eos panes propositionis.

cum, velum præensum ostio tabernaculi. Altare holocausti, & craticulam eius æneam unam cum vestibus & omnibus vasibus eius, labrum & basin eius, corbinas atrij cum columnis eius atque basibus eius, & velamen in porta atrij. Clavos tabernaculi & clavos atrij cum funibus eorum. Vestimenta ministerij

R

quæ

quæ seruiunt sancto, & vestes sanctas Aharon sacerdotis & filiorum eius destinatas sacerdotio.

Et egressus est vniuersus cœtus filiorum Israëli à conspectu Mosi, & omnes qui libenter & ex animo conferebant, venerunt & obtulerunt munus leuationis DOMINO, ad fabricationem tabernaculi testimonij, & ad omne ministerium eius, & ad vestes sanctas. Et venerunt tam viri quàm mulieres & obtulerunt non grauatim aut coacte armillas in aures, annulos & murenu-las, & omnis generis ornamenta aurea. Omnes præterea afferebant aurum tanquam ventilationem DOMINO. Et quisquis habebat sericum flauum, purpuram, coccinum, sericum album, pilos caprarum, pelles arietum rubore tinctas, pelles Melium, is afferebat ea.

Omnis præterea attollens leuationem argenti & æris obtulit leuationem DOMINO, & omnes qui habebant ligna Sittim afferebant ea ad omne opus ministerij.

Omnes porro mulieres ingenio præstantes texebant suis manibus & afferebant opera contexta ex serico flauo, purpu-

purpura, coccino & serico albo. Omnes etiam mulieres peritæ talium operum & sua sponte incitatae contexuerunt pilos caprarum. Principes autem attulerunt lapides Onychinos & gemmas includendas Ephod & Rationali, & aromata atq; oleum pro luminari & pro unguento & pro incenso aromatico. Hoc modo filij Israël tam viri quam mulieres liberali pectore obtulerunt ad omnia opera, quæ iusserat **D O M I N U S** fieri per Moſen.

Et ait Moſes ad filios Israël, Videte, **D O M I N U S** nominatim vocavit Beſaleël filiū Vri filij Hur de tribu Iuda, & impleuit eum ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia & cognitione & omni artificio, vt poſſit ingenioſe formare aurū argentum & æs, & gemmas vera ratione exculpere & includere, & ſingulari induſtria tractare ligna ad fabricationem omniū operū, & erudit cor eius & Ahaliab filij Ahifamach de tribu Dan, impleuitq; cor eorū ſapientia, vt facere poſſint omne opus ſculpendo, texendo & acupingendo ex ſerico flauo, purpura, coccino & ſerico albo, & faciant omnia more artificū ingenio atq; induſtria præſtantiū.

CAPVT XXXVI.

Argumentum.

PRIMA pars huius capituli perspicue testatur artes vite utiles, generi humano diuinitus monstratas esse & conseruari à Deo. Non igitur dubium est heroicis artifices, qui ingenij vi & doctrine copia alyis antecel- lunt, & singulari fœlicitate pleraz, efficiunt, diuino afflatu, & quodam, ut Græci vocant, entusiasmo moueri. ALTERA pars est imago rara cuiusdam beneficentia erga mini- sterium Ecclesiasticum. Tanta enim liberali- tas fuit Israëlitarum in conferendis rebus ad tabernaculi extruccionem necessarijs, ut pene modum in hoc genere officij excesserint. Reli- qua pars describit fabricationem tabernaculi & instrumentorum eius.

TEXTVS.

Admouerunt er- In initium fabrica-
 go manum o- tionis.
 peri Bezaleël & Ahaliab, & omnes viri
 sapientes, quibus DOMINVS dederat
 sapientiam & intelligentiam, vt scirent
 qua ratione facienda essent omnia ope-
 ra de-

ra destinata ministerio sanctuarij iuxta omnia quæ præceperat DOMINVS. Et Moses vocavit Bezaleël & Ahaliab & omnes sapientia præditos, quorum cordibus Deus dederat sapientiam, eos videlicet qui sua sponte operam officij pollicebantur & propius accedebant, vt operi manum admouerent. Acceperunt itaq; à Mose omnem leuationem, quam contulerant filij Israël ad opus ministerij tabernaculi, vt perficeretur. Nam singulis diebus mane ad eum afferebant spontaneas collationes. Et venerunt omnes sapientes, qui in opere sanctuarij elaborabant, vnusquisq; in suo genere, dicentes ad Mosen, Nimis multa populus affert & quidem plura quàm vsus necessarius huius operis requirit, quod DOMINVS parari præcepit. Iussit ergo Moses in castris hoc præconium fieri, Nemo aliquid adijciat leuationi sanctuarij. Ibi populus desinebat aliquid offerre. Non solum enim satis materiæ in promptu erat ad perfectionem totius operis, sed etiam redundabat.

Fecerunt igitur
omnes sapientes, qui

Cortinæ.

R 3

manum

manum operi admouerant, tabernaculum, decem cortinas ex serico albo re-
torto, serico flauo, purpura, coccino,
in quibus erant Cherubim artificiose
fabrefacti. Longitudo cortinæ vnus
erat viginti octo cubitorum, & latitu-
do cortinæ vnus quatuor cubitorum.
Mensura vna erat omnib. cortinis. Et
copulauit quinq; cortinas vnã cum al-
tera, & rursus quinq; vnã cum altera.
Fecit quoq; ansulas flauas in cuiusq;
cortinæ ora, vbi debet fieri connexio,
quingenta ansulas in vna cortina,
vt alia ex alia neçteretur. Et fecit quin-
quaginta aureas fibulas, & copulauit
cortinas per fibulas, vt omnes inter se
iunctæ vnum tabernaculum efficerent.

Fecit præterea vn
decim cortinas ex
pilis caprarum ad tegetidum taberna-
culum longitudine triginta cubitorum
& latitudine quatuor cubitorum, sin-
gulas eadem mensura, & quinq; iunge-
bat separatim, & sex separatim. Et fe-
cit ansulas quingenta in cuiuslibet
cortinæ ora, quibus connecti possent,
& fecit quingenta fibulas æneas, vt
omnes inter se iunctæ vnum taberna-
culum

culum efficerent. Fecit præterea tegumentum tabernaculi ex pellibus arietum rubore tinctis, & huic impositum operimentum ex pellibus Melium.

Fecit & tabulas Tabulæ.
tabernaculi ex lignis
Sittim stantes. Vnius tabulæ longitudo erat decem cubitorum & latitudo sesquicubitalis. Duas manus habebat vnaquæq; tabula, vt altera alteri coaptari posset. Hoc modo fabricauit omnes tabulas tabernaculi, quarum viginti erant in parte Austrina. Et fabricauit quadraginta argenteos pedes tabulis subiectos, duos videlicet pedes subiectos singulis tabulis iuxta duas manus. Totidem tabulas fabricauit in altera parte tabernaculi, quæ Aquilonem respicit habentes quadraginta pedes argenteos, ita vt singulæ tabulæ binos pedes haberent. In parte vero tabernaculi spectante ad Occasum fabricauit sex tabulas, & duas tabulas in angulis tabernaculi, in quibus duo latera iunguntur. Et alterutra ex his duabus tabulis infra quidem per basin, supra vero per circulum tabulæ laterali colligata erat. Octo igitur tabulæ erant vnâ

cum sedecim pedibus argenteis, quarum singulæ binos habebant pedes.

Fabricauit etiam *Veſtes.*
 veſtes ex lignis Sittim, quinque pro tabulis tabernaculi in latere vno, & quinque pro tabulis tabernaculi in latere altero, & quinque pro tabulis tabernaculi in latere occidentali. Et fabricauit veſtes, vt per medias tabulas immiſſi pertingerent ab vno fine ad alium, & operuit tabulas auro, & circulos earum, quibus inferuntur veſtes, fecit aureos, & ipſos veſtes deaurauit.

Fecit & velum ex *Velum.*
 ſerico ſtauro, purpura, coccino & ſerico albo retorto, in quo erant Cherubim ſingulari arte fabricati. Et fecit illi quatuor columnas ex lignis Sittim deauratas, quæ habebant capitella aurea, & fundebat quatuor pedes argenteos. Fecit quoque operimentum pro oſtium tabernaculi ex ſerico ſtauro, purpura, coccino, ſerico albo retorto contextum, & quinque columnas cum ſuis capitellis, & operiebat auro capitella & coronas earum, & fundebat pro eis quinque baſes æneas.

CAPVT XXXVII.

Argumentum.

PICTURA arca & propitiatorij est typus rerum maximarum. Nam arca significat Ecclesiam, propitiatorium significat Christum. Is enim est propiciator. Ac ut lex docet propiciatorium esse sedem Dei, & ibi Deum inuocandum esse, & promissionem fuisse additam, quod ibi Deus voluerit exaudire, ita in Christo habitat plenitudo diuinitatis, estq; in eo natura diuina, & Deus promissionem proposuit, quod sic inuocari & exaudire velit, si ad hunc mediatorem confugiamus, & hic mediator regit & abscondit Ecclesiam aduersus iram Dei. Sunt impositi duo Cherubim, qui significant legem & Euangelium. Hec duplex predicatio semper manere debet in Ecclesia, & hac est summa Euangelij, predicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum. Quare hec pictura nos de maximis rebus admonet, de Ecclesia, de mediatore Christo, de predicatione legis & Euangelij.

TEXTVS.

R 5

Fecit

Fecit quoque Beza-
leël arcam ex li-

Arca fœderis.

gnis Sittim longitudine duorum cubi-
torum & dimidij, & latitudine atque al-
titudine sesquicubitali, operuitque eam
auro puro intus & foris, & fecit ei co-
ronam auream per circuitum. Fudit
etiam ei quatuor circulos aureos, quos
posuit in quatuor eius angulis, ita, ut
duo circuli essent in vno eius latere, &
duo circuli in altero eius latere. Et fe-
cit vectes ex lignis Sittim deauratos, &
inseruit eos illis circulis, qui sunt in la-
teribus arcæ, ut his adminiculis arca
gestetur.

Fecit & propitia-
torium ex auro puro

Propiciatorium.

longitudine duorum cubitorum & di-
midij & latitudine sesquicubitali. Fecit
etiam duos Cherubim ex solido auro in
utraque parte propiciatorij, ut vnus esset
in hac parte alter in illa. Et Cherubim
expandebant alas desuper, & alis suis
tegebant propiciatorium, & facies eo-
rum ita sese mutuo contuebantur, ut si-
mul in propiciatorium defixæ essent.

Fecit quoque men-
sam ex lignis Sittim

Mensa.

longi-

longitudine duorum cubitorum, & latitudine vnus cubiti, atq; altitudine sesquicubitali, & operuit eam auro puro, & fecit ei coronam auream per circuitum, & fimbriam latitudine vnus palmi minoris & coronam auream in ambitu illius fimbriæ. Fudit porro pro ea quatuor aureos circulos ad quatuor angulos, qui sunt in quatuor pedibus eius sub fimbria, vt vectes eis inserantur, quibus mensa gestetur. Et vectes fecit ex lignis Sittim & operuit eos auro, vt his adminiculis mensa gestari possit. Fecit præterea ex auro puro vasa mensæ seruentia, videlicet patinas, calices, cantharos & phialas, vt essent instrumenta libationis.

Fecit etiam can- Candelabrum.
delabrū ex auro puro & solido, in quo erant basis, calami, phialæ, nodi & flores. Sex calami procedebant de lateribus eius, tres calami ex vno latere, & tres ex altero latere. Tres phialæ formam amygdalæ habentes erant in calamo vno cum nodis & floribus, & totidem erant in altero cum nodis & floribus, & in candelabro erant quatuor phialæ amygdali formam habentes

bentes vnà cum nodis & floribus, eratq;
 nodus sub duobus calamis, quorum sex
 ex candelabro procedebant vnà cum
 calamis & nodis, omnia quidem ex pu-
 ro & solido auro.

Fecit & lucernas Lucernæ.
 septem & forcipes

earum & vasa in quibus fauilla extin-
 guuntur ex auro puro. Ex talento auri
 puri fecit illud cum vniuersis vasis suis.

Fecit quoq; altare Altare suffimenti.
 ad adolendū incen-
 sum ex lignis Sittim longitudine & la-
 titudine vnus cubiti, vt esset quadra-
 tum, & altitudinem duorum cubitorum
 haberet vnà cum cornibus. Operuit
 autem ipsum auro puro, & tectum ipsi-
 us ac parietes per ambitum, eiusdemq;
 cornua, & fecit ei coronam auream per
 circuitum, & duos circulos aureos sub
 corona in vtroq; latere, vt eis inseran-
 tur vectes, quibus gestetur. Fecit etiam
 vectes ex lignis Sittim eisdemque ope-
 ruit auro. Fecit & oleum vntionis
 sanctum, & incensum aromaticum pu-
 rum eo artificio, quod pharmacopæi
 exercent.

CAPVT XXXVIII.

Argumentum.

Hoc caput testatur Deum approbare metallicas officinas, quia precipit fieri ex auro, argento & ære vasa tabernaculi. Precipit item vt quilibet Israëlita natus annos viginti quotannis det dimidium sicli argenti, id est, didrachmon argenti ad conseruationem seu tabernaculi seu templi. Vult igitur officinas esse in quibus metalla coquantur.

T E X T V S.

ET fecit altare hoc Altare holocausti.
 holocausti ex lignis
 Sittim longitudine & latitudine quinque
 cubitorum, vt esset quadratum, & alti-
 tudine trium cubitorum. Cornua quo-
 que fecit in quatuor angulis eius & ip-
 sum ære operuit. Fecit & ollas capaces
 cineris, palas, pelues, fuscinulas, igni-
 um receptacula, & omnia vasa eius ex
 ære. Fecit quoque craticulam reti simi-
 lem ex ære, quæ imam partem altaris
 cingens pertingebat vsque ad medium
 altare. Et fundebat quatuor circulos
 in qua-

in quatuor finib. craticule æneæ qui exci-
perent vectes, quos fecit ex lignis Sittim
ære opertos, quos circulis inferebat in
vtroq; latere altaris, vt his adminiculis
gestari posset. Cauū ex tabulis fecit il-
lud. Fecit & labrū æneū cum basi ænea
in conspectu mulie-
rum, quæ ante fores
tabernaculi testimo-
nij seruebant.

Apud tabernaculū
seu templū fuerunt
mulieres, quæ ser-
uebant coquendo,
lauando, sarcicendis
vestib. medicacione,
Leuitis & pauperib.

Fecit quoq; atriū

Atrium.

scilicet velamen ex serico albo retorto,
cuius longitudo in latere austrino erat
centum cubitorum, & viginti columnas
cum totidem basibus æneis, & capitella
atq; circulos ex argento. Sic in latere
septentrionali centū cubitorū (velamē)
& viginti columnas cum totidem basib.
æneis, & capitella atq; circulos ex ar-
gento. In latere vero quod occasum re-
spicit quinquaginta cubitorū (velamē)
& columnas decem cum totidē basibus,
& capitella atq; circulos ex argento.
Deniq; versus orientē latitudo habebat
quinquaginta cubitos. Habebat ergo
velamē in vno latere quindecim cubitos
& tres columnas cum trib. basibus, & in
altero

altero latere quindecim cubitos & tres columnas cum trib. basibus. Et omnia velamina atrij erāt ex serico albo retorto, & bases columnarū ex ære, & capitella atq; circuli ex argento, ita vt capitella essent operta argento, sed circuli essent argentei in omnib. columnis atrij.

Fecit etiam operi- Operimentum in
mentū in porta atrij porta atrii.

contextū ex serico flauo, purpura, coc-
cino, & serico albo retorto longitudine
viginti cubitorum, & altitudine quinq;
cubitorū iuxta mensurā cortinarū atrij.
Præterea quatuor columnas & quatuor
bases æneas, & capitella ex argento &
horum inuolucra operta & circulos ar-
genteos. Deniq; omnes clauī taberna-
culi & atrij erant ænei in toto ambitu.

Hæc est summa (vaporū) tabernaculi
testimonij, quæ numerata est, sicut Mo-
ses dixerat ad ministeriū leuiticum, per
manum Ithamar filij Aharonis sacer-
dotis, quæ fecerat Bezalëel filius Uri filij
Hur de tribu Iuda, omnia sicut præce-
perat D O M I N U S Mosi, & cū eo Ahali-
ab filius Ahisamach de tribu Dan, qui
erat artifex sculpendi, texendi, & acu-
pingendi ex serico flauo, purpura, coc-
cino & serico albo. Omne

Omne aurū, quod consumptum est in hoc toto opere sanctuarij, quod conferebatur leuationis nomine explet summam viginti nouem talentorum, septingentorum & triginta siclorum iuxta pondus sicli tabernaculi. Argentum vero, quod à congregatione conferebatur, explebat summam centum talentorum, mille, septingentorum, septuaginta quinque siclorum iuxta pondus sicli tabernaculi. Quot capita, tot didrachma iuxta pondus sicli tabernaculi, ab omnibus qui erāt in numero à viginti annis & supra. Sexies centū millia, tria millia, quingenti & quinquaginta.

Ex centum talentis argenti fundebātur bases sanctuarij, & bases veli, centum bases ex centum talentis, singulæ bases ex singulis talentis. At ex millibus, septingentis & septuaginta quinque siclis, fiebant columnarum capitella, & horum inuolutra & circuli. Porro leuatio æris explebat

ἰπιλογισμὸς materix metallicæ.

Si capita puberū Israëlitarum erant quinque centum millia, iam summa erat centum millia coronatorum. Nam decem drachmæ faciunt coronatum, sicut octo aureum Rhenensem.

plebat summam septuaginta talentorum, duorum millium & quadringentorum siclorum. Inde fiebant bases in porta tabernaculi testimonij, & altare æneum, & craticula ænea & omnia vasa altaris, præterea bases atrij in circuitu, & bases ianue atrij, omnes clauis tabernaculi & omnes clauis atrij per totum ambitum.

CAPVT XXXIX.

Argumentum.

U V L T Deus & fidem & opera gubernari ea norma, quam tradidit sua voce. Ideo toties in hoc capite repetitur clausula, Sicut præceperat Dominus Mosi, quæ rejicit omnes opiniones & cultus sine verbo Dei excogitados, & deducit nos ad testimonia vocis diuine de fide & de operibus. Ut enim nulli creature concessum est tradere nouam doctrinam de Deo: ita nec angelis nec hominibus licet instituere nouos cultus Dei. Sciamus igitur normam nostræ fidei & obedientie oportere esse verbum Dei sapienter intellectum, ut Colossenses 3. dicitur, Verbum Dei habitat inter vos abunde cum omni sapientia,

S & Salo-

& Salomon Proverb. 30. *Omne verbum Dei purgatum est clypeus credenti.*

T E X T V S.

EX serico autem flauo, purpura & coccino fecerunt vestes ministerij, quib. Aharó indutus seruiret in sanctuario, sicut **D O M I N V S** Mosi præceperat.

Fecit autē Ephod. Ephod.
ex auro, serico flauo,

purpura, coccino, & serico albo retorto. Et percussit aurum, & laminas in fila discidit, vt artificiose intexti possent serico flauo, purpura, coccino & serico albo, & in vtroque humero conexio fieret, & duæ extremitates inter se deuinctæ essent. Et cinctus ipsius summus eadem arte fabrefactus erat ex auro, serico flauo, purpura, coccino, & serico albo retorto, sicut **D O M I N V S** Mosi præceperat. Et fecerunt duos lapides Onychinos inclusos auro, sculptos arte gemmariorum, quibus insculpta erant nomina filiorum Israël. Et posuit eos in vtroque latere Ephod, vt essent lapides conseruantes memoriam filiorum Israël, sicut **D O M I N V S** Mosi præceperat.

Et fe-

Et fecerunt Ra-
 tionale eadem arte
 qua Ephod, ex auro, serico flauo, pur-
 pura, coccino & serico albo retorto.
 Quadratum erat & duplicatum longi-
 tudine & latitudine palmi maioris, &
 posuerunt in eo quatuor ordines lapi-
 dum. In primo ordine erant Sardius,
 Topazius & Smaragdus. In altero Car-
 bunculus, Sapphirus & Adamas. In
 tertio Lyncurius, Achates & Amethy-
 stus. In quarto Chrysolithus, Onyx &
 Iaspis. Auro autem inclusi erant in sin-
 gulis ordinibus, & dispositi iuxta no-
 mina duodecim filiorum Israël & arte
 gemmariorum sculpti, vnusquisq; suo
 nomine iuxta seriem duodecim tribuū.

Et fecerunt in rationali catenulas,
 quæ habebant duas extremitates, ex
 auro puro, & duas bullas aureas, &
 duos annulos aureos, & annectebant
 duos annulos duobus angulis rationali-
 bus, & duas catenulas aureas inferebant
 duobus annulis in angulis rationalis.
 Extremitates vero catenularum infere-
 bant duabus bullis, easq; annectebant
 humeris Ephod vt se mutuo contue-
 rentur.

Fecerunt etiam alios duos annulos aureos, eosdemq; reliquis duobus angulis rationalis affigebant loco conueniente, vt firmiter ipsi Ephod adhereret. Fecerunt præterea alios duos annulos aureos, quos angulis infimis Ephod è regione collocatos affigebant, vbi Ephod connectitur. Et rationale vnà cum annulis suis sic alligabatur per funiculum flauum ad annulos Ephod, vt ipsi Ephod firmissime adhereret, nec vnquam rationale ab Ephod diuellì posset, sicut D O M I N V S Mofi præceperat.

Fecit quoq; talaris. Talaris.
rem inferiorem Ephod totam ex serico flauo contextam, cuius suprema pars in medio habebat foramen, quod vndiq; fimbria bene compacta ambiebat prohibens rupturam. Et fecerunt in fimbria inferiore mala punica ex serico flauo, purpura, coccino & serico albo retorto, & aurea tintinabula, quæ ratione vicissitudinis collocabant inter mala punica per totum ambitum in fimbria talaris ad ministerium, sicut D O M I N V S Mofi præceperat.

Fecit

Fecerunt etiam tunicas strictas ex serico albo contextas Aharon & filijs eius, & pileum ex serico albo, & pulchram mitram ex serico albo, & subligacula ex lino albo retorto, & balthelum acu pictum ex serico albo retorto, serico flauo, purpura & coccino, sicut **DOMINVS** Mosi præceperat.

Tunica stricta.

Fecerunt quoque laminam, videlicet sanctam coronam ex auro puro, & insculpserunt ei scripturam, sanctitatem **DOMINI**, & affigebant eam per funiculum flauum anteriori parti pilei in fronte Aharon, sicut **DOMINVS** Mosi præceperat.

Lamina.

Hoc modo perfectum est totum opus tabernaculi & tecti testimonij. Et filij Israël faciebant omnia, quæ **DOMINVS** Mosi præceperat. Et afferebant ad Mosen tabernaculū, tectum & omnia vasa eius, fibulas, tabulas, vestes, columnas, bases. Tegumentum ex pellibus arietum rubore tinctis, operimentum ex pellibus Melium, & velum, Arcam fœderis cum suis

επιλογισμός vaserum tabernaculi.

fuis veſtibus, propiciatorium, menſam cum omnibus vafis ſuis, & panes propoſitionis, Candelabrum pulchrū cum ſuis lampadibus paratum, & omnia vaſa eius & oleum pro luminari. Aureum altare & unguentum & res fragrantiffimas, velamen in oſtio tabernaculi, Altare æneum, & craticulam eius æneam cum veſtibus & omnibus vafis eius, labrum cum baſe ſua, cortinas atrij cum ſuis columnis & baſibus, velum in porta atrij cum ſuis columnis & clavis, & omnibus vafis deſtinatis miniſterio tabernaculi teſtimonij, veſtes additas miniſterio Aharon, quo fungebatur in ſanctuario, & veſtimenta filiorum eius, vt fungerentur munere ſacerdotum. Omnia ſicut præceperat DOMINVS Moyſi, ſic fecerunt filij Iſraël in toto hoc opere. Et Moſes aſpiciens omnia hæc opera elaborata ad præſcriptum DOMINI, benedictionem eis pronunciauit.

CAPVT XL.

Argumentum.

ANNO

*ANNO secundo post exitum populi ex
 Aegypto mensis primi die primo, absolutis
 omnibus, quae Moses iussus erat ad taberna-
 culi cultum & ornatum & sacrorum usum
 fabricare, tabernaculum novum erectum &
 dedicatum est, quod statim maiestas Domini
 replevit, nube densa per diem, & late fulgen-
 te flamma per noctem incubante tabernaculo.
 Ut autem tunc Deus approbavit testimonio
 praesentiae suae opera & cultus congruentes ad
 normam quam ipse tradiderat, ita omnibus
 temporibus efficax est in predicatione Euan-
 gelij & in usu legitimo sacramentorum, &
 semper aliquos regenerat ad vitam aeternam.*

T E X T V S.

Locutusque est DOMINVS ad Mosē
 dicens, Primo die mensis primi
 eriges tabernaculum testimonij, & po-
 nes in eo arcam testimonij, & arcæ ve-
 lum praetendes, & afferes mensam eam-
 que instrues, & candelabrum afferes &
 in ea pones lampades. Pones quoque
 altare aureum incensi ante arcam testi-
 monij, & ostium tabernaculi velamen
 praetendes. Altare vero holocausti po-
 nes ante ostium tabernaculi testimonij.

Et labrum pones inter tabernaculum testimonij & altare, & aquam in id infundes. Dispones & atrium in circuitu, & velamen portæ atrij prætendes.

Sumes etiam oleum vñtionis, quo vnges tabernaculum, & omnia quæ in eo sunt, sanctificabisq; ipsum cum omnibus vasis eius, vt sit sanctum. Vnges & altare holocausti atq; omnia vasa eius & sanctificabis altare illud, vt sit sacratissimum. Vnges & labrum atq; basin eius, & sanctificabis ipsum.

Et Aharon atq; filios eius adduces ad ostium tabernaculi testimonij, & lauabis eos aqua, & indues Aharon vestibus sanctis, & vnges eum sanctificabisque eum, vt sit meus sacerdos. Filios quoq; adduces & indues eos strictis tunicis, & vnges eos, sicut vnixisti patrem eorum, vt sint mei sacerdotes. Et hæc vñtio erit ipsorum propria ad perpetuum sacerdotium in generationibus suis. Moses autem fecit omnia sicut præceperat ei **DOMINVS**.

Sic igitur erectum est tabernaculū anno secundo, die primo mensis primi. Cumq; Moses id eri-

κενολογία erecti
tabernaculi.

geret

geret, posuit bases & tabulas & veſtes,
 & columnas excitavit. Et tabernacu-
 lum expandit ad habitationem, & im-
 posuit ei tegumenta sicut ei præceperat
 DOMINVS. Et acceptum testimonium
 reposuit in arca, & admouit veſtes ar-
 cæ, & eidem propiciatorium imposuit.
 Et importauit arcam in tabernaculum,
 & prætendit velum arcæ testimonij,
 sicut ipsi præceperat DOMINVS. Et
 collocauit mensam intra tabernacu-
 lum testimonij in angulo Septentrio-
 nali extra velum, & parauit panes in ea
 coram DOMINO sicut ipsi præcepe-
 rat DOMINVS. Collocauit etiam can-
 delabrum in tabernaculo testimonij è
 regione mensæ in angulo Austrino, &
 imposuit ei lampades coram DOMI-
 NO, sicut ipsi præceperat DOMINVS.
 Posuit quoq; aureum altare in taber-
 naculo testimonij ante velum. Et in-
 cendit in eo fragrantissimos odores
 sicut præceperat ei DOMINVS. Et
 prætendit velamen ostio tabernaculi.
 Altare vero holocausti collocauit ante
 ostium tabernaculi testimonij & offe-
 rebat in eo holocausta & oblationes,
 sicut præceperat ipsi DOMINVS. Et

labrum collocauit inſer tabernaculum
teſtimonij & inter altare, & infudit
in ipſum aquam ad lauandum, & laue-
runt ex eo Moſes, Aharon atque filij
eius manus ſuas & pedes ſuos. Quoties
enim ingrediuntur in tabernaculum
teſtimonij & accedunt ad altare, lauant
ſe, ſicut præceperat **DOMINVS** Moſi.
Et erexit atrium in ambitu tabernaculi
& altaris, & prætendit velamen por-
ta atrij.

Hoc modo abſoluit Moſes vniuer-
ſum opus.

Et operuit nubes tabernaculum te-
ſtimonij, & gloria **DOMINI** impleuit
habitationem. Et non potuit Moſes
ingredi in tabernaculum teſtimonij do-
nec nubes tegebat tabernaculum, &
gloria **DOMINI** implebat habitatio-
nem. Ac quoties nubes ſupra taberna-
culum attollebatur,

proficiſcebantur fi-
lij Iſraël per turmas
ſuas. Et quando nu-
bes non attollebatur,

Filius Dei eſt me-
tator caſtrorum Ec-
cleſiæ.

non proficiſce-
bantur vſque ad eum diem, quo ſeſe in
ſublime efferebat. Etenim nubes **Do-
MINI** interdum erat ſuper tabernacu-
lum, &

lum, & noctu erat ignea coram oculis
totius domus Israël per om-
nes turmas suas.

F I N I S

Exodi.

И П О М -

1872

1872

1872

1872

1872

1872

1872

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ
ΓΡΟΜΝΗΜΑΤΑ GRAM-
M A T I C A I N
E X O D V M.

C A P V T I I.

R A T I O N E M E O R V M H A B V I T .)
Verbum $\gamma\rho$ significat non solum
agnoscere, sed etiam fauere & curare,
vt P^sal. I. Nouit D O M I N V S v i a m i u -
f t o r u m , id est, approbat & curat. Et
I o a n n i s 10. Ego oues meas cognosco,
id est, vere respicio, exaudio & iuuo eas.

C A P . V I I I .

S I T E L E C T I O P E N E S T E .) $\gamma\mu\beta$
Decorauit, glorificauit. Et $\mu\epsilon\tau\alpha\lambda\eta\pi\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$
Elegit, quia electio est dignioris.

P E D I C V L I .) $\gamma\mu\beta$ Origenes super
Exodum : Hoc animal pennis quidem
suspenditur per aëra volitans, sed ita
subtile & minutum, vt oculi visum nisi
acute cernentis effugiat, corpus tamen
cum infederit, acerbissimo terebrat
stimulo, ita vt quem volitantem non
videre quis valeat, sentiat stimulantem.
Hæc Origenes, qui per hoc animalis
genus

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

genus Dialecticam vult intelligi, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animas terebrat, & tanta calliditate circumuenit, vt deceptus nec videat, nec intelligat.

C A P. I X.

SEROTINA.) ἄβη caligauit. Et καληπικῶς nondum erupit in conspicuam fegetem, quia semen tardius terræ mandatum est.

C A P. X I I.

INTEGER.) ἰμῆ significat non morbidum, non mutilatum. Cum autem de homine vsurpatur vt Gen. 17. & Psal. 119. significat habentem omnes partes vitæ Christianæ, videlicet fidem & bonam conscientiam.

PAESAH.) נחש Transiliuit. Inde נחש saltus, quia interfector primogenitorum transiliuit Israëlitas.

INDIGENA.) הרף ortus. Inde הרף ortus in eo loco in quo habitat, αὐτόχθων .

PERCVSSOREM.) תהש proprie significat perdentem & delentem aliquid,

quid. Exequitur autem Deus pœnas per bonos & per malos angelos. Nam de bonis angelis in historia deletionis Sodomæ diserte scribitur. De malis vero Psal. 78. dicitur, Misit in eos iram suam, immisiones per angelos malos.

CAP. XIII.

COECO IMPETV VAGANTVR.)
 נִכְרַח intricavit. Hinc מְבוּבָה perplexitas,
 cum contrariæ causæ implicant anim-
 mum, ne possit alterutram partem eli-
 gere.

CAP. XIX.

AQUILARVM.) Hieronymus Esaiæ
 66. Aiunt qui de animantium scripsere
 naturis, omnibus quidem bestijs & iu-
 mentis & pecudibus aubusq; ingeni-
 tum esse erga filios pullosq; suos affe-
 ctum, sed maximum esse amorem aquil-
 arum, quæ in excelsis & inaccessis lo-
 cis nidos collocant, ne coluber fœtus
 violet. Amethisten quoq; inter pullos
 eius lapidem reperiri, quo omnia vene-
 na superentur. Si hoc verum est, recte
 affectus Dei in suas creaturas aquilis
 compa-

comparatus est, qui omni custodia protegit suos liberos, ne draco & coluber antiquus Diabolus & Satanus obrepant nouellis fœtibus, vt ad nomen lapidis, qui ponitur in fundamentis Sion omnes aduersariorum frangantur infidiæ.

PECVLII.) Peculium & pecunia, à pecoribus, in quibus substantia veterum omnis consistebat, & quorum figura nummi signabantur, dicta sunt. Pecunia maius patrimonium, peculium pusillam pecuniam, siue pusillum patrimonium significat. Itaque modicum illud quod serui frugalitate de demenso comparcentes suo parabant, vel officio meruerant sibi donari, permissuq; domini separatim à rationibus dominicis habebant, peculium dicebatur. Eadem ratio est peculij filiofamilias. Hæc facile ad Ecclesiam populi Israël distinctam ab alijs gentibus accommodari possunt.

C A P. X X I.

IN SECVLVM.) Hoc exemplum ostendit dñy non vsurpari pro æternitate, quam nulla temporis circumscriptio

scriptio metitur. Cum enim seruus sit mortalis, non potest infinitis seculis domino seruire. Sic circumcisio Gen. 17. appellatur foedus בְּרִית id est, duraturum vsq; ad Messiam.

CAP. XXII.

REVS SANGVINIS.) רַמִּים Phrasis obseruanda est. Nam sanguines significat reatum pœnæ homicidij, seu ipsam pœnam homicidij, necem pro nece, vt Psalmo 51. Libera me à sanguinibus, id est, à reatu extremæ & atrocissimæ pœnæ. Mitiga pœnas, nec sinas me in tragica mala incidere.

MALEDICTVS.) רַמִּים significat rem deuotam ac destinatam exitio & morti, & vt Græci dixerunt νάθαμα seu ἀνάσσει . Sic igitur nos Deus de cultoribus idolorum sentire iubet.

CAP. XXVI.

FIBVLAS.) שִׁבְעִים Septuaginta reddiderunt τὰς ἀγκύλας , quas Latini fibulas appellant.

ARMILLAS.) קרטי Septuaginta reddiderunt κεικους, id est, armillas.

C A P. X X X.

PVRISSIMAE.) רור significat libertatem, Leuitici 25. Efaia 61. Hic vero significat myrrham puram, hoc est, ab omni adulteratione liberam.

C A P. X X X V.

MVNVS LEVATIONIS.) Duae sunt vsitatissimae appellationes in scriptis Moyfi, quas recte intelligi necesse est. Vna est תרומה quae significat munus in sublime elatum à verbo רום quod habet exaltandi significationem. Altera est, תנופה id est, munus in dextrum & sinistrum latus agitatum, à verbo נוף quod significat huc & illuc agitare.

INDEX MON-
STRANS USVM LE-
CTIONIS EXODI.

I. Testimonia de arti-
culis doctrinae.

De patefactione Dei cap.	20
De tribus personis diuinitatis cap.	15. 33. 34
De exauditione diuina cap.	2. 8. 9. 10. 14. 15. 16. 17. 22. 32. 33. 34
De Ecclesia cap.	1. 2. 19. 25. 28. 33. 34. 37
De prouidentia diuina cap.	2. 11
De filio Dei cap.	3. 15. 17. 25. 33. 34
De resurrectione mortuorum cap.	3
De presentia filij Dei in Ecclesia cap.	1. 17. 40
De peccato reliquo in sanctis cap.	5
De essentia diuina cap.	6
De voluntate Dei cap.	6
De discrimine miraculorum Ethnicorum & Ecclesiae cap.	7
Qualis sit Deus cap.	9. 10. 20. 22
De Sacramentis cap.	12
De discrimine veri Dei & idolorum cap.	15
De Spiritu sancto cap.	15
T 2	De dif-

I N D E X.

<i>De discrimine veteris & noui testamenti</i>	19. 24. 34
cap.	
<i>De lege</i> cap.	19. 20
<i>De causa finali omnium rituum Leuiticorum</i>	25
cap.	
<i>De sacerdotio Christi</i> cap.	28

I I. Consolationes.

<i>A prouidentia diuina</i> cap.	3
<i>A presentia Dei</i> cap.	3. 4. 14
<i>A stabilitate Ecclesie</i> cap.	3
<i>A bonitate Dei recipientis & sanantis in-</i>	
<i>firmos</i> cap.	5
<i>Consolatio opponenda solitudini de victu</i>	
cap.	16
<i>Consolatio proposita in primo precepto</i> cap.	20

I I I. Precationes.

<i>Precatio pro Ecclesia</i> cap.	15
<i>Precatio Moysi plena ardentissimorum af-</i>	
<i>fectuum</i> cap.	32
<i>Alia precatio Moysi</i> cap.	33. 34

I I I I. Gratiarum actiones.

Grac 16

Gratiarum actio pro gloriosa liberatione Ecclesie cap. 15. 18

V. Miracula.

Diuina conseruatio infantis Moysi cap.	2
Miracula testificantia de uocatione Moysi cap.	4
Diuisio aquarum maris rubri cap.	14
Effusio aquarum ex rupe cap.	17

VI. Promissiones.

Promissio de conseruatione uerbi diuinitus traditi & Ecclesie cap.	3
Promissio presentie & auxilij diuini cap.	4
Promissio de futura liberatione populi Israëel cap.	6
Promissiones addita legi cap.	20. 23

VII. Vaticinia.

Vaticinium de aduentu Christi cap.	3. 33. 34
------------------------------------	-----------

VIII. Comminationes.

Comminationes additæ legi cap.

20. 23

I X. Præcepta.

Regula vite & vocationis cap.	7. 17
Regula obedientiæ in cruce cap.	14
De officio Iudicis cap.	18. 23
De officijs sacerdotum cap.	28. 29
Lex de conseruatione ministerij cap.	30. 31. 35
Regula fidei & operum cap.	39

X. Exempla.

Leuitatis humane abiicientis veram doctrinam & amplectentis idola cap.	1. 32
Seruitutis tristissima cap.	1
Tyrannidis cap.	1
Timoris Dei anteferentis mandatum Dei impijs edictis tyrannorum cap.	1
Occultationis officioſe cap.	1
Premiorum pietatis cap.	1
Fidei cap.	2. 14
Heroici impetus cap.	2
Modestie cap.	3
Impatientie cap.	5. 14. 15. 16. 17
Obedientiæ in vocatione cap.	7
Ira Dei cap.	8. 12. 14
Gratia	

Gratie cap.	8. 12
Securitatís cap.	10
Consilij moderati cap.	10
Autoritatís cap.	11
Anaritia cap.	16
Reuerentiæ erga socerum cap.	18
Docilitatis cap.	18
Securitatís prophane cap.	32
Amoris ardentis erga Ecclesiam cap.	32
Beneficentiæ erga ministerium cap.	36

XI. Allegoria seu typi seu imagines.

Imago Ecclesiæ crescentis in persecutione cap.	1
Allegoria de usu philosophiæ cap.	3
Imago bonitatis Dei tolerantis nostram infirmitatem cap.	4
Imago Cyclopice impietatis cap.	5
Imago discriminis piorum & impiorum cap.	10. 11
Allegoria de agno mactato in paschate cap.	12
Allegoria de columna nubis & ignis cap.	13
Imago Ecclesiæ omnium temporum cap.	14. 16. 29. 33
Allegoria de aquis amaris quæ ligno iniecto dul-	

I N D E X.

<i>Etō dulcescunt cap.</i>	15
<i>Allegoria de Manna cap.</i>	16
<i>Allegoria de Moysse feriente petram cap.</i>	17
<i>Moses mediator typicus cap.</i>	20
<i>Allegoria arca fœderis & propitiatorij cap.</i>	
25. 37	
<i>Allegoria de facie Moysi velata cap.</i>	34
<i>Imago Academiae optime constituta cap.</i>	26.
27.	
<i>Allegoria de altari cap.</i>	27
<i>Imago Christi cap.</i>	29

T T P O.

Typographus lecto-
ri S.

NE reliqua charta vacua essent, putavi asscribenda esse iudicia summorum huius ætatis Theologorum de eâ ratione interpretandi scripturam sacram, cuius specimen in aliquot libris prophetiis ostensum est. Hanc appendicem ut lector boni consulat magno opere oro. Bene vale candidè lector.

Martinus Lutherus
Gen. 19.

IA M sequitur textus de Lot & filiabus eius, qui quæstionibus & confusionibus tam iudæorum quam nostrorum plenus est. Nostri patres eum prætereunt ferè siue impediti alijs studijs, siue Deo sic curante, ne Ecclesia multitudine librorum oneraretur. Nam ego ipse eam ob causam odi meos libros, & sæpe opto eos interire, quod metuo ne morentur lectores, & abducant à lectione ipsius scripturæ, quæ sola om-
5 T nis sa-

nis sapientiæ fons est, ac terreor exemplo superioris ætatis. Postquam enim in hominū commentarios inciderunt, qui sacris studiis dediti erant, non solum plurimum temporis in lectione veterum Theologorum consumserunt, sed etiam tandem occupati sunt in Aristotele, Auerroë, & alijs, ex quibus postea nati sunt Thomæ, Scoti & similia portenta.

DEBET IGITUR MODVS LIBRORVM ESSE, INTER QVOS HI soli probandi sunt, qui lectorem deducunt ad scripturam recte intelligendam. Et in ipsis patribus nihil debemus amplecti, quod cum sacra scriptura non conueniat, ea sola maneat iudex & magistra omnium librorum. Expedi sane audire confitentes siue mortui sint in scriptis, siue viuant & viua voce doceant: Modus tamen esse debet. Et regula hæc perpetuo seruanda est, vt illos legamus qui scripturam explicant.

Ioannes Bugenhagenius Pomeranus Matthæi 4.

Faciendorum librorum non est finis, &

nis, & multa iam scribuntur, quæ ut non mala sint, tamen non necessaria sunt ad intelligendum scripturas, & occupant ita lectorem, ut non vacet ipsi legere sacras scripturas. Nostra autem scripta eò tendere debent, ut inducant lectorem in penetralia scripturarum, ut lectores postea possint nobis dicere, quod Samaritani dixerunt mulieri Ioannis 4. Iam non propter tuam orationem credimus, Ipsi enim audiimus (ex sacra scriptura & verbo Dei) & scimus quod hic est vere saluator

mundi **CHRISTVS.**

Omissa

*Omissa in primo libro Moysi
sic restituantur.*

*IN FINE capitis quinti, pag. 31. lin. 6.
hæc periodus est omissa. (Vixitq; Lamech
postquam genuit Noah, quingentis no-
naginta quinq; annis, & genuit filios &
filias. Et facti sunt omnes dies Lamech
septingenti septuaginta septem anni,
& mortuus est.) Noah vero, &c.*

*Cap. 8. pag. 42. lin. 22. post paragræphum
Egressus est ergo Noha & filij eius,
omissa sunt hæc verba: (Et vxor illius, &
vxores filiorum eius,) cum, &c.*

*Cap. 9. pag. 47. lin. penultima, post perio-
dum cuius finis est, Quæ est super terram,
etiam pauca quedam sunt omissa, quæ sunt
velut repetitio precedentium: (Dixitq;
Deus ad Noah, Hoc erit signum fœde-
ris, quod constitui inter me & omnem
carnem, quæ est super terram,) Erant
autem, &c.*

*Cap. 38. pag. 211. lin. 15. Habeat sibi:
Certe mendacij arguere nos non po-
test. (Ecce misi hædum illum, & tu
non inuenisti eam.)*

*Cap. 47. pag. 256. lin. 3. Venerunt è
terra*

200577
terra Chanaan. (Et ecce consistunt in
terra Gosen.)

In eodem capite lin. 24 pag. 257. abundat (Aegypti.)

Cap. 48. pag. 264. ferè in fine capitis lin. 24. omissa sunt hæc verba. (Benedixitque eis in tempore illo dicens.)

F I N I S.

L I P S I Æ

*In officina Ernesti Vægolini
Constantiensis.*

Anno M. D. LXVI.

